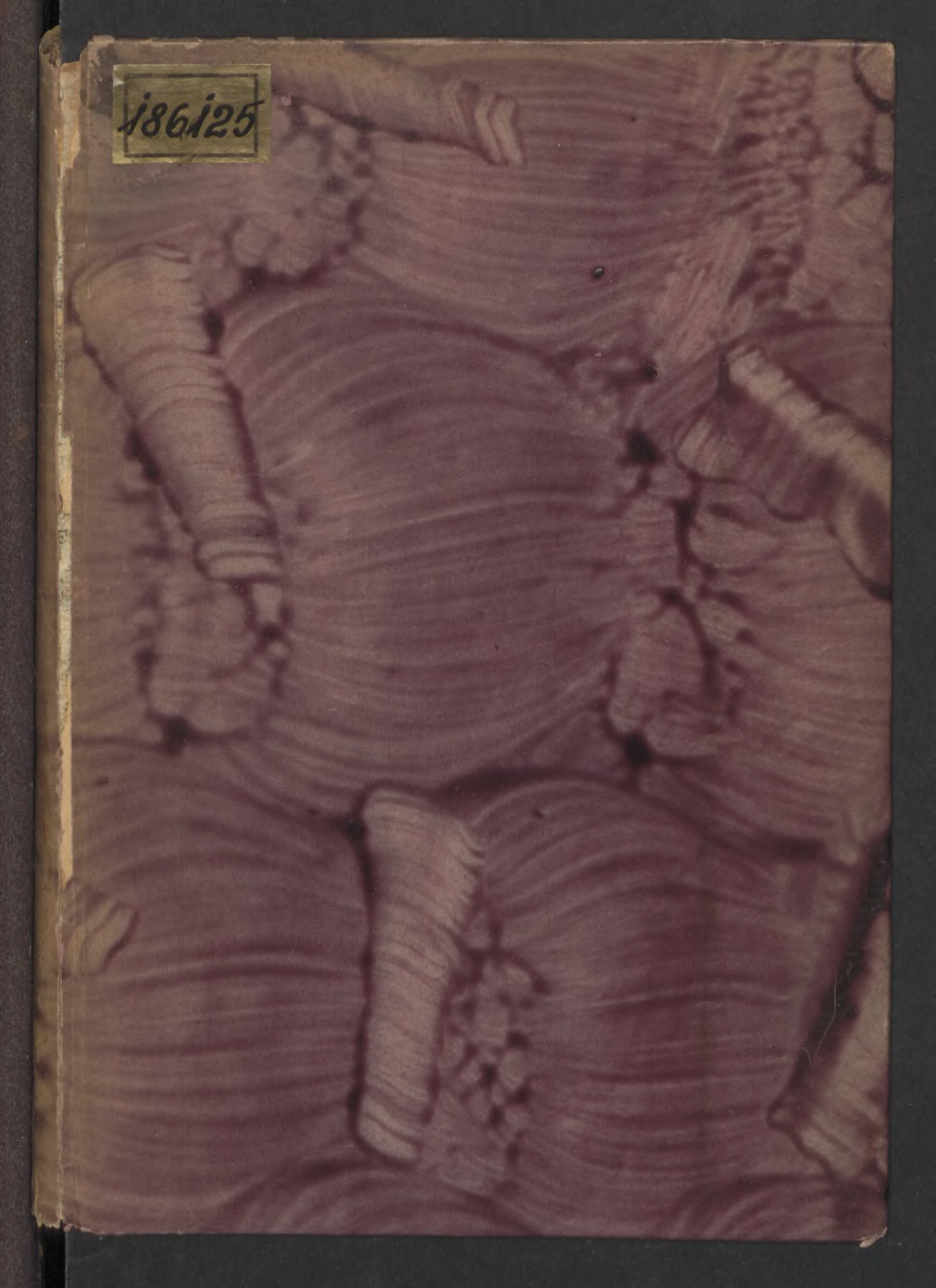
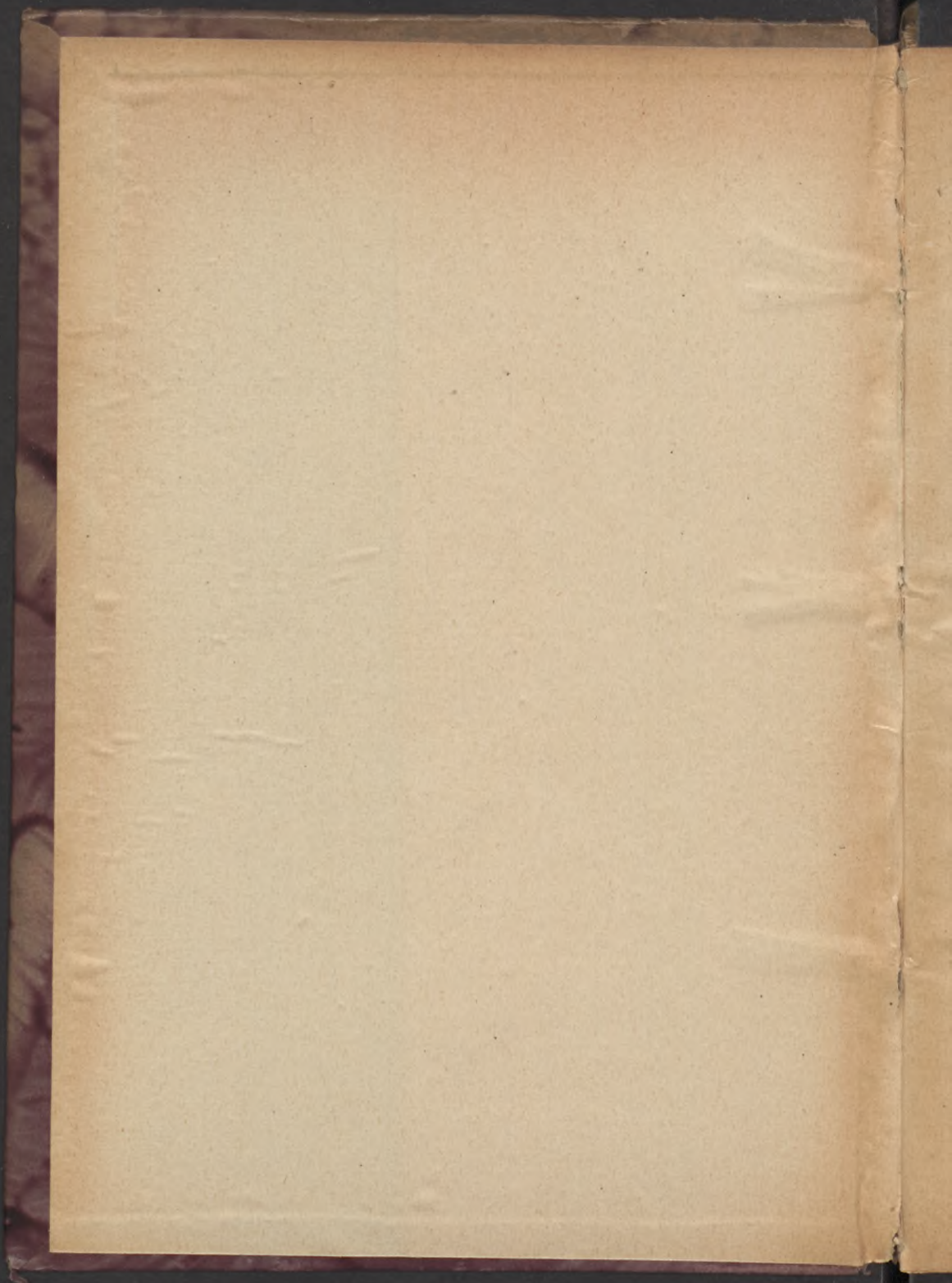
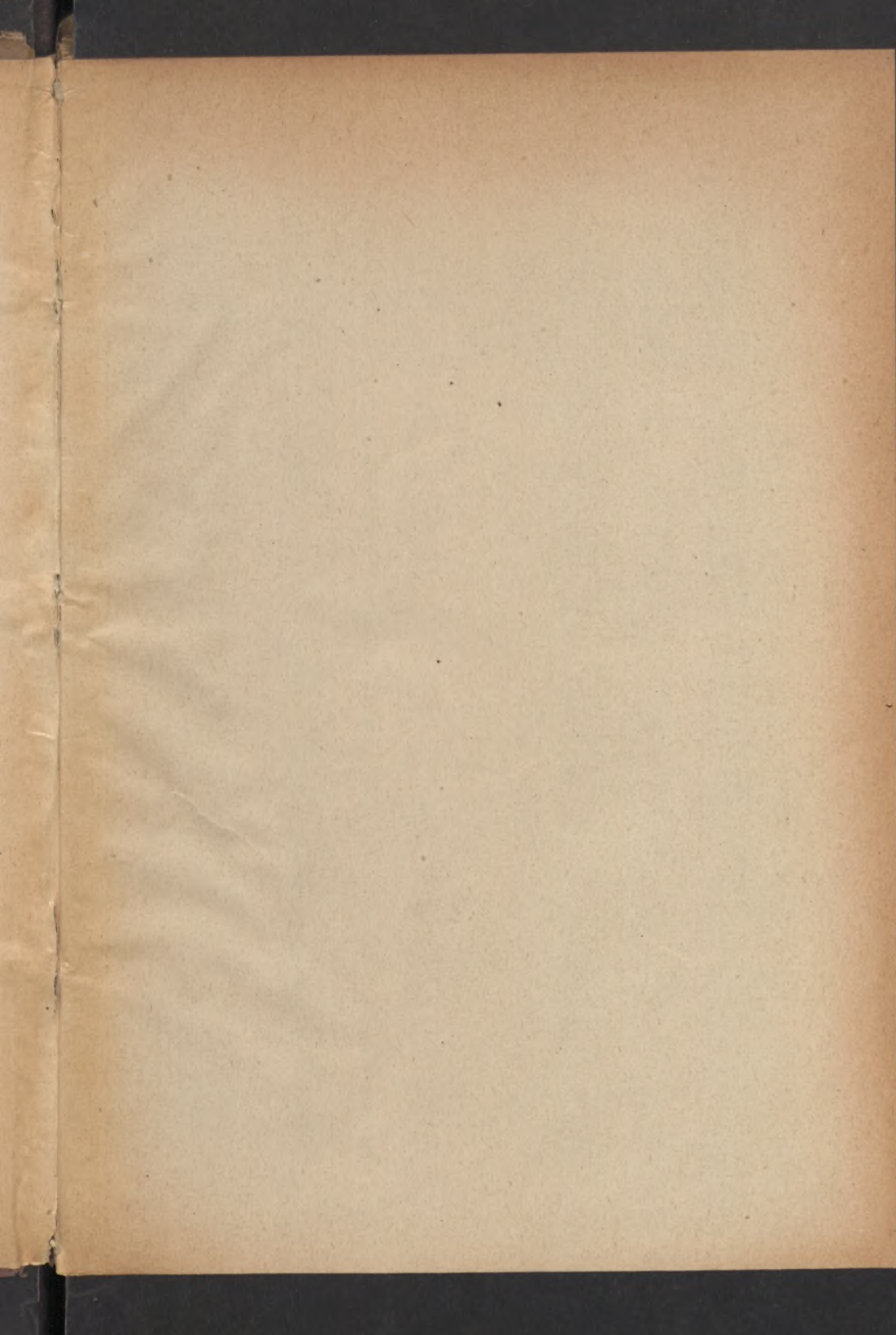
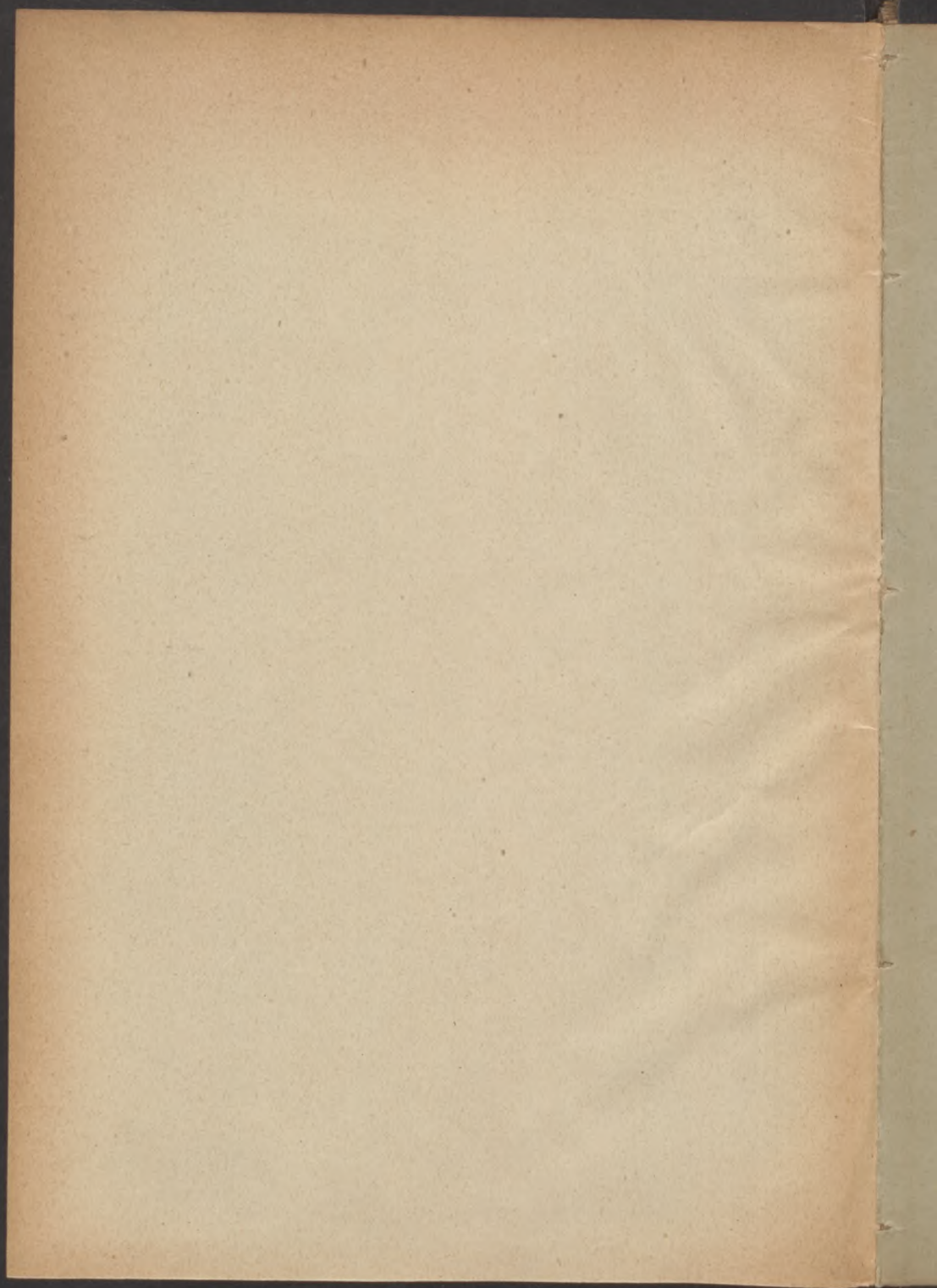

186125

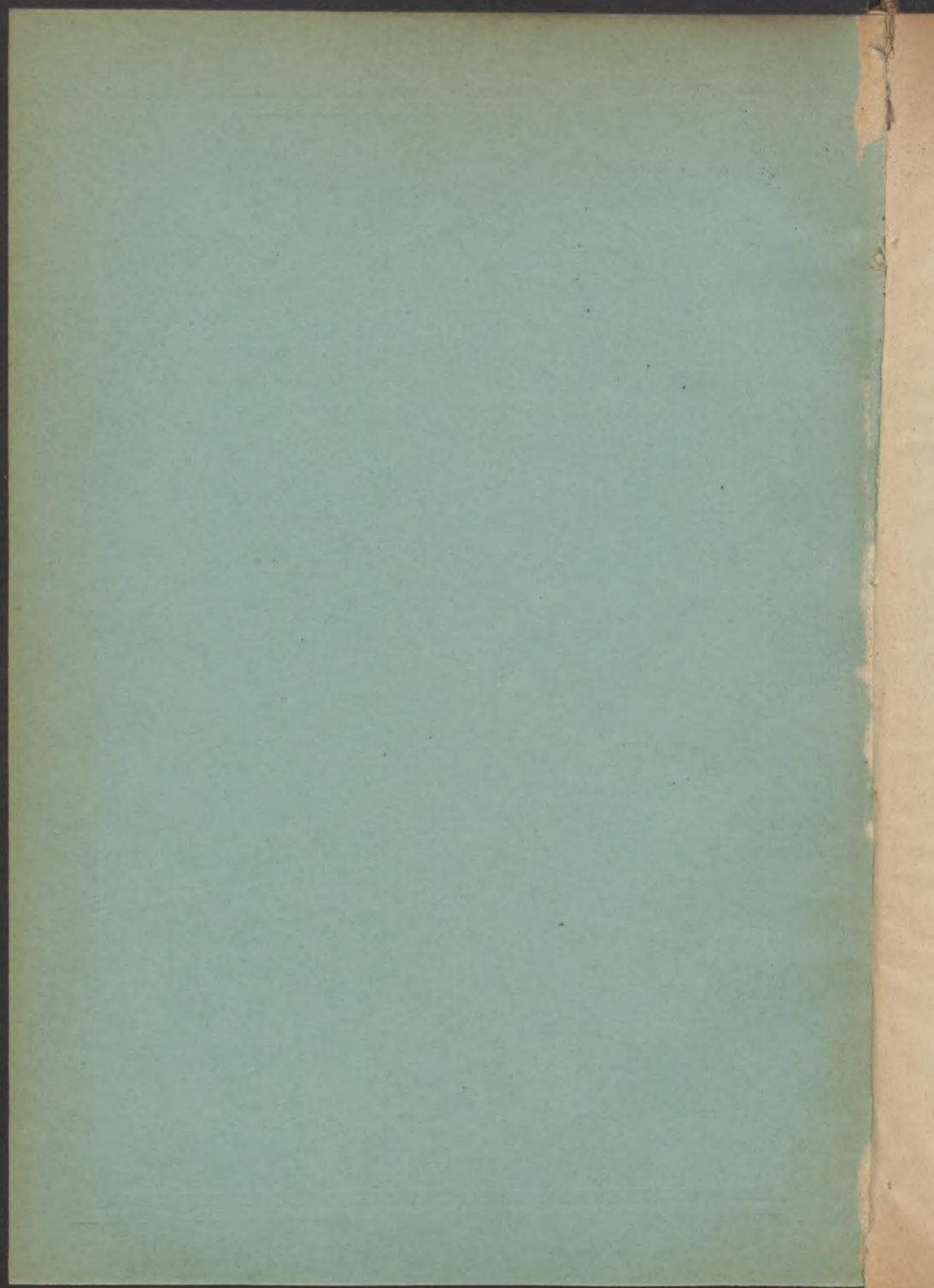
24
DÁNIELNÉ LENGYEL LAURA

AZ ADLERSFELDI
SZENT ÁGNES

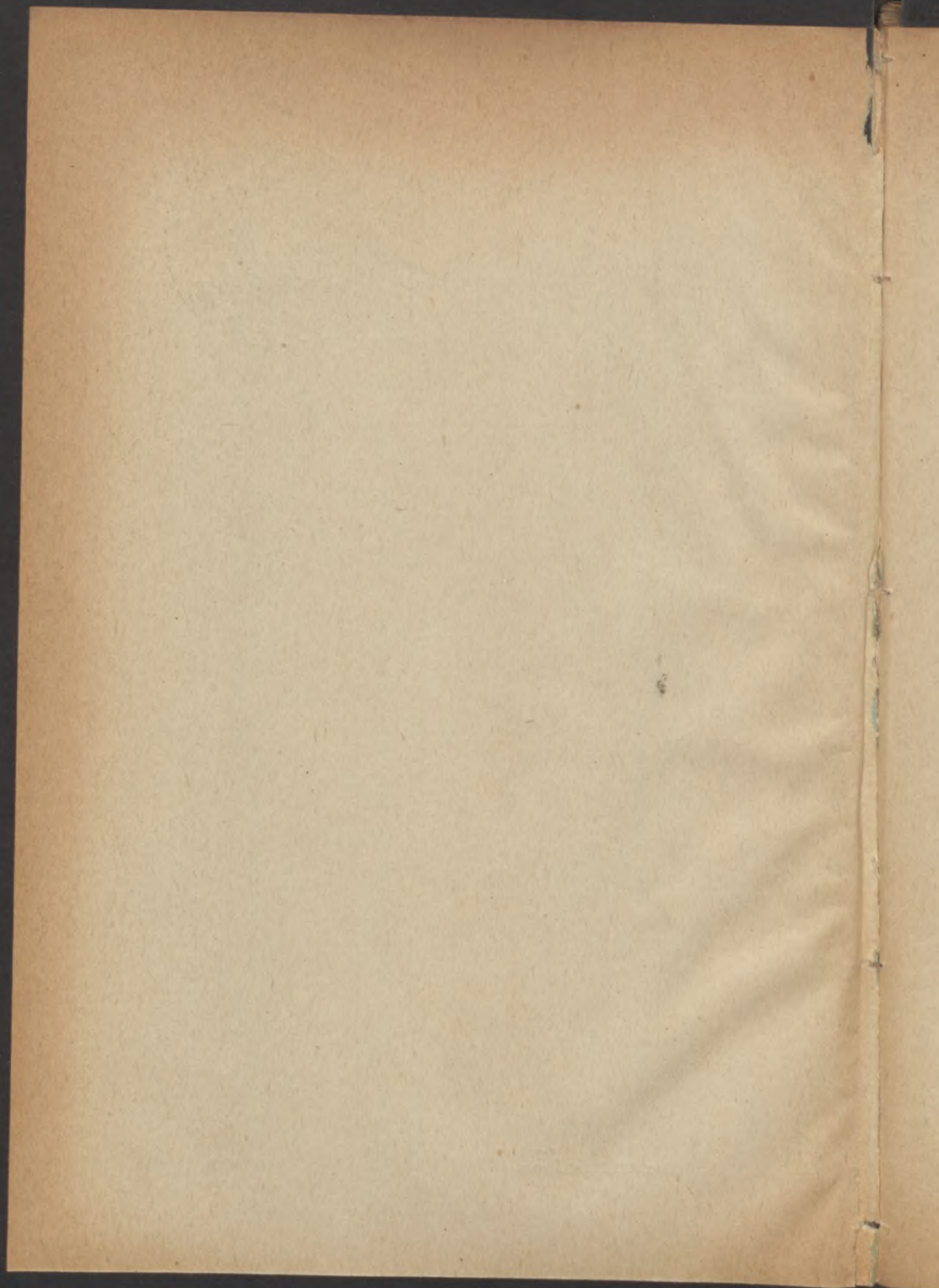
REGÉNY

PALLAS KIADÁSA

508.

DÁNIELNÉ LENGYEL LAURA

AZ ADLERSFELDI
SZENT ÁGNES

REGÉNY.

BUDAPEST

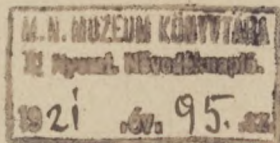
PALLAS IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA

1921.

Po. kung.
533 ez

186125

Pallas részvénytársaság nyomdája Budapest

1.

1910. november.

Akkor már hetek óta nem bírtam aludni, kegyetlenül, irgalmatlanul rossz éjszakáim voltak.

Hónapok óta nem tudtam dolgozni. Bátortalan, szomorú, erejétvesztett, meddő ember lett belőlem.

Pedig csak pár hónapja, hogy betöltöttem a harminckettedik évemet.

És mégis úgy éreztem, hogy már minden mögöttem van. Az is, amit szerettem, az is, amire vágyódtam. Az életem, mi annál is több, az álmaim és amit valaha talentumnak hittem magamban.

Csaltam magamat, vagy csalódtam magamban? Istenem, olyan mindegy az már.

Már hónapok óta mértéktelenül hangosan nevetve temettem el azt, ami ért valaha valamit bennem.

Tegnap például reggeli hat óráig tartott a temetés. Most délután, hogy felébredtem, kábult vagyok, bamba és szomorú. A fejem nehéz, mintha egy üres csebet hordanék a vállamon.

Vajjon érdemes-e felkelni egyáltalán?

Odakünt már felgyújtották a lámpákat. Olyan különös tompa fénnel szűrődik be a világosság ablakomon.

Ködös, csúnya őszi idő lehet.

Csengettek. Újra csengettek. A délutáni látogató a konok, elszánt és kitartó szerelmesek fajtájához tartozhatott.

Elhatároztam, hogy hagyom szórakozni. Az élet oly szomorú s a derék kítartással ostromló idegent szemmelláthatólag felvillanyozta a mulatság, mert egyre vehemensebben, mondhatnám temperamentummal zörgetett bebocsáttatásért.

Végre még a hangját sem sajnálta. Ahá, hiszen ez Száraz Jani!... Hat órákor reggel váltunk el, vajjon mi üzheti újra hozzám?

Amit bekiabál hozzám, az nem nyújt erre felvilágosítást.

— Gazember, azt hiszed nem tudom, hogy itt-hon vagy? Mindent tudok! Végre is ez gyalázatosság!

Láthatta, hogy nem vagyok érzékeny, könnyen megsértődő ember, hát lirizálni kezdett.

— Látod, ez nem szép tőled! Ha egyedül vagy, eressz be. Ha nem vagy egyedül, mond meg a kis néninek...

És ez mind nem fuvolahangon. Janinak elsőrendű tüdeje van és ő hasznát is veszi a természet eme adományának.

— Undorító vagy, — mondtam, mikor beeresztettem. — Végre is mit akarsz?

— Beszélni akarok veled.

— És olyan sürgős?

— Egy pillanatig sem várhatok. Házasodni akarok.

— Ejha, mondtam mérsékelt érdeklődéssel, mert a terv nem volt oly szenzációs és megdöbbentő, mint Jani barátom hitte, — hát már újra, vagy megint, avagy talán ismét?

— Kikérek magamnak minden léha élcélődést! Ezúttal a dolog komoly és szent. És ha igaz barátom vagy... mert az vagy úgye?

— Természetesen, — mondtam ásítva és amint arra gondoltam, hogy Jani barátom okvetlenül elmondja legújabb szerelmének szenzációs történetét, elkerülhetetlen álmoság fogott el.

— Diszpenzációért járkálok, mert azt akarom, hogy a jövő héten megesküdjünk.

— Nagyon helyes.

— És nem is érdekel a neve? Annak a neve, akit...

— Akire te barátom három hét múlva már emlékezni sem fogsz. Mert ne felejtse el, hogy a te szerelmeiden is átok van, mint a Labdakidák házán: nem szabad nekik házassággal végződnie.

— Most az egyszer tévedsz, csak az a kérdés, hogy mit szól hozzá Honória?

— No látod.

— De mi kifogása lehet Honóriának a szegény, ó kis Vica ellen?

— Semmi. Honória elvből nem megy bele a részletekbe. Ő csak nagy általánosságban csinálta meg életed programját; ne vegyél [el olyan nőt, ki már annyira jutott, hogy hozzád is feleségül menne.

— Ezt nem Honória mondja, hanem te. Honória sokkal okosabb, semhogy ilyen közönséges legyen. Különben mikor láttad?...

— Vicát?

— Ej, ne ostobáskodjál. Honoriát?

— Nem tudom, nem emlékezem. Talán már hónapok óta nem találkoztunk.

János nagyot sóhajtott és én komolyan megsajnáltam. De mert ebben a pillanatban komolyan sajnáltam, őszintén szerettem és becsültem, iparkodtam, hogy ne vegyen észre rajtam semmit.

Tudtam a bolondos fiúról, hogy van egy komoly, szent, nagy érzése s talán az ő bolondos gamin lelke nem is tudja, mennyire életével összeforrott érzés, a Ladányi Honória iránt érzett szerelme.

És ha tréfáltunk és kötölőzködtünk is vele, a reménytelen, bús szerelem miatt, alapjában véve lelkünk legbensejében mindig tisztelettel hajtottuk meg zászlónkat a nagy érzés előtt.

Mert — bár nagyon léha és haszontalan életet éltünk — azt, ami ritka, becses és nagy, minden formájában meg tudtuk becsülni. János barátunkat senki sem vette komolyan. Ladányi Honória legkevésbé, de érzését tiszteletben tartottuk mindnyájan.

Csak örökös házasodási tervével ne kínozott volna bennünket. A nagy, a szent tűz ott égett magában, szegény János tudta legjobban, milyen reménytelenül és folyton élettársat keresett, ő, aki oly kevéssé volt berendezve a házaseletre.

Ismeretsége, az egy Honóriát kivéve, ki mint már említettem, nem jöhetett számba, mint olyan körökből való volt, ahonnet nem szoktak házasodni.

Mi azonban ezt hiába magyaráztuk volna neki.

Ehhez Honória kellett, a drága, okos, kedves leány, ki oly fensőbbiséges jósággal intézte el János barátunk szerelmi problémáit.

János barátunkat, ki egy napon ünnepélyesen megfogadta, hogy csak azt a nőt veszi el, akit Honória méltónak ítél számára.

Nem a drága, édes, jó, okos Honória volt az oka, hogy János barátunk eddigi szerelmi regényei mind a „soha többé“-vel végződtek.

Pedig csak mi tudjuk, hogy szegény Honória mint igyekezett Toggenburgját békés otthonba vezetni.

De az információk, miket rendszeren tőlünk szer-

zett be, olyan kétségbeejtők voltak, hogy Honória
immár isien tudja hányadszor játszotta el a kis komédiát.

— „Kitünő nő, drága Jánoskám, elsőrendű terem-
tés, de nem magának való.“

János barátunk ilyenkor az illendőség kedvéért
nagyot sóhajtott, de azt hiszem minden nagyobb lelki
harc nélkül mondott le a kiszemelt ideálról. Sőt, ha
a lélek mélyére pillanthatnánk, ott, ahol magunk előtt
is rejtett gondolatok és érzések hajtának csirát, valami
homályos, reménybeli boldogság csiráit látnánk fejle-
dezní a tenger fenekén.

János barátunknak ilyenkor maga előtt is rejtve,
titokban, az a vakmerő gondolata támadt, hogy hátha
egyszer mégis ... talán ...

Mert, bár semmiféle férfiembert nem tartott méltó-
nak arra, hogy a port Honória kis cipőiről lecsókolja
mégis a szerelmes ember lázas, nagyravágyó álmai
néha megkísértették.

És bár Honória mindent megtett, hogy ezeket
a gyöngye kis reménységpalántákat elpusztítsa, éltek
ott valahol az öntudat küszöbe alatt, lent a lélek
rejtekeiben, a titokzatos óceán mélyében.

Talán ennek tulajdoníthatom, hogy a Honória
esetleges filalmára való emlékeztetés élénk derűt vará-
zsolt arcára, bár nem szűnt meg a már egyszer emlí-
tett Vica kisasszony virtusait tovább is magasztalni.

Vica kisasszony igen derék, jószívű leány
volt, kinek bizonyára sok minden megbocsáttatik
mert sokat szeretett ...

Ezalatt elkészültem az öltözködéssel és arra
gondoltam, hogy miután a szerelmes Jánost úgy sem
rázhatom le magamról, hát elviszem magammal
járkálni.

A szerelmes János kitünőnek találta ötletemet. S miután nekem igazán mindegy volt minden, a kávéház felé vezette lépteimet, hol Vica ő fensége trónolt.

Vica zavartan mosolygott, mikor meglátott. Én magamban a szerelem csodáira gondoltam. Az sem történt meg az utolsó húsz esztendőben, hogy Vica valamiért zavarba jött volna. Az ő, eseményekben dús, színes életében, mindenre volt már példa, analogia. Vica a vitéz huszárok ezredéhez tartozott s minden helyzetből derekasan kivágta magát.

— Jó estét, édes angyal, — mondtam neki és megálltam a trónus előtt.

— Jó estét, — mondta barátságos mosolylyal — és ha veszekedni akar velem, hát csak rajta. Végezzünk gyorsan.

— Én magával? Én? De mondja kérem, mit akar maga okos, józan leány létére, ezzel az ostoba Jánossal?

Vica oly nagyfokú megbotránkozással nézett rám, melynek őszinteségében nem lehetett kételkednem.

— Hogy én akarok valamit? No nézze meg az ember! Talán annak is én vagyok az oka, hogy a maga számár barátja mindenáron feleségül akar venni?

Láttam, hogy a dolgom igen könnyű lesz. Talán még Honória tiltakozásának sem kell közbelépnie. A fiú nagy számár, de a dolga rendben van. Vica komolyan haragudott.

— Még csak az hiányzik nekem, hogy a jó barátaimmal is meggyűljék a bajom miatt. Megmondtam neki, hogy ha házasodni akar, hagyjon nekem békét, tudja milyen, mikor a bolond órája rájön. Megváltásról, megtisztulásról, új életről beszél,

néha oly szépen, hogy sírva kell fakadnom. De azért megmondtam: ha már férjhez megyek valakihez, csak fix fizetésű, nyugdíjképes, rendes, szolid emberhez megyek. Kutyának való ez az élet és János mellett csak ez folytatódna még rosszabb formában. Így jóllakva szomorkodnék az ember ezen a komisz életen, úgy éhesen szomorkodni. Vagy talán megvették a „Betlehemi Jászolt“-t? Mondja, megvették?

— Nem Vicácska, szép virágszál. A kép sokkal jobb, semhogy megvegyék. Azonfelül a vászon is nagy az ebédlőbe, vagy szalonba. Azok a gaz építésszek olyan kicsire tervezik a szobákat. És a sok ajtó, ablak, balkon...

— Gyalázat, — mondta Vica őszinte elkeseredéssel, — mert ha nem is⁷ megyek Jánoshoz, szeretném, ha a jászolt megvennék. Talán az állam... Szeretném tudni, mit csinál az állam?

— Annak meg kicsi a vászon... Haj, Vicácska! Télen nagyon hideg van, nyáron nagyon meleg van, soha sincsen szép idő, mindig esik az eső. És ez az élet. De itt van János. A jászolról beszélgettünk.

— Igen, — mondta János elgondolkozva — a jászol...

És ahogy itt állt így maga elé nézve, szemmel láthatólag megfedkezve nemcsak rólam, hanem a sárgahajú Vicáról is, valami fájdalmas szomorúság nyilalt bele a lelkembe. Ez a fiú az ő mulatságos szerelmi álmaival sokkal különb mindnyájunknál, mert komolyan hisz magában és abban, amit csinál.

— Isten vele Vicácska, — mondtam — átadom a tért a hódító Jánosnak. De mi azért jó barátok maradunk, úgy-e?

Vica megértett és derekasan, becsületesen meg rázta a kezemet.

— Legyen nyugodt, amit én egyszer kimondtam, az vissza nem szívom.

Ez a Vica alapjában véve sokkal tisztességesebb teremtés, mint a milyen az élete. Ám nem kell a foglalkozásáért megítélni senkit soha.

Ezzel már kint is voltam az utcán és most válogathattam, előre-hátra, jobbra, vagy balra? Nekem mindegy volt, egyik út sem vezetett semerre.

Az utcasarokról ismerős hangokat hallottam. Mintha a tegnapi kompánia hangja volna. Vicánál róják le a hódolat adóját, vagy újabb csata készül?

Mindent, csak ezt nem Nagyon jó fiúk, de ma összeverekedném velük, ha magukkal húznának.

Nem bírom őket, nem bírok senkit. Menjünk haza. Ledobom magamat az ágyba, melyből ez a buta János kizavart és aludni — aludni sokáig, amíg lehet, belemerülni az öntudatlanság óceánjába, ahol nem kell farkasszemet nézni sajátmagunkkal.

II.

Meg volt azonban írva, hogy ma a legszerényebb vágyaim se teljesüljenek. Amint hazaértem, úgy kezdtem az ágyra nézni, mint a kínpadra. Tudtam, hogy kilök magából, ha bele merek fekiüdni. Átmentem a műterembe.

Mintha kísértetek között járkáltam volna.

És ez a sok lélektelen váz, ez a sok meddő akará, verejtékes kísérletezés mind-mind én lennék? ! ...

Figyelmesebben, áthatóbban, kutatóbban az ellenségem műveit sem nézhettem volna.

S amit e lelkiismeretes szemlelődés bebizonyított, az felette lesújtó volt.

Óh én még a meg nem értett piktör sem voltam. Még azok közé se tartoztam, kiknek képeit ugyan a

kutya se veszi, de a műtermekben, a kávéházi asztalok mellett élet-halálra verekszik érte két-három ember és bármikor kész rá hitet tenni, hogy Lionardo után csakis Tatár Sándor tud pingálni,

Nem, én még félreértett genie sem voltam soha.

A képeimet elfogadták és soha rossz, sötét, kedvezőtlen világítású helyre nem akasztották. Egy pár kitüntetésben, pályadíjban is volt részem. Ha írtak rólam, soha szeretetlenség vagy irigység nem volt a sorokban. Nem-nem, igazán nincs szerencsém, nem doboríthatom a félreismert genie szerepét.

Mert ha nem emlegettek is együtt Lionardóval, azt elismerték rólam, hogy nem vagyok analfabéta. Szeretem, becsülöm és tisztetem a mesterségemet.

Talán vagyok is benne valaki.

Kár, hogy előbb nem jöttem rá a csalódásra.

Kár, hogy előbb nem láttam e mázsolmányokat úgy, mint most, hideg, kemény, elszánt szemekkel nézve. Harmincharmadik évemben vagyok. Nehéz a pályaválasztás.

Van-e kínosabb, megalázóbb érzés, mintha az ember rájön, hogy ahhoz nem ért, amit élete hivatásának és rendeltetésének hisz.

Vagy csak fáradt volnék? Rosszkedvű, levert?

Ha így volna, ha így lehetne... De azzal az objektivitással, mely világosan, tisztán mutatja lelkem ábrázatát, nézem a képeimet és látom, hogy nem az enyéme, hogy semmi közöm hozzájuk, hogy tulajdonképen nem is képek.

Pedig valaha, még nem is olyan régen, valaki voltam én is.

Az „Álmok országa“ után azt írták rólam... ej, de minek arról beszélni... régen volt, több, mint tíz esztendeje.

Akkor fiatal voltam, az emberek mind reám néztek és én úgy találtam, hogy nagyon is érdemes reám figyelni.

Hogy is mondja a nóta? „Mikor én még ifjú voltam, a kapuba kiállottam, egyet-kettőt kurjantottam, mindjárt tudták, hogy én voltam!”

Most már rekedtre kiabálhatom magamat, senkise kíváncsi arra, hogy ki ordít? Ha valami naiv lélek mégis kinéz, nyomban be is csapja az ablakot. Elég volt.

Különben nincs is valami nagy tehetségem a kúrjongatás művészetéhez.

Ami jött felém, az magától jött. Ami az enyém akart lenni, az szépen, engedelmesen felém sétált.

Sem az erőszakolt csókban, sem az erőszakolt sikerekben nem volt gyönyörűségem.

Vannak, akik azt állítják, hogy ez az igazi. Soha-soha nem fogom megtudni, hogy igazuk volt-e, vagy sem?

De most már merre, hova tovább? Pingáljak össze még egy csomó rossz képet, hit, meggyőződés, szeretet nélkül és várjam, amíg valaki beugrik ennek az úgynevezett művészetnek?

Vajjon szebb mesterség ez, mint teszem a Vicáé? Nem nagyon.

És mégis folytatnom kell, mert ha a lelkeim, a tehetségem s mindaz, ami valaha ért bennem valamit, immár halott is, a testem, az erős, egészséges, két méter hosszú figurám ezer és ezer követelődő szükséglettel lép fel. És nekem — nekem gondoskodnom kell róla, hogy szükségletei kielégíttessenek.

De hogyan? Hiszen, ha még volna is kedvem folytatni ezt a festésnek nevezett világcsalást, nem bírom, nem tudom. Hónapok óta valóságos fizikai

bénúltság nyűgöz le. A becsstelen kenyérkeresetnek is el van zárva előlem az útja.

Hátha összeszedném befolyásos ismerőseimet és alázatosan folyamodnék egy rajztanári állásért? Egy pár jó barátom, — nem is a leggyöngébbek közül való, — megtette. Azóta talán festéket sem láttak, okosabb dolgot művelnek, a serdületlen ifjúságot próbálják megbarátkoztatni a művészettel.

Hitvány és nehéz kenyérkereset. De hát, aki fát vág csikorgó hidegben, hóban, szélvészben?!...

Ha egyszer rájöttem, hogy abban, amiért éltem, gyöngye legény vagyok, miért ne mehetnék fát vágni?

Lehet, hogy egyszer még meg is szokom és még dúdolni is fogok a munkám mellett.

III.

Honória írt. Csodálatosképen ez a leány mindig rám talált, mikor valami nagy lelki nyomorúság szakadt reám. A levele olyan volt, mint ő maga: közvetlen, finom és nobilis.

„Kedves Barátom!

Apa nagyon haragszik. Maga már két levelére nem válaszolt. Én már nem győzöm hazudozással.

Annál kevésbé, mert sejtelmem sincs róla, hogy mi a baja?

Hogy nem beteg, azt tudom János barátunktól, kit — félek, — megint egy végzetes szerelmi örvényből kell kimentenünk.

Már ezért is kérem, keressen fel.

Hagyja el vidám remeteségét, zajos gyászolását és jöjjön ki hozzánk. Apát olyan könnyű megengesztelni, mint megharagítani.

Mért, hogy maga mindig az utóbbiban buzgódik ?

Pedig apa nemcsak, mint tanítványát szereti magát, hanem mint...

Istenem, szegény apa, úgy imád engem, de annyira fáj neki, hogy nincsen fia.

Annak a meg nem született fiúnak járó szeretet Önnek jutott s hogy az apám illúziói teljesek legyenek, Ön olyan kegyetlen és indolens a szegény öreg úrral szemben, amilyen csak egy elkényeztetett, túlságosan szeretett gyermek tud lenni.

Ez eddig rendben van, ez talán még jobban Önhöz kapcsolja édesapám szívét.

De ezekhez a keserű cseppekhez egy kis édesség is kellene már. Mit akar? Ön sokkal jobban tudja nálamnál, hogy a nekünk ajándékozott érzések, még ha kéretlenül szálltak is reánk, kötelességeket rónak reánk.

Ön nem az az ember, aki megszökik kötelességei elől.

Jöjjön hát minél előbb. Apa oly boldogan fog majd zsörtölődni magával, mi pedig megtárgyaljuk János legújabb szívügyeit és elfogyasztjuk a tulkot, melyet a megtért fiú örömére vágat le barátja.

Honória.

Erre a levélre ki kellett mozdulnom odumból.

Nem szívesen tettem. Pedig a Mester és Honória a két lény, kikhez szeretet és megbecsülés fűz. Mióta magammal nem törődöm, mióta magamról lemondtam, még sokkal többet gondolok reájuk, mint a régi, a szép, a boldog napokban.

Pedig akkor is tudtam, hogy ami melegség, szépség, verőfény volt életemben, azt mind nekik köszönhetem.

Arról, ami most vagyok, nem beszélek. A halottakról jót, vagy semmit. S én már halott vagyok.

De valaha, mikor még egész, ép ember voltam, hittem, bízam, tanultam, akkor a mesternek, Ladányi Dénesnek köszönhettem mindent.

Ami voltam, az az ő érdeme és amivé lettem, az az én hibám.

És az én egyetlen, igaz, jó barátom, Honória! Később sokszor eszembe jutott, hogy milyen csodálatos, soha én szerelemről, vagy más ilyen bolondságról Honóriának nem beszéltem és esküszöm, hogy soha semmiféle asszonyi teremtés olyan közel nem állt a szívemhez, mint ő.

Ha valaha csak egy kicsit, hacsak az angyalok módjára is kacérkodik velem, az én hódoló barátságom más alakban nyilatkozik meg. De akkor ő nem lett volna Honória és én nem ismertem volna meg a teremtés legnagyobb csodáját, a szívbenlélekben tökéletes asszonyt.

A levele után nem lehetett haboznom, elindultam.

Pedig komolyan szégyeltem a szeme elé kerülni.

A lelki kétség, a kishitűség óráiban is mindig kerültem. Hát még most, mikor a nagy koppanás után egyszerre elhallgattam.

Hogy a Mester mit fog szólni, azt úgyis tudtam, de hogy fog reám nézni Honória?

Elmondjam neki, hogy megszűntem ember lenni? Minek? Reám néz, úgyis kitalál mindent. Eddig is így volt.

Hát csak előre, ezen úgyis keresztül kell esni.

A Városligetből a Kelenhegyi-útig jó hosszú sétát kell tennem. Ez idő alatt ráértem a szerepemet betanulni.

Elhatároztam, hogy a gondtalan, tréfás fiút fogom

domborítani Honória előtt és nagyon sok rossz viccet faragok János barátunk meg-megújuló, a tengeri kigyóhoz hasonló szerelméről.

De gazda nélkül csináltam a számítást.

Bár korán mentem, a Mester már nem volt műtermében. Lent teázott a leányával.

Engem kitörő, őszinte gorombaságokkal fogadott. Honória mosolygott, kezét szorított, cigarettát tett elé és a szamovárhoz ment.

A Mester folytatta:

— Mert ő beszünik, mert ő mulat, vagy tudom is én miféle ostobaságot csinál?! A leveleim?! A leveleimet persze nem kaptad meg? Elvesztek a postán? Kimentek Paraguajba, vagy a Dalai Lámához, mi?

Tudtam, hogy ezek a kérdések csak úgynevezett szónoki figurák. Jaj annak, aki felelni merne rá! A mester ezt halálosan nagy tiszteletlenségnek tartaná.

Ift csak egy a teendő: némán cigarettázni és várni a vihar végét.

Rendes körülmények között elég hamar feljött az égre a szivárvány, de ma nem akart derülni.

A Mester összes gázságaimat fejemhez vágta. Témában nem volt hiány. A Mester emlékezőtehetsége éppen úgy elsőrangú, mint a talentuma.

— És még nem is válaszol a leveleimre! Minek? A vén paralytikus nem érdemli meg, hogy az ifjú geniek egy sorral megtiszteljék.

Erre már szólni, mentegetődni akartam, de Honória közbevágott:

— De apuskám, hiszen Sándor írt neked több ízben.

A Mester megállt, egy pillanatig bámulva nézte leányát, de nemcsak ő nézett meredt szemmel, hanem én is.

— Igen, — mondta Honória angyali szelidséggel. Azzal a tekintettel nézett apjára, mellyel a szent szűz leányok fenevadakat szelidítettek meg, — persze, hogy írt, de én eldobtam a leveleit.

— Lárifári, — mondta a Mester haragosan — miért akarsz velem ilyen sületlenségeket elhitetni?

— Látod, hogy sületlenség. Én is úgy gondoltam. Azért dobtam el. Képzeld, azt írta azokban az ostoba levelekben, hogy neki vége, hogy tehetsége meghalt, hogy szégyel a szemed elébe kerülni, stb. stb....

Szent Erzsébet legendájára gondoltam. Honória hazudott. De hogy tudott ilyen igazságot hazudni? s honnét tudhatta azt, mi tépi a lelkemet?

A Mester hol reám, hol a leányára nézett. Én a szivarom füstjének útját vizsgáltam megható figyelmességgel. Honória szemrebbenés nélkül állta apja tekintetét. A Mester gyanakodott, de aztán úgy látszik elhatározta, hogy nem firtatja tovább a levélügyet.

— Ez az ostobaság nem érdekel, — mondta a vállát vonva. — Ismerem az ilyen lelkiválságokat. Lusta vagy és ellumpoltad magadat.

— Én?! — mondtam olyan hangon, mely a legnagyobb méltatlankodást akarta kifejezni. — Én!...

— Te hát, — mondta a Mester — és hiába forogtad a szemedet, azzal én nálam nem érsz el semmit,

— Istenem, a Mesternek könnyű haragudni. könnyű lármázni. Akit az Istenek kiapadhatatlan fiatalsággal és termékenységével áldottak meg, akinek a lelke még ma is húsz esztendő...

— Te fiú, most már elég volt a gorombaságból. Hát komolyan olyan vén és törődött már a tested, hogy okvetlenül lelkem ifjúságát kell a szememre hánynod.

— A Mester ma is fiatalabb, mint mi mindnyájan.

— Lehet, de azért a becsületszavaddal ne bizonyítgasd, mert akkor nagyon szomorú leszek. Egyebekben pedig, ha fiatal vagyok, az azért van, mert én néha aludtam és nagyritkán festettem is. Ti nem értek rá ilyen haszontalanságra. Fontosabb dolgok van.

— A Mester szemrehányásaiból csak annyi igaz, hogy nem tudok festeni, de a mulatság?!... Hamlet nagynénjénél, ha szoárét rendezett, mulathattak úgy, ahogy én szoktam.

— És azt gondolod, hogy ha rossz vicceket csinálsz és Honóriára bámulsz, ezzel rendbejön a dolgod?

— Nem gondolkozom Mester. Már régen le szoktam erről a fényüzésről.

— Hát akkor szíves engedelmeddel én gondolkozom helyetted. Neked nem lesz más dolgod, csak a szófogadás. Te fiú, találtam valami neked való munkát.

— Cimirodába borítékokat írni? Szép kalligrafikus betűim vannak.

A Mester villámló tekintetet lövelt felém, de ettől, őszintén szólva, nem ijedtem meg túlságosan. Ám Honória hozzám lépett, teát tett elébem és halkán mondta:

— De édes Sándor...

S nekem azonnal leszerelődött a kötekedő kedvem.

— Találtam valami munkát. Egy képet kellene restaurálnod.

Bosszúsán toltam el a teát.

— Hát nem rosszabb ez még a kopertacímzés-

nél is! Nem tud talán a Mester valami kövér hentesnét, aki az urát akarja meglepni a képével házasságuk huszonötödik évfordulóján? Amilyen jó kedvem van, azt is megcsinálom, szűk, hatalmas keblén feszülő fekete selyemruhában és vastag aranylánccal...

A Mester végignézett rajtam.

— Miért nem iszod a teádat?

Ez az ártatlanul rávasz kérdés kissé leforrázott. Némán nyúltam a teáscsésze után.

— És most hallgass ide és ne beszélj nekem kövér hentesnékről, hanem térdenállva kérj bocsánatot tőlem. A kép, melyet restaurálni kell, az adlersfeldi Szent Ágnes.

Egy pillanatig mereven, mozdulatlanul bámultam a Mesterre. A Mester szemmeláthatólag élvezte a szinpadi hatást.

— Nos, hát csendesen vagyunk már? Nem ágálunk? Nem kiabálunk, nem veszekedünk? Nem beszélünk péknéről, hentesnéről, vastag aranylánccal? Mi?

— A Mester tréfálni kegyeskedik, — dadogtam zavartan. És Szent Ágnesre gondoltam, a világ egyik legbájosabb, legmeghatóbb, leggyöngédebb képére. A szűzre, kinek fehér tisztaságát századokkal ezelőtt varázsolta vászonra egy névtelen, egy Istentől megáldott génius.

Ki lehetett az az ember, aki a leányt, a szűzet, a tisztát, a jót úgy tudta alakba önteni, mint soha senki előtte? A kép mögött egy nagy kérdőjel áll, de e kérdőjel előtt imádva borul le mindenki, ki az örök szépség templomába jár imádkozni.

Nem tudtam szólni, a torkom összeszorult. Minden kép között a nagy Ismeretlen Ágnese állt szívemhez legközelebb. Valaha, míg ki nem száradt a

lelkem, minden évben elmentem a kis német fejedelemség székvárosába.

Pár éve nem láttam már Ágnest, de álmodtam róla még mindig, úgy, ahogy felnőtt korunkban is álmodunk néha angyalokról.

— Nos, tréfás fiú, hát elment a jó kedvünk? — s a Mester a vállamra tette erős, súlyos kezét. Milyen légies finomságokat tudott ő ezzel a súlyos, nehéz kézzel kihozni...

— El, mert úgy találom, hogy a legjobb, legnemesebb, legderekabb embernek is van kegyetlenkedő hajlama.

— Például nekem?

— Igen, a Mesternek. A Mester tudja, hogy a világ legtöbb dolga Hekuba számomra, hogy mindaz, ami előtt az emberek legnagyobb többsége féregként vonaglik, nekem közömbös, meg se látom, észre sem veszem. Miattam járhat valaki olyan nagy képpel, mintha ő volna Visnu, Siva és... nem is tudom, hogy hívják a harmadikat, én legfeljebb, ha reagondolok, az jut eszembe: vajjon akkor is ilyen méltóságos arcot vágna, ha teszem a gyomrába boxolnék? Miattam lehet valakinek sok pénze, vagy még több pénze, mit bánom én, nekem úgy sem ad belőle. Miattam vezetheti valaki őseit a Plantagenet-házba, ezek a verekedő és vérbe gázoló urak legfeljebb azt juttatják eszembe: milyen jó, hogy ma konszolidált, rendezett viszonyok közt élünk! Az volna szép, ha az Erdélyi Borozóba se mehetne nyugodtan az ember a derék ősök csatlósaitól, vagy brávoítól. Kevés dolgot tisztetek és bizonyára bennem van a hiba, nem a dolgokban. Nyugodtan szembevigyorgok sok dologgal, mit a közfelfogás nagynak, dicsőnek tart, de ha most teszem kinyílnék az ajtó és Lionardo

belépne rajta, hát térdreesnék és talán szörnyethalnék, mint Semele, mikor Jupitert isteni fényében meglátta.

— No és? Mi ennek a sok fecsegésnek a vége?

— A Mester tudja, hogy Lionardo után senkit sem becsülök jobban, mint a nagy Ismeretlent, ki Szent Ágnest ajándékozta a világnak.

— Hát aztán? Ki mondja, hogy ne becsüld?

— A Mesternek az imént tréfálni méltóztatott a képpel, mely előtt lelkemben imádkozni szoktam.

— Semmi tréfa. A mi szent, a mi drága Ágnesünknek egy kis baja történt. Nem nagy, nem veszedelmes. No, nézd Honória ezt a bolondot, egészen elsápadt.

Honória mosolygott, aztán bölintott az apja felé, hogy folytassa.

— Holmi repedések. A homlok, meg a száj körül. Ismétlem, nem nagy baj, nem is akarjuk dobraítani. Nekem írtak, hogy menjek fel kijavítani. Nem lehet, most nem lehet, tudod a kupolacsarnok... Reád gondoltam.

— Reám, ez lehetetlen.

— Már miért volna lehetetlen?

— Soha én ahhoz a képhez hozzá nem mernék nyúlni, nem volna bátorságom. De, ha elkövetném is a vakmerőséget, mit csináljak? Egy kis baj a homlok és a száj körül. Hiszen ez az, amit nem lehet visszaadni, nem lehet utánozni! A homlok tiszta fensége és az ajak leányos, üde bája. Mit csináljak én ott azzal a képpel? Kis cammogó fantáziámat sarkantyúzom a nagy Ismeretlen után? Nem látja, mint kacagnak rajtam az Olympuson?

— Nem látok semmit, csak azt, hogy ma túlságosan bőbeszédű vagy. Szóhoz jutni sem bírok

tőled. Még azt sem mondtam el neked, hogy nem kell fantáziából dolgoznod. Modelled lesz a javításhoz.

Erre már kacagnom kellett.

— Modell a Szent Ágneshez?

— Ezen pedig ne mulass! A modell nem egy kis borzas pária, hanem ő fensége Mária hercegasszony, a fejedelem leánya, az adlersfeldi trónörökös.

— Oh, drága Mester, mily nevetséges ez! A fenséges hercegasszony, ki Szent Ágneshez merészel modellt ülni!

— Mit találsz olyan nevetségesnek?

— Azt, hogy egy kis sápadt arcú német hercegnő egy szép reggel felébred és magában elhatározza, hogy Szent Ágnes lesz. Belenéz a tükröbe, érdekesnek tartja kedves, finom race arcocskáját, hideg és bájos mosolyát, pisze vagy merész orrát és aztán megpróbálkozik a lehetetlennel. Hát ilyen ambiciózus hölgyek is vannak? És nem világosította, nem merete senki sem felvilágosítani, hogy a formáknak és a színeknek ez a tökéletessége csak egyszer varázsolódik le a földre, ezt a szépséget a természet még egyszer nem produkálja semmiféle hercegasszony kedvéért.

— Én nem ismerem a hercegasszonyt, azt mondják csodálatosan szép.

— Mester, hát elég ez Szent Ágneshez?!

— Azt hiszem nem. De mit törjük mi ezen a fejünket? Te lemégy Adlersfeldbe, megnézed a képet és a hercegnőt s ha nem bírsz boldogulni, visszafordulsz.

— Egy kudarccal?

— Magad is jól tudod, hogy a nagy ismeretlentől legyőzneti nem kudarccal.

— Ez igaz.

— Na látod, hát indúlsz ?

— Ezt nem mondtam.

Honória közelebb jött.

— Tulajdonképen miért ellenkezik ? Azt hiszem, szíve mélyén nagyon is óhajtaná látni Szent Ágnest. Elmegy. Meghajtja térdét a legtisztább, legédesebb teremtés előtt. Külön a mi nevünkben is hódoljon előtte, ezt igen nagyon kérem. Megteszi ? Nos, hát akkor rendben van minden.

Megszorítottam Honória keskeny, hosszú kezét. A Mester vállamra ütött s én harmadnap már vonaton ültem.

IV.

A vonatom már a kis német fejedelemség területén járt, mikor arra gondoltam, hogy mégis nagy bolondot cselekedtem.

De mindegy, már benne vagyok. Úgy teszek, amint Honória mondotta, meghajtom a térdemet a világ legédesebb szentje előtt, aztán visszafordulok. A nagy Ismeretlentől még megveretni is tisztesség.

Késő este ért vonatom a fejedelemség székvárosába, Adlersfeldbe. Jövelelemlről nem értesítettem senkit. Ismeretlenül, magamban, felelősség nélkül akartam megnézni Szent Ágnest.

S hátha, ki tudja, talán ?... Mégis ecsetet merek venni szentségtörő kezembe ?...

Nem tagadom, szívdobogásom lett a vakmerő gondolatra.

Adlersfeld olyan volt, mint amilyennek tíz évvel ezelőtt láttam. Bájos, finom, artisztikus, tiszta és rendes.

Mikor a hotelben elhelyezkedtem, elindultam csavarogni a kis város utcáin. Csend, rend és olyan

áíható világosság, mint amilyen nálunk a nagy kör-
úton sincsen. A város emlékeztetett kissé Nürnbergre,
csak hogy, míg ez a túristák által annyira kedvelt
hely, immár kirakatba teszi és lajstromozza érdekes-
ségeit, Adlersfeld csöndesen alszik az idők ölében
és finom, nemes zárkózottsággal tudomást sem vesz
a Bäderekerekről, melyek pedig Szent Ágnes miatt
igen hízolgően nyilatkoznak róla.

Az éjszakai bolyongás felfrissített és fiatalabbá
tett tíz esztendővel. Akkor jártam itt utoljára. Igen,
itt, éppen ebben az utcában. Hohó, itt van az a ki-
hajló rácsos ablak, ahol egy délután egy csodálato-
san finom, lenszőke leányfejet láttam. Levettem a kala-
pomat és mély meghajlással köszöntöttem. Isfen látja
lelkemet, minden szemtelenség nélkül, csak úgy, mint
ez dukál a szépségnek és az ifjúságnak. Soha sem
láttam fehér arcot oly gyorsan rózsapirosra válni.
Ijedten visszavonult, még a szeme is könnyes lett.
Egy rózsza volt a gomblyukamba tűzve, — akkoriban
nem igen jártam virág nélkül, — kivettem és szépen
betettem a rács közé. Aztán tovább sétáltam. Mikor
egy félóra múlva visszatértem, a rózsza már eltűnt.

Ki vette el? A lenszőke leány, vagy valamelyik
őreg, haragos hölgy, kinek már semmi egyéb dolga
és hivatása az életben, mint az erényre vigyázni?
Egy pár percig tünődtem rajta, aztán kerítettem egy
új rózsát, hogy dísztelen ne álljon a kabátom és tovább
sétáltam.

De ma újra eszembe jutott a kis kaland és
csodálatosképen ma jobban megdobogtatta szívemet,
mint ezelőtt tíz évvel. Igen, ez volt a ház, biztosan
tudom, de vajjon mi lett a kis lenhajú leánnyal?
Igazán ő vette el a rózsát? Ha igen, akkor bizonyára
sokáig rejtegette, titkolta. Talán remegett érte, talán

sírt miatta? Talán várta is vissza a rózsá lovagját. Aztán — aztán férjhez ment Erichhez, Kurthoz, Hanshoz, de esküvője előtt elégetvén a rózsát, úgy érezte, hogy neki kalandja volt leányéletében és nem meg egészen tiszta lélekkel Kurthoz, Erichhez vagy Hanshoz.

De milyen csodálatos, akkor a kis lány szeme volt nedves a könnyektől, most én nem látok tisztán, mintha fátyol lenne a szemem előtt.

Ej, hát menjünk tovább.

V.

Hirtelen megálltam és szinte megállt a szívem verése a felindulástól.

Ott voltam a kolostor előtt, hol valaha a nagy Ismeretlen élt, miután a világot a legszebb szentek egyikével megajándékozta.

Ennyi mindössze, amit tudunk róla. Amit a kolostor felőle feljegyzett.

A régi kolostort restaurálják, őrzik, mutogatják s kapuján nagy márványtábla hirdeti, hogy a világnak milyen nagy dicsősége élt valaha falai között.

Egyebet aztán nem is tudunk róla.

Sem azt, hogy honnét jött, sem azt, hogy mi hozta a kis német városkába? S ki lehetett ama boldog asszonyi teremtés, kitől a színeknek és formáknak e tökéletességét kölcsönözte?

S miért kellett neki a nagy kép megalkotása után letenni az ecsetet? Miért kellett neki meddővé válni? Hogy több gyermek soha se szülessék az isteni Jupiter fejéből? Ki ütötte ki a nagy Halhatatlan kezeiből az ecsetet, mi kergette őt ide a vezeklés, a bűnbánat, a lemondás helyére?

Hányan kutatták a nagy titkot már és senki sem fejtette meg. Voltak, akik hivatalos, úgynevezett tudás-

szomjúságból estek neki a nagy titoknak, voltak, akiket a szenvedelmes, forró imádat vitt a kutatásra. Egyik sem ment semmire.

Aki komolyan megakar halni, az meghal s aki igazán el akar rejtőzni, azt senki sem találja meg többé.

A nagy Ismeretlen nem óhajtott velünk találkozni. Mikor átlépte a klastrom küszöbét, leszámolt velünk, emberekkel és mi hiába kutatjuk a nyomát.

Nagyon jól tudom, hogy hiába s mégis itt állok a zárda kapuja előtt s nézem az emléktábla betűit.

És el kell ismernem, hogy dacára a sok ízléstelen reklámnak, mutogatásnak, hazug és otromba emlékgyűjtésnek, a nagy Ismeretlen ma is misztikus erővel hat minden fantáziával bíró emberre. Honnét jött, merre ment? Mit csinált itt a földi életben, emberi mivoltában?

A szobra ott van a zárda előtt levő kis kerek téren, azt is megnéztem.

Már régen konstatáltam, hogy rossz. De még soha sem láttam ennyire rossznak, mint most este, a holdvilág átható fénye mellett. Majdnem bosszankodtam. Csodáltam, hogy ebben a műízléséről annyira híres kis városban megtűrik ezt a kellemetlen munkát.

Ha én reám bízzák s én szobrász vagyok, akkor . . . Ej, akkor el sem sem fogadom a megbízást.

Nem szeretek a lehetetlen dolgok felé kapkodni. Aztán sok rossz tulajdonságom van, de sarlatán nem vagyok.

De hát akkor miért jöttem ide, mit akarok Szent Ágnessel!?

Semmit. Csak letérdelek a Szépség, a Jóság, a Tisztaság előtt, aztán hazamegyek és megpróbálom tovább folytatni az életet, amíg bírom.

Korán reggel akartam elmenni a templomba Ágneshez, de elaludtam és csak úgy délfelé indultam útnak.

Az udvari kápolna, hol Szent Ágnes állt, a nap bizonyos óráiban nyitva áll a hívő lelkek számára. Én elhatároztam, hogy ilyenkor megyek. Mint egyszerű, ájtatos hívő akarom először megnézni Ágnest, a festő majd azután vizsgálja.

A kápolnánál aztán megtudtam, hogy most csak engedélyvel lehet belépni. A nagyközönség előtt elzárták a templomot.

Az engedélyt egyébiránt elég könnyen megadták. Még azt sem mondtam, hogy a kép miatt jöttem. Átutazó, idegen, úriember vagyok, az elég volt a hivatalnoknak.

Csodálkoztam e könnyelműségen. Ha titkolni akarják, hogy a képnek valami baja van, miért engednek be hozzá idegeneket?

Pár perc múlva ott álltam Ágnes előtt.

Óh, nem volt valami nagy baj, sőt laikus szemmel alig felfedezhető. De akik megnézték, érthették a dolgot. Ha sokáig így hagyják, ebből igazi szerencsétlenség lehet.

Közelebb mentem, alaposan megvizsgáltam a képet, majd újra távolabb léptem. Ebben a pillanatban beszédet hallottam a hátam mögött.

A beszélgetők elől egy oszlop takart el, ők nem láthattak engem, igazságtalanul haragudtam hát, hogy magányosságomat megzavarták s elhatároztam, hogy nem veszek tudomást a kellemetlen idegenekről.

Az asszonynak kellemes, önbizalommal telt, vidám, bátor haja volt. Meg voltam győződve róla, hogy fiatal és kellemes külsejű. Régi tapasztalatom,

hogy a szép asszonyoknak mindig másként cseng a hangjuk, mint akiket messze elkerül a szerelem és az öröm.

A férfihang analizálásához nem értek. Pedig most a férfi beszélt.

— Két heti gyász. Egy kicsit sok. Én csak nyolc napit vártam.

— A hercegnő kívánsága volt. Ő akart mindenféle tisztességgel hódolni emlékének.

— Mária hercegnő?

— Úgy volt, hogy ma Szent Ágneshez jön. De aztán ideges főfájást kapott és...

— Ez az ideges főfájás periodikusan visszajön, ha a herceg....

— Ugyan...

Lassan kiléptem az oszlop mögül és szembe kerültem a beszélgető párral.

Az asszony arca fehér lett haragjában, a férfié vérvörös. Mintha felém akart volna jönni, de aztán meggondolta magát és lassan elfordította a fejét tőlem.

Én egy pillanatig farkasszemet néztem velük. Hideg s átható pillantásokkal találkoztam, de az én szemem sem olvadozott szerelmi lángban. Micsoda hetvenkedés ez? Hát kerestem én az ő titkaikat? Minek jönnek ide pletykálni, Szent Ágnes színe elé?

De felháborodásomban is konstatáltam, hogy nem csalódtam. Az asszony csakugyan finom, elmés-arcú nő volt.

Ő is, meg a férfi is kifogástalan eleganciával, mély gyászba voltak öltözve. Ám arcuk nem árult el túlnagy szomorúságot.

Csak pár percig maradtak, aztán kimentek a templomból. Még a lépéseikből is csak úgy ordított a neheztelés.

Bánom is én!

Ha elmentek, annál jobb, egyedül maradok Szent Ágnessel. Az ismeretlen szép asszony parfümjé még itt szállongott a levegőben, de én nem gondoltam reá. Nincs asszony, ki le tudná kötni figyelmemet csak egy percre is, ha Szent Ágnessel állok szemben.

Addig néztem, míg a köny el nem homályosította szemeimet.

Miért sírtam? Mit sirattam? A nagy, az örökkévaló Szépség és Tisztaság hatott így meg, vagy az, hogy mindehhez már nekem semmi közöm nincsen...

Kint ragyogott a napfény s Adlersfeld utcáin jókedvű emberek sétáltak, vagy lótottak-futottak a dolgaik után.

Mikor a vendéglőbe értem, már levél várt reám, az adlersfeldi fejedelem udvarmestere tudatta velem, hogy ő fensége, a fejedelem holnap 11 órakor külön kihallgatáson kegyeskedik fogadni.

Meg nem foghattam, honnét tudhatták meg ily hamar érkezésemet s kinek köszönhetem a kegyes audienciát?

Aztán hirtelen eszembe jutott, hogy mindez a Mester ravaszsága lehet.

A Mesteré, ki mélyen bele akar bonyolítani a dolgokba, hogy könnyen és becsülettel ne szabadulhassak.

Mindegy. Hát készüljünk a holnapi audienciára. A dolog nem izgat túlságosan. Istenem, az adlersfeldi fejedelemség ura!... Igen, ha Szent Ágnessel állhatnék szemben. Ha képmásában megpillanthatnám a Jóság és Tisztaság házasságából született Szépséget...

Az adlersfeldi fejedelem sokkal valódibb és előkelőbb király, mint ahogy ezt én az ily apró fejedelemségek urairól gyártott rossz viccek után képzeltem.

Istenem, előttünk mindig nevetséges lesz, ha egy akkora terület ura, mint teszem Szabolcs- vagy Hajdu-vármegye, fejedelmesdit játszik, koronát hord, udvarmestert tart, minisztereket nevez ki, csap el a legkegyelmesebben. A miniatűr kis parlamentről, hadseregről nem is beszélve.

Olyanforma lehet ez, — gondoltam magamban — mintha nálunk egy főispán egyszerre elhatározná, hogy fejedelmi udvartartást rendez be. S a méltóságos asszony egyszerűen Fenségnek szólíttatná magát.

Kisült, hogy megint tévedtem, mint már annyiszor az életben.

Tévedésem nyilvánvalóvá vált előttem, mikor már az előcsarnokban álltam.

Finom, előkelő, artisztikus és reprezentatív minden. Pedig ezt a sok jelzőt hej de nehéz egymással összebarátkoztatni!

Jártam én már olyan fejedelmek kastélyában, akiknek birodalmában ha éppen le is megy a nap, csak azért teszi, hogy nyomban felpattanjon, de királyibb hangulatot terjesztő miliőt még nem láttam soha.

Két, vagy három termen mentem keresztül. Minden éppen ilyen stílusos, letompított, tartózkodó és nobilesan művészi.

Mikor bent voltam a fejedelem dolgozószobájában, az első pillanatban majdnem felkiáltottam meglepetésemben.

A szemközti falról egyik régi képem, a „Víz-hordó fiú“ mosolygott felém.

Egyike ama kevés képeknek, melyek igazán hozzám tartoztak, melyektől még akkor sem undorodtam, mikor útnak bocsátottam.

Nem szeretek régi dolgaimmal találkozni, de ennek a találkozásnak, — isten látja lelkemet, — őszintén, igazán megörültem.

Mert arról az időről beszélt, mikor én is voltam valaki. Igaz, egész, ép ember. Kinek nem kell szégyenkezve elfordítania a fejét, ha véletlenül tükörbe néz.

Ez a kis csavargó, a vizes vödörrel a kezében, hát idekerült, egy palotába!? Vajjon hogy érzi itt magát?

— Kis csirkefogó, — mondtam magamban, — vajjon emlékszel-e még arra az időre, mikor jó barátok voltunk? Mikor nem éltél ilyen fényes szobában, ilyen előkelő miliőben? Vajjon eszedbe jut-e még a fűtetlen műterem, a sok megkezdett és abbahagyott kép, mind megannyi ifjú, tüzes álom... Be kár érettük, óh be kár!... Hát arra a hosszú, nyurga legényre emlékezel-e, aki mindig fütyörészett festés közben? Hová lett a jókedvű, mókás, hosszú fiú, nem tudod? De hát hová lett a tavalyi hó?...

A kis víz-hordó fiúnak nem volt ideje felelni, mert az ajtó egyszerre kinyílt és én szemközt álltam az adlersfeldi fejedelemmel.

Finom, keskenyarcú, nagyon elegáns, öreg úr. Egyébként — egyébként semmi. Nálunk délben a Kossuth Lajos-utcában, a kaszinók tájékán, sok ilyen előkelő, szikár, magas, őszes urat látni.

Amit mondott, az csupa kedvesség, finomság, nyájas, nagyúri udvariasság volt.

Mindenekelőtt a Mester iránt érdeklődött, akit személyesen ismert és igen nagyra becsült. Ez a becsülés még a konvencionális udvariasság jegét is áttörte. Ez, — éreztem, — őszinte és igaz a fenséges úr szavában.

Helyet mutatott magával szemben és áttért az én csekély személyemre.

— Nem fogja rossz néven venni, kedves művész uram, hogy, — habár nagyon örültünk jövetelét bejelentő levelének, — mégis igen sajnáltuk a Ladányi mester lemondását.

Azt feleltem, hogy természetesnek találom, hogy a Mestert várta, s hogy a Mester hiányzik neki. Egyben pár óvatos szóval kifejeztem aggodalmamat, hogy vajjon meg tudok-e birkózni a nekem szánt feladattal?

Bevallom, belsőmben nagyon szerettem volna menekülni, nagyon dühös voltam a Mesterre. Nem, hát ez igazán nem járja. Beugrat a dologba, levelekben tudatja jöveletemet az adlersfeldi udvarral s audienciát kér számomra. S mindezt csak azért, hogy botrány nélkül ne menekülhessek.

A fenséges úr szava meg akart nyugtatni.

— Meg vagyok győződve róla, hogy a művész úr meg fog felelni feladatának. A Mester úgy írt Önről, mint a legtehetségesebb tanítványáról.

— Ez mindössze is csak annyit bizonyít, hogy a Mesternek nem volt szerencséje a tanítványaival.

A fenséges úr egy gyöngé mosolyfélével felelt, aztán nyugodtan folytatta:

— Mi nemcsak a Mester ajánlása után ismerjük önt. Neve igen kedves előttünk. Egyik szép képét Mária leányom vette meg egyszer számomra.

Mióta a fenséges úr bejött, óvakodtam a falra

nézni, ahol a kis csavargó legény vigyorgott vidáman, de most önkéntelenül is odanéztem.

— Mária hercegnő több dolgát is megvette, ez nagyon megtetszett nekem, hát ideajándékozta. De látta már Szent Ágnest?

Megmondtam, hogy első tisztelgésemm a Szentnek szolt s hogy nézetem szerint nincs is nagy baja a képnek.

— Ennek nagyon örvendek. Különben, ha nem bírna boldogulni, Mária hercegnő szívesen ül önnek egy-két órát. Úgy mondják, hasonlít a mi drága Ágnesünkhöz.

Az a jó vélemény, mit az ismeretlen hercegnőről tápláltam, egyszerre szétfoszlott. Ahá, hát ez az a princessz, aki üres óráiban Szent Ágnest játszik?!

És nem akad egy jótét lélek, aki felvilágosítsa, hogy szentségtörés, amit csinál...

És ha minden képemet megveszi is a hercegnő, ha falára egyéb az én munkáimnál sohasem kerül, akkor is örökre nevetségesnek, szánalmasnak és ostobának tartom. Egy vérszegény kis német princessz, aki Szent Ágnes akar lenni.

Megköszöntem a fejedelemnek a kegyes fogadtatást és elbocsáttattam, igen szíves és igen kegyes szavak kíséretében.

De hát bánom én ezt! Hát kellett ez nekem!?

A Mester gyógyulni, pihenni küldött ide, de a Mester, mint már régen tudom, igen naiv, igen jó, igen kedves gyermek.

Ám az utam azért nem volt hiábavaló. Megláttam Szent Ágnest és látni togom, míg csak ki nem dobnak.

Mert a vége mégis csak az lesz.

Hozzá nem fogok nyúlni a nagy ismeretlen

képéltez, de eljövök elébe hódolni mindennap, míg megunják az ácsorgásomat és finoman, óh igen finoman és udvariasan, de kiteszik a szűrömet.

Mikor erre gondoltam, határozottan jókedvem lett.

Jókedvemet még az sem rontotta el, mikor a szállodába hazaérve, pár pillanat múlva egy nagy úr megtisztelő látogatását tudatták velem.

A névjegyen nagy betűkkel ez állt:

„Baron Thomas von Sassen.“

Az aláírt kis betűkből aztán megtudhattam, hogy ő fensége Mária hercegasszony főudvarmestéréhez van szerencsém.

Nagy meglepetésemre az elegáns idegen jött be szobámba, kit reggel a templomban láttam egy hölgygel.

Egy pillanatig, de mit mondok, egy pillanat századrészéig a síma előkelő arcon egy kis ijedelem látszott, aztán mosolygott és igen-igen kedves volt.

Azon kezdte, hogy a Mester bejelentőlevele körülbelül egy időben jött meg velem. Kissé késett valahol. Ha ez a baj nem történik, egész másforma fagadtatásom lett volna Adlersfeldben.

Azt feleltem, hogy mindennel nagyon meg vagyok elégedve és örülni fogok, ha megbízatásomat teljesíteni tudva, ők is ezt mondhatják rólam, bár — őszintén szólva, — erre nem sok a reménységem.

Iparkodtam őket előkészíteni, hogy nem fogok csinálni semmit s hogy nem is veszem majd rossz néven, ha — diplomáciai nyelven szólva — rendelkezésemre bocsátják az útleveleimet.

Sassen báró úr ajkán egy udvarias mosoly jelezte, hogy mindezt csak afféle művészi szerény-

kedésnek veszi, s hogy erre nem érdemes reagálni, aztán áttért küldetésére.

— Mária hercegasszony ő fensége kimondhatatlanul sajnálja, hogy nem tudott előbb jöveteléről. Engem bízott meg, hogy gondoskodjam a művész úr kényelméről és nyugalmáról.

Azt feleltem, hogy tulóntul elég kényelemben és nyugalomban van részem, aki változtatni akarna helyzetemen, az csak megfosztana egy nagy résztől. Egyebekben hódolatteljes hálámat és legalázatosabb köszönetemet a fenséges asszonynak kitüntető figyelméért.

Végighallgatott nyugodtan, udvariasan, aztán, mintha semmitsem szóltam volna, folytatta:

— A fenséges asszony a kis kerti lakást óhajtja a művész úr rendelkezésére bocsátani. Ladányi mester is ott lakott, mikor az adlersfeldi udvar vendége volt.

Még egyszer kijelentettem, hogy nem szívesen hagynám el szállodai lakásomat, mellyel teljesen meg vagyok elégedve, és csak zavarna, ha szabad mozgásomban bármiképen is nyugtalanítva volnék.

A báró úr mosolygott.

— Szerencsétlenül fejeztem ki magamat s így, amint látom, a művész úr teljesen félreértett. A kis kerti pavillon nem tartozik a fejedelmi palotához, kint van a villanegyedben, a város tulsó oldalán, teljesen berendezve mindennel, ahol a művész úr teljes kényelemben és függetlenségben élhet.

Nagyon ideges lettem. Úgy láttam, hogy innét sokkal bajosabb lesz elillanni, mint hittem. Ha szíves gyöngédséggel leköteleznek, nagyúri finomságokkal ellátnak, nehéz lesz a mulatság végén nevetni és azt mondani, köszönöm immáron jóllaktam tyúkkal, káláccsal, megyek egy házzal odább.

Pedig megvallom ez volt a tervem.

Sohasem szerettem nagyurakkal egy tálból cseresznyét enni, nem azért mert elejték az adagomat, hanem mert a maguk cseresznyéjét is felém tolták.

Ezek az urak már igazán jóllaktak cseresznyével és minden földi jóval s ha elkövetem azt a meggondolatlanságot, hogy elveim ellenére leülök velük enni, ők csak markirozni fogják a táplálkozást s egyedül én lakom jól.

Azután pedig bajos lesz nevetve felállni, meghajtani magamat és kacagva azt mondani: alázsolgája, volt szerencsém! Most már nekem elég volt! A soha viszont nem látásra, nagyságos és fenséges uraim!

Amennyire tudomásom van becses családfámról, az apám tanító volt, a főbbi ősöm meg csupa paraszti szántó-vető ember, de én azért, vagy mit is mondok, éppen ezért gőgösebb vagyok az összes norfolki hercegeknél.

A játék végén fizetni szoktam. S nem szeretek tartozni senkinek semmivel, még csak egy köszönő szóval sem.

Ezt az ügyet valahogy el kell igazítanom, vagy megszököm.

Az udvarmester észrevette habozásomat és idegenkedésemet, különben nem is rejtegettem túlságosan érzelmeimet.

— Ha kifogásai, vagy aggodalmai volnának a művész úrnak, szíveskedjék azokat Mária hercegasszonnyal közölni. A fenséges asszony holnap délelőtt fogadni fogja a művész urat.

Bevallom, erre a fenséges asszonyra sokat gondoltam és azt is bevallom, nem minden érdeklődés nélkül. Egy csinos, fiatal hercegasszony (mert

annyit legalább fel kell tennem róla, ha Szent Ágneshez hiszi magát hasonlónak), egy csinos, fiatal hercegasszony vásárolja a képeimet, édesapja dolgozószobájába viteti, a legfeltünőbb helyre. Istenem, ez a hercegasszony

Majdnem elnevettem magam, mikor idáig jutottam, mert így akartam befejezni gondolataimat:

— Ez a hercegasszony kitünő ízléssel bír.

És eszembe jutott egy igen mulatságos felebarátom neve, ki csak arról az emberről hiszi el, hogy józan ésszel bír, aki vele egy véleményen van.

Vajjon én is idejutottam volna már, mint az a kiváló elme?

Különben mindegy. A hercegnő kitüntető figyelemsséget tanúsított és tanúsít irántam. A holnapi audiencián ezt meg fogom köszönni és rajta leszek, hogy mentől kevésbé legyek a lekötelezettje, s hogy mentől kevesebb szegyenérzettel menekülhessek el innét az adlersfeldi fejedelemség területéről.

Ámbár, ha még ma is volnék valaki, megköszönném a szép princessznek, hogy kegyesen érdeklődött irántam és odavarázsolnám újra azt a bűbajos, komoly mosolyt a Szent Ágnes isteni arcára.

Ez lenne köszönetem azért, hogy meglátta képeimet, hogy talált valami szépet és figyelemreméltót egy fiatal, tehetséges, kezdő ember munkáin, melyek csakugyan nem voltak rosszak. Bátran és szerénytelenség nélkül dicsérhetem őket, nekem immár semmi közöm sincs e derék, tehetséges, ifjú emberhez.

VII.

Mária hercegasszony levele volt társalkodónőjéhez:

„Veszekedni akarok magával, édes, jó, drága

Terézám. Mástól, idegenektől kellett megtudnom, hogy a maga édesanyja veszedelmesen beteg volt.

De hát mért nem írt nekem erről, egyetlen sort sem?

Tudja drága Teréza, hogy maga alapjába véve igen keményszívű és igen dölyfös teremtés. Mert emberi mértéket és ismereteket túlhaladó dölyf kell a kegyed viselkedéséhez.

A kegyedéhez, aki mindig és mindenkor kiveszi a részét a mi bajunkból, szomorúságunkból, de gögösen elzárkózik előlünk a maga bajával, a maga fájdalmával.

Aki mindig csak adni és ajándékozni akar, az éppen olyan rossz és kislelkű, mint aki sohasem ad.

Az igazán nemesember nem aláz meg senkit, legkevésbé azt, ki rá van szorulva, ki le van neki kötelezve.

S ön tudja, hogy alulírott szegény asszony mennyire rá van szorulva a maga jóságára, Terézám, s tudja, hogy mennyiszer élt vele.

De hagyjuk ezt. Már elegett kapott, úgye édes öregem. Ne ijedjen meg, nem haragszom. Mindent megbocsájtottam, mikor meghallottam, bár az ápolás és gond miatt pár hétig beteg volt, most már újra egészséges.

Annyira, hogy amint leveléből látom, már megint foglalkozik a szegényeivel.

Hát csak adjon nekik annyit, amennyit jónak lát. Korlátlanul rendelkezze azzal, ami az enyém. Eddig is így volt, ezentúl is így lesz drágám.

Azt kérdi édesem, mit csinál a herceg? A herceg megint elutazott valamelyik sarkra. Az északra, vagy a délre, igazán nem tudom? Oly mindegy.

Szerencse, hogy a földnek nincs több sarka. S így az ember tudhatja, hogy e kettő közül egyik felé indult a férje. Nem kell aggódni. Itt, vagy ott, majd felfedez valamit.

Képzelse Ladányi mester nem jöhetett el Szent Ágneshez. Egyik tanítványát küldte el maga helyett.

Ki nem találná, hogy kicsodát?

Tatár Sándort, akinek képeit valaha olyan nagy elragadtatással vásárolgattuk együtt.

Emlékszik még, édes öregem, a „Vízhordó fiú“-ra, az „Esté“-re, a „Táncoló nimfák“-ra és arra a barna, bájos, ifjú Madonnára, amit magának vettem meg?

Megvan még a Madonnája? Valaha sokat imádkoztunk előtte.

Valaha, még öt éve sincs. S nekem úgy tetszik, mintha öt évszázad telt volna el azóta, hogy magától megváltam, hogy asszony vagyok.

Lehet, hogy így is van. Ami tegnap történt, az tízezer évvel ezelőtt volt.

De azért nem szeretném, ha maga is így gondolkoznék.

Nem szeretném, ha tízezeréves emlékei közé sorozna engem, akinek olyan nagyon nagy szüksége van az ön szeretetére és jóságára.

És kérem is, hogy a többi, különben nekem igen tiszteletreméltó és igen szimpátikus szegényei kedvéért, ne felejtkezzék meg rólam.

Nem szabad ezt tennie, már azért sem, mert lehet, hogy szegényebb vagyok mindegyiknél és higgye el, hogy egyiknek sincs olyan szüksége az eleven jósághoz és szeretethez közeledni, mint az ön régi és hű barátjének

Máriának.

Teréza asszony levele Mária hercegnőhöz :

„Fenséges Asszonyom,

mikor hálás köszönetet mondok kegyes, megtisztelő soraiért, engedje meg legalázatosabb szolgálójának, hogy elfelejtkezve Fenséged magas rangjáról, oly nyíltan beszéljek, mintha egy társaságombeli ifjú asszony szólna hozzám, az idősebb, a tapasztaltabbhoz.

Egy ifjú asszony, kit lelkem legmélyéből imádok, kinek boldogságát, lelki és szívbeli nyugodalmát szívesen vásárolnám meg életem árán.

Amennyire örültem fejedelmi bőkezűségének, melylyel szegényeimet ellátja, oly kínosan lepett meg Fenséged levelében először az, hogy édesatyjáról, a mi jóságos és szeretett fejedelmünkről említést sem tesz és másodszor, hogy ő fensége, a herceg tudományos útját, oly csekély komolysággal és elismeréssel emlegeti.

Bocsásson meg Fenséged, hogy ezt megírtam, úgy érzem, kötelességemet teljesítem.

A mi drága Szent Ágnesünkért sok aggodalmas óráim volt. S őszintén bevallom, hogy jobban szerettem volna, ha maga Ladányi mester jön el a képet restaurálni.

Ezt illeti volna megtennie a fejedelmi ház iránti tiszteletből is.

Nem mintha tanítványát, Tatár Sándort nem becsülném.

Tehetséges, törekvő ifjúnak tartom és Madonnája még ma is itt áll a szobámban.

De nem tudom, elég érett, elég komoly-e arra, hogy Szent Ágneshez közeledjék?

Reméljük, hogy meg fog felelni a reá bízott feladatnak.

Még egyszer hálás köszönet szegényeim nevében, kik mindennap imádkoznak a fenséges asszony és a fejedelmi család jóvoltáért.

Alázatos, háladatos hive

Terézia.“

Mária hercegnő levele:

„Haragudott édes, jó barátnőm? Egyetlen, kedves Terézám. Lehet, hogy igaza is volt. Ez különben olyan mindegy!

Én különben nagyon is komolyan veszem a herceg útjait, akár az egyik sarkra indul, akár a másikra. Mindenképen közbeesik Páris és Lido kisasszony.

Mondja Egyetlenem, a szentek nem olvasnak újságot? Vagy maga igazán nem hallott volna arról a pompás autókirándulásról, melyet a férjem egyik északi sarki útja közben tett?

Mert a herceg útjában ez a nevezetes. Akármelyik sarkra, vagy sarokra indul, mindig csak Párisig jut el és Lido kisasszonyig.

És ebben igaza van. Lido kisasszony gyönyörű race teremtes, két évvel ezelőtt Kairóban láttam néhányszor, a Gezireh-szigeten. Heluanban egy terrasszon vacsoráztunk. Csodanő, kedves Terézám. Az ember, amint ránéz, rögtön megérti az utána futó és bolonduló férfiakat.

Kár, hogy nem látta. Maga ugyan szent, egyetlen Terézám, de van érzéke az artisztikum iránt.

Az ismeretség ott kezdődött Kairóban, a szemem előtt. Ismer engem kedvesem? Inkább humorral, mint haraggal néztem.

Azóta készül állandóan a herceg a sarkok felé és állandóan hajótörést szenved Párisban. Nem cso-

dálkozom rajta. És maga sem csodálkoznék, ha Lido kisasszony bronzszínű haját látná.

De az autókirándulás igazán humoros volt. Hát édes barátnőm, maga igazán nem olvasott róla?

A herceg elindult Lidoval és egy barátnőjével egy kis automobil-túrára. Lehet, hogy azt kutatták: merre van a legjobban aszfaltozott út az északi sark felé?... Aztán valami ostoba defektus, kisiklás, felborulás... Egy szemfüles újságíró megírja a dolgot. Nem fizetik meg, vagy nem eléggé fizetik meg?! A kedves kis baleset híre bejárja az európai sajtót, humoros magyarázatokkal együtt. Csinos képeket is rajzoltak hozzá.

Fogadom, hogy most haragszik rám, — pedig nem is én voltam autókiránduláson.

Ne haragudjék drágám, csak be akartam bizonyítani, hogy kellő komolysággal becsülöm meg a herceg tudományos munkásságát.

Egyébként — mint mindent a világon — úgy én az uramat is megértem.

Adlersfeldben élni nem valami mulatságos dolog. Fejedelemnek lenni még kevésbé.

Trónörökösként ülni majdnem elviselhetetlen...

Ha van valaki, aki együtt érez a herceggel, az bizonyára az ő drága, jó hitvese, ki unatkozik kettőjük helyett.

Azt hiszem, ez is hitvesi kötelesség.

És én hűségesen teljesítem.

Kedves festőnk, Ladányi mester tanítványa nagyon faragatlan fickó lehet. Formálisan magam elé kellett rendelnem. Sassen bárónak körülbelül azt mondta, hogy nincs szüksége segítségemre.

Kíváncsi vagyok, ezen a véleményen lesz-e akkor is, ha májd meglát?...

Szent Ágnes!... Kicsikorom óta tudom, hogy mennyire hasonlítok hozzá. Hozzá és ahhoz az ősnagynémhez, ki valaha a képhez modellt ült.

A családi krónika azt mondja róla, hogy nagyon szerencsétlen volt és igen fiatalon halt meg.

Nem tudom, miért jut eszembe ez a sok boldonság? Mentől jobban összeszid érte, annál jobban fogja szeretni
Máriája.

Terézia asszony levele Mária hercegnőhöz:

„Fenséges Asszonyom. Azzal a bátorsággal merészkedem Fenségedhez szólni, amelyre csak nagy szeretetem, hódolatom és tiszteletem ad talán valamelyes jogot.

De ha többet mondanék, mint amennyit Fenséged alázatos szolgálójának szabad, mentsen ki némes szíve és bocsánatra mindig hajlandó lelke.

Amit fenséges férjéről, a hercegről írt, mélyen elszomorított. Hogyan, az adlersfeldi trónörökösne jobban hisz a botrányhajhászó, romlott ujságíróknak, mint fenköltlelkű hitvesének?

Én azokat a lapokat nem láttam, nem olvastam. De ha olyan szerencsétlen vagyok, hogy kezembe kerül egyik-másik példány s szemeim akaratlanul végigfutnak az alávaló, hitvány hazugságokon, igyekszem azokat, mint magamhoz nem illőket, azonnal elfeledni.

Ha szabad tanácsot adnom, ajánlom Fenségednek, hogy ugyanezt tegye.

A mi drága szentünket, Ágneszt illeti, örülnék, ha megint rendben volna minden. Mihelyest utazni tudok, elindulok, hogy megint imádkozzam előtte mindnyájunkért s főként Fenségedért, kinek szíve-
lelke, úgylátszik, nagyon nyugtalan.

Addig is, míg én megtehetném, nem kegyeskednék-e magának Fenségednek Szent Ágnes előtt térdet hajtani... És alázatosan kérni őt, a Tisztát, a Jót, az Igazat, a Nemest, hogy őrizzen meg bennünket Tisztának, Igaznak, Jónak, Nemesnek, hogy méltók maradhassunk önönmagunkhoz s az isteni lélekhez, mely belénk leheltetett.

Tegnap levelet írtam Ladányi mesternek és megpirongattam jó öreg barátomat, hogy az adlersfeldi udvar megtisztelő és kitüntető meghívásának nem tett eleget. Ennyit joggal elvárhattunk volna azután a leereszkedő fejedelmi kegy és jóság után, melyet a fejedelem ő fensége iránta tanúsított.

És még jobban meglep, hogy maga helyett egyik, bár tehetséges, de fiatal és tapasztalatlan tanítványát küldi. Egy társadalmi formákban teljesen járatlan embert, ki olyan szerencsétlen, hogy ügyetlen modorával magára vonja Fenséged méltó neheztelését.

Ha szabad tanáccsal alkalmatlankodnom, arra kérem Fenségedet, hagyja ezt a fiatalembert modell nélkül dolgozni Szent Ágnesen. Ha igazán van ráhivatottsága, az isteni kegyelem keresztülsegíti őt a nehézségeken, ha nincs, minek fárasztaná magát Fenséged s minek áldozna drága idejéből oly sokat?

És még más okom is van arra, amiért szólni merészkedem. Fenséged ismeri alázatos hívét s tudja, hogy egész életemnek nem volt más célja, mint igaz és jó keresztényként élni. Mennyiben sikerült ez, azt majd odafent ítélik meg. De az igazságos örök Biró a jó szándékot látni fogja és ő tudja, hogy a kárhozatba vivő dölyföt és büszkeséget mindig igyekeztem magamtól távoltartani.

Az Egyház alázatos szolgálója vagyok és testvérem minden ember, ki velem együtt bolyong a

földi élet útvesztőin. Ám szilárd meggyőződése, hogy az Úr akarata helyezett el bennünket itt és mindenkinek ott kell maradnia, hova a legfelsőbb, legbölcsebb és legszentebb Akarat rendelte.

Nincs jogunk kutatni szent akaratának okait. Néma meghajlással el kell fogadnunk. S akár fent állunk, akár lent, igyekeznünk kell helyünket híven, becsületesen és hasznosan betölteni.

Ez minden, mit ember tehet, mi emberi erőről telik, a többi mind hiábavalóság.

Hiábavalóság a fölfele való ostoba törtetés, az izléstelen kapaszkodás. De még hiábavalóbb a le szállni akarás. Minden ember csak a saját légkörében élhet. A föld lakója elpusztulna a Mars csillagon levő levegőtől, de baj és katasztrófa éri azt is, ki saját földi levegőjét elhagyva, idegen világbeli emberrel úgy érintkezik, mintha saját fajtájabeli volna.

Fenséged nem fogja félreérteni alázatos szolgálóját.

S ha nem is tudom magamat talán úgy kifejezni, mint akarnám, mentsen ki jóakaratom.

Ha Fenséged egy más világbeli emberrel beszél, állandóan ellenőriznie kell magát. Ott a szavaknak, a pillantásoknak, a mozdulatoknak más az értelmük, mint Fenséged világában. Sohasem tudhatja, hogy kegyteljes leereszkedését, fejedelmi jóindulatát, fenkölt lelkének nyájasságát nem érti-e félre az, kihez mindez idegen nyelven szól?

Állandóan alkalmazkodás, színészkedés, komédia az ilyen érintkezés és nincs benne az őszinteségnek, az igazságnak egyetlen szikrája sem.

Ezért helytelenítettem mindig és helytelenítem, hogy — most nem beszélve a fenséges urakról — az alsóbb néposztály a felsőbb közé keveredjék.

Mindnyájan emberek vagyunk s így méltók mindenféle becsülésre, gyöngédségre, szeretetre és jóságra, — ám mindenikünk a maga helyén.

Alázatosan kérem, kegyeskedjék engem a fenséges fejedelem legmagasabb gráciájába ajánlani.

Terézia.“

Mária hercegasszony levele:

„Édes jó drága barátnóm!

Elkésett a jó tanács, angyalom. A másodosztálybeli, vagy másvilágbeli festő (már nem is tudom, hogy írta maga kedvesem) regnapelőtt kegyeskedett nálam tiszteletét tenni.

Maga sokban és nagyot téved, drága barátnóm. De tévedését nagyban menti, hogy engem egy kis, hóbortos, meggondolatlan teremtésnek hisz, a festőt pedig afféle vakmerő kalandornak, kinek nincs más célja a földi életben, mint hercegnők szíve után utazni.

Először is e vakmerő asszonyszívrafló állhatatosan vonakodott megjelenni előttem. Többször kellett Sassen bárónak érte menni, míg végre kegyeskedett megjelenni.

Képzelterti, nem voltam éppen a legjobb kedvben a sok üzengetés után.

Gondoltam egyet és megtréfáltam.

Tudja, hogy egyszer az édes apám születésnapján, egy élőképben Szent Ágneszt játszottam. Kikerestettem a kosztümöt, aztán, míg Hollfeld báróné szóval tartotta a vendégemet, hirtelen egyik oldalajtón beléptem.

No tudja, majdnem hogy elnevettem magamat, de ez nem illett volna kosztümömhöz.

Sohase láttam még emberi arcon akkora változást.

Mert nem tagadom, pár perc óta a mellékszobából figyeltem arcát, míg Hollfeld Charlotte-tal beszélt.

Érdekelt ez az ember, a hallatlan impertinenciája miatt.

Hogy Nekem! Nekem! Nekem! valakiért háromszor kelljen elüzennem.

Tudja, ugyebár, hogy nem az adlersfeldi hercegnő gőgje beszél belőlem. Én ismerem a hercegnőket s biztosítom, hogy a komornák között sokkal több csinos akad, mint a fenséges személyek között.

De a maga bolondos kis barátnője nem volt csunya, ugyebár? Emlékszik még, mennyit bosszankodott, édes, öreg szentem, mikor inkognitó utaztunk?

Nekem, őszintén megvallva, a kevésbé tiszteletjes és még kevésbé hódolatteljes pillantások soha sem voltak terhemre. Ebből megtudtam, ami különben soha sem volt titok előttem, hogy szép vagyok.

És higgye el nekem drágám, kevés olyan szép asszony tapossa ma ezt a sáros földet, mint a maga csunya kis Máriája.

Azt hiszem nem vagyok egyedül a véleményemmel. Igen sok férfi osztoznék benne, ha megkérdeznék. Kár, hogy az adlersfeldi trónörökös nincs e sok sok férfi között.

De hagyjuk ő fenségét Lido kisasszonynál és beszéljünk a festőről, kit Ladányi mester barátsága varrt a nyakunkba.

Nos ez a goromba fráter már hallott, hallhatott egyet-mást rólam. Azt biztosan elmondták neki, hogy feltűnően hasonlítok Szt. Ágneshez. Ebből következtethette, hogy nem lehetek csúf és öreg. És most, hogy iderendeltem magam elé, Charlotte-ta be-

szélget, ingerkedik vele, kurizál neki, de mindezt — látszik az arcán — jobb meggyőződése ellenére teszi és nem bánná, ha már kinnt lehetne a kapun s egy jó szivarra rágyujthatna.

Charlotte nem tartozik sem az ostoba, sem a halvérű nők közé. Most hasznát veszi eszének és temperamentumának is. A „Vízhordó fiú“ alkotójának az arcán, míg a legmerészebb dolgokat Charlotte elé vágja, olyan mélységes unalom ül, hogy szeretné hangosan felkacagni.

Charlotte sokkal okosabb, semhogy éppen olyan világosan ne látná mindezt, mint én . . . Azt hiszem, nagyon mérges lehet. Nem mintha sokat törődnek a dologgal, de Charlotte az igazi nők fajtájához tartozik, kik a beteg macskától sem sajnálnak egy elbűvölő mosolyt, — ha az a beteg macska elég szerencsés volt férfinak születni.

Elhatároztam, hogy bosszút állok Charlotteért és a festő fizetni fog a hallatlan impertinenciáért.

Kinyitottam az ajtót és Szent Ágnes kosztümömben megálltam a blazirt arcú művész úr előtt.

Soha emberi arcon akkora változást . . .

A „Vízhordó fiú“ jeles alkotója igen csinos, elmés arcú, hosszú legény. A szeme az különösen mély és sokat kifejező. Ez a szempár most bamba volt, mint egy iskolásfiúé, ki először hallja, hogy a trójai háborúnak egy szép asszony volt az oka.

Felugrott és mereven, mozdulatlanul bámult reám, az arca kísértetiesen halvány lett, az ajkát erősen összeszorította.

Még köszönni is elfelejtett . . .

Én minden erőmmel iparkodtam hogy el ne nevessem magamat. Az én emberem erősen kezdett hasonlítani Lót kíváncsi és póruljárt hitveséhez.

Charlotte tért leghamarabb magához:

— Fenséges asszonyom, kegyes engedelmével, Tatár Sándor festőművész óhajtja legalázatosabb tiszteletét tenni.

Erre a hangra magához tért. Meghajolt. Nem is olyan esetlenül, mint egy más légkörbeli embertől vártam volna. Le akartam sújtani kegyességemmel és csókra nyújtottam kezemet.

— Megnézte már Szent Ágnesünket? Igen? Azért vettem fel ezt a ruhát, hogy lássa: hasonlítok-e egy kicsit a Szenthez és segítségére lehetek-e, ha modellt ülök?

Fölemelte fejét és reám nézett. Bátran, büszkén gőgösen, hidegen nézett velem farkasszemel. A hangja is olyan metszően udvarias volt, mikor felelt:

— Hálás szívvel köszönöm Fenséged szíves készségét és jóindulatát.

A szeméből azonban világosan láttam, hogy mindent tud. Hogy szíves, udvarias szavaim nem tévesztették meg. Hogy tudja, miért vettem fel a ruhát. Hogy meg akartam büntetni, le akartam gázolni, megfenyíteni impertinenciájáért.

És ahogy hidegen, elszántan szemembe nézett, már nem volt sápadt, ijedt iskolásfiú és én már — ha nem is bántam — szégyeltem ezt az egész játékot s szerettem volna a kosztümöt letépni magamról.

Talán mégis magának volt igaza, angyalom. Különböző világból való emberek nem igen tudnak egymás nyelvén beszélni, csakhogy itt én nem tudtam az övé, mintha ő lett volna az adlersfeldi család tagja s én egy fiatal, tehetséges művész, aki kitüntető szerencsében részesül.

Azt hiszem, a „Vízfordó fiú” apja is osztja az ön nézetét Terézám s nagyon sajnálja, hogy leeresz-

kedett a magas polcról, — hova a Gondviselés kifürkészhetetlen akarata helyezte, — hozzánk, szegény gyarló halandókhoz.

Egyébként mindegy ez drágám. Sok bolondot összefirkáltam, de azért ne haragudjék soha a maga szegény kis

Máriájára.“

Tatár Sándor levele Honóriához:

„Kedves barátnőm,

a Mester haragszik. Édes Istenem ... mikor volt a Mester velem megelégedve?!

Ha festettem, az volt a baj, hogy miért teszem tönkre a jobb sorsra érdemes vásznat? Ha nem festettem, lusta, gézengúz, haszontalan naplopó volt a nevem. Mikor otthon akartam maradni, majdnem keresztül szúrt, most meg az a baj, hogy itt ülök Adlersfeldben. Már azzal is meggyanusított, hogy ősz szakállam keresztülnőtt az asztalon, le a földig s a gonosz manók odaszögezték s azért nem bírok megmozdulni.

A Mester a legnagyobb, a legnemesebb, a legjobb ember a világon, ám felette bajos dolog neki kedvére cselekedni.

Legalább az én eddigi igyekezetem mindig meddő maradt.

Magához fordulok hát, imádott barátnőm. Az ön jósága és okossága mentsen ki a Mester előtt, ki magát legalább végig fogja hallgatni.

A Mester szemrehányást tesz, hogy Szent Ágnessel már régen készen lehetek, mit ácsorgok még mindig Adlersfeldben.

Magának írom meg édesem, közölje a Mesterrel is, hogy a mi imádott Ágnesünknek már semmi

baja. Vakmerő munkám sokkal jobban sikerült, mint remélni mertem volt. A mi Szentünk éppen olyan komolyan néz s éppen olyan édesen mosolyog, mint mikor magával és a Mesterrel együtt térdeltünk előtte.

Emlékszik még arra a bűbajos, szép nyárra, bronzszínben úszó őszre, Honória?

Akkor együtt jártuk az utcákat, a templomokat, a múzeumokat, kéz kézben és sírtunk a meghatottságtól és neveltünk a boldogságtól, mint a gyermekek.

Kár, nagy kár, hogy megnőttünk és elfelejtettük, hogyan nevetnek és sírnak a gyerekek?!...

Hármunk közül, kik akkor nevetve és sírva jártunk a bronzszínű alkonyatban, gyermek csak a Mester, az ön édes apja maradt.

Mert neki joga van a geniek örök ifjúságához.

Maga, Honória, a legbájosabb, legigazabb, legézszebb ember lett. Én pedig?... Rólam igazán kár volna sokat beszélni.

Ne is beszéljünk hát. Kérje meg a Mestert, hogy ne haragudjék túlságosan reám. Még arra sem vagyok érdemes.

János barátunk szerelmes-e még, megint, újra?

A „Jászol“-t ügyebár, még nem vették meg szegénytől? Ez természetes is. Az utolsó húsz esztendő legjobb képe — a Mester munkáiról természetesen nem beszélve.

Kezét csókolja
Tatár Sándor.

Ladányi Dénes levele Tatár Sándorhoz:

„Nem tudom, hogy szólítsalak meg? Mivel nem akarok mindjárt levelem elején veled összeveszni, hát sehogy sem szólítalak. Csak úgy mondom el mondanivalóimat.

Mondjad, édes, kedves, szerelmes fiam, csakugyan agyalágyult ember vagyok én?

Én azt kérdelek tőled: mit akarsz, mit csinálsz, mit lödörögsz még mindig Adlersfeldben? Te erre Honóriának írsz mindenféle sületlenséget a bronzszínű ősről, meg az én gyermekkoromról.

Most tehát a leghatározottabban felszólítlak, felelj nekem, kereken, egyenesen, vagy ahogy neked tetszik, de mindenesetre világosan és határozottan, a kérdésemre. Ha Szent Ágnes restaurációja már kész, mi keresnivalód van még mindig Adlersfeldben?

János barátod, minden szerelmes bolondsága ellenére, különb legény, mint ti mindnyájan együtt. Most van két aktja. Elsőrendű dolgok.

A „Bethlehemi jászol“-t igenis megvették. Én vettem meg. Véletlenül egy kis pénzhez jutottam és más által megvásároltattam. A bolond fiú nekem nem adta volna el. Én pedig nem akartam, hogy ez a kép más ember szobájában legyen. Vagy a múzeum vagy az én falam! Másnak nem engedem. Egyebekben jó befektetést csináltam ezzel a pár garassal. Honóriától, vagy a gyermekeitől tízszeres áron fogják majd megvenni. Majd egyszer, ha már senki sem fog emlékezni a „Bethlehemi jászol“ festőjének ferde vállára és gnómszerű alakjára.

Az ábrándos kisasszonyok sóhajtozni fognak majd a jászol előtt, mert azt hiszik, hogy annak festője is két méter hosszú, csinos legény volt.

Láthatod, már nem is vagyok olyan mérges, mint levelem elején. Ezt azonban nem saját becses személyednek köszönheted. Pár percig szerencsésen megfedkeztem rólad és a szegény Jánosra gondoltam, ki gazdagabb mindnyájunknál.

Ez a lírai ellágyulás azonban nem ment fel

téged a válaszadás alól. És, nagyon kérlek, ne írnékem bronzszínű őszykről és lila tavaszokról. Ezeket a számárságokat hagyd a képeid számára.

Ladányi Dénes.

„Kedves, jó Mesterem,

szíves kérdéseire felelek egyenesen, kereken, vagy olyan geometriai formák között, ahogy csak parancsolja.

Szent Ágnes restaurációjával hetek óta készen vagyok. Már búcsulátogatásra jelentkeztem az udvarnál.

Ekkor új munkám akadt.

Hollfeld Charlotte báróné megkért, hogy fesse meg Mária hercegasszonyt. A trónörökösné, édes apját akarja a képpel meglepni.

Semmi okom nem volt rá, hogy a megbízást el ne fogadjam.

Pár hónapig még Adlersfeldben kell maradnom a kép miatt.

És akármennyire haragszik is reám, gondolatban lehajlok, megcsókolom erős, biztos, férfias és mégis oly finom kezét. Azt a kezét, mely mindig csak szépet alkotott s mindig csak jót tett. Néha olyan méltatlanokkal, mint én, néha igazi és kiváló tehetségekkel, mint János barátunk.

Honóriának hódolatteljes üdvözetét küldi az ön mindig hálás és szerető tanítványa

Tatár Sándor.

Mária hercegasszony levele:

„No, de édes, jó, drága Terézám, ne féljen hát olyan nagyon. Olyan hangon ír nekem, drágám, mintha én volnék a pirosbóbitás kis leány, kire a gonosz farkas leselkedik.

Nem, édes, szent Terézám. Piroska nem olyan naiv és tudatlan s a farkas nem olyan gonosz, mint ahogy maga hiszi.

De milyen nevetséges is mindaz, amtt maga írt, angyalom s milyen komolyan válaszolok én erre.

Tehát, köszönöm kérdését, Szent Ágnes már teljesen jól van. Imponálóan hűvös a homloka és észvesztően bájos az ajka.

Tegnap levelet kaptam a hercegtől. Képzelje, már nincs Párisban. Eljutott Ostendéig. Mit gondol, melyik sarkhoz van most közelebb, az északihoz, vagy a délihez?

A herceg igen kedves és szeretetreméltó levelet írt. Megemlítette, hogy maga Párisban járt, drágám és kihallgatást kért nála, aminek ő fensége, saját vallomása szerint, igen-igen örült, mert jó híreket hallott kedves Adlersfeldjéről és rólam.

Ő fensége nagyon sajnálkozik azon, hogy egyelőre meg kell elégednie az örömmel e mértékével és nem fokozhatja a személyes viszontlátás gyönyöreivel, de most már útikészületei teljesen lefoglalják.

De milyen ravasz maga, édes, angyali Terézám!

Hát nem elment gyöngén, alig-alig lábbadozva, Párisba, a herceghez? Elment, hogy hitvesi kötelességére figyelmeztesse Adlersfeld leendő urát.

Maga, édesem, minden helyzetben és minden momentumban szent és tiszteletreméltó. És ha az angyalok járatlanságával és ügyetlenségével avatkozik is földi szennyes dolgokba, hát annál bájosabb, annál imádandóbb.

Hanem a herceg... tudja, az ő arcát szerettem volna látni, míg magával beszélt...

Felteszem a herceg emberismeretéről, hogy egy

pillanatig sem hitte, hogy én küldtem magát Párisba, mint szerelmi vagy egyéb hírnököt.

De ha így volna is? Tudja, én már ott tartok, hogy ez sem bántana.

Megalázó helyzetbe kerülni egy szeretett, vagy szerelmes férfivel szemben, ez borzasztó lehet. De a hercegnek és nekem tökéletesen mindegy, hogy mint gondolkozunk egymásról.

S ne bántsa magát sem szentem, hogy fáradozása hiábavaló volt. Ezért az imádandó ügyetlenségeért még jobban szeretem.

Csak arra kérem, máskor ne avatkozzék maga földi dolgokba. Mert ehhez, angyalom, nem ért.

Olyan házastársak dolgát, mint amilyenek mi lettünk, beszélgetéssel rendbehozni? ... Ej, kedves, jó barátnőm, hogyan képzelte ezt...

Ne beszéljünk erről, drágám, többet soha. És ne utazzék maga többé ilyesfajta misszióval se Párisba, se az északi, vagy déli sark egyéb közeli állomásaihoz.

És ne dicsérje, ne magasztalja a herceget én előttem, sem pedig engem a herceg előtt.

Mi tudjuk, mit tartunk egymásról, mennyire tiszteljük egymást, mi nem csalódhatunk egymásban, mert egymáshoz méltóak vagyunk.

Maga azonban szent és angyal, kinek semmi köze földi dolgokhoz.

De hogy megmutassam, mennyire szeretem magát s hogy elégít tegyek kívánságának, igen barátságos, kedves levelet írtam a hercegnek, sok szerencsét kívánva neki ahhoz a sarkhoz, amelyik előbb akad útjába. Egyben értesítettem, hogy új portrémat, melyet Tatár Sándor festőművész fest, neki fogom ajándékozni, ha egyszer majd nem sajnálja önmagá-

tól a gyönyörűséget, hogy személyesen megnézzem engem és kedvelt Adlersfeldjét.

Ha még most sincs megelégedve velem, akkor igazán igazságtalan a maga szegény
Máriájához.“

VIII.

Tatár Sándor ott állt a vászon előtt és beszélgetett, mesélt, hogy az asszony, kinek arcképét festette, ne unatkozzék és arcára, szemére rá ne boruljon az unalom mindent elközömbösítő leple. Charlotte báróné egyik ablaknál ült, valami himzésfélével a kezében. Az adlersfeldi udvar etikettje valószínűleg előírta ilyen alkalmakra a himzést, mert két hét óta a fantasztikus, sem földön, sem vízben nem virító, ismeretlen virágokból egyetlenegy sem lett kivarrva.

— Én, — mondta most a hercegasszony, — voltaképen anarchista, nihilista lélek vagyok. Nem tudom komolyan venni azt, amiről beszélt. Én előttem minden race teoria nevetséges, ha egy pár tűrhető figura és kellemes arc akad köztünk, az nem bizonyít semmit. Ha látná azt a sok lehetetlen alakot és tűrhetetlen fiziognómiát.

A festő nem felelt. Egy kicsit eltávolodott a képtől és figyelmesen, átható szemmel nézte.

— Nos? — mondta a hercegasszony, kissé türelmetlenül.

— Parancsol Fenséged? — s a festő újra munkához látott.

— Nincs semmi mondanivalója?

— Azt hiszem, igen kevés s aligha érdemes vele Fenséged figyelmét fárasztani. Én, mint talán már említettem, parasztemberek leszármazottja vagyok.

Az őseim, amennyire tudom, mind szántóvető gazdemberek voltak. Én már beszéltem Fenségednek a magyar parasztról, a világ leggőgösebb uráról és legkonzervatívabb lelkéről. Tőlük örököltem azt a sokszor majdnem halálos vétkekbe sodró dölyföt és azt a csökönyös konzervativizmust, mely minden léhaságon és könnyelműségemen keresztültör, sötét, komor tónusával.

— A race-ról beszéltünk, melyet én tagadok.

— S mely tagadásnak élő cáfolata Fenséged személye. Szépségének karaktere, tisztára race-szépség. A felsőbbrendű asszony tipusa. Annak a vérnek gyümölcse, mely századok óta nem ismert lealázó szükségbeli gondokat, fizikai nélkülözéseket, megszégyenülést, lealacsonyodást, miknek keserves órája ránk nézve igen gyakran eljön. Azt hiszi, hogy eme alacsonyságtól való megkiméltetése nem ragyog ott az arcán, nem csillog ott hüvösen, megközelíthetetlenül a szemében? Csakis a kiváltságos élet földjéből fakadhatnak ilyen virágok. És most kérem Fenségedet, emelje fel kissé a fejét.

— Várjon egy kicsit, még felelni akarok magának. Én művészemberben ennyi fantaziahiányt még nem láttam soha. Hát komolyan hisz maga a kiváltságos életekben? Hát csakugyan azt hiszi, hogy anyagi gondokon és fizikai nélkülözésen kívül nincs más, nemzedékeken át nyomothagyó fájdalom és bánat?

— Óh nem. Sőt szomorú lenne mindnyájunkra nézve, ha nem lenne. De ezek a felsőbbrendű szenvedések csak szépítenek, nemesítenek, finomítanak. Örök kár volna mindnyájunkra, de különösen magára a halhatatlan szépségre, ha kipusztulnának. A legelkeseredettebb világ-megváltó is csak azokat a gyöt-

relmeket, fájdalmakat és nélkülözéseket szeretné eltörölni a földről, melyekről az imént beszéltem. A lelki vívódások álmatlan éjszakái, a szerelmes szív álmatlan vonaglása... annak tovább is élni kell, míg ember lessz a földön. Ezek csak jóságot, finomságot, szépséget szülnek. De most igazán kegyeskedjék kissé jobbra fordítani arcát, erre — és pár percnyi nyugalomra mindennél nagyobb szükségem volna.

— Enyhén szólva, vége az audenciának, ön nem óhajt tovább csevegni.

— Ha kegyeskedik kérésemet teljesíteni, akkor tíz perc múlva megint beszélhetünk.

— Nem kegyeskedem, csak egy föltétel alatt.

— Parancsoljon velem.

— Ha tíz perc múlva maga mond nekünk valami szép mesét, történetet, vagy amit akar.

A festő bólintott és a hercegnő nyugodtan, de nagyon komoly arccal ült a helyén. Charlotte báróné — úgylátszik — csskugyan belefogott a himzésbe, mert egyetlenegyszer sem emelte fel fejét munkájáról.

A tíz percből félóra, majd háromnegyedóra lett, a festő még mindig dolgozott, lázasan, mohón, szinte elkeseredetten. Charlotte néhányszor a karkötőjén lévő órára nézett, de a hercegnő arca változatlanul komoly, nyugodt és türelmes volt.

A festő egyszer csak megállt és a hercegnőre nézett.

— Bocsánat, talán már ki is fárasztottam Fenségedet...

— Óh igen. Elég volt már a féljobból?

— Köszönöm, igen. Most már úgy is dolgozhatok.

— És a mese? Arról már elfeledkezett.

Tatár Sándor beszélni kezdett.

— Arról volt szó, Fenség, hogy a lelki vívódások, a szívbeli megpróbáltatások csak nemesítenek, szépítenek, finomítanak. Én magam is tudok ilyen esetről.

— Volt egyszer egy kisleány. Szegény, árva, kisleány, majdnem olyan rossz sorsban, mint a mesebeli Hamupipőke. Csakhogy ő hozzá nem jöttek el a fehér galambok, hogy aranyos, gyémántos ruhát, cipellőt vigyenek neki a király báljára. Lehet, hogy csakugyan neki volt a legkisebb lába a világon, de soha erre semmiféle királyfi kíváncsi nem volt. Pedig a kis Hamupipőke tudta, hogy ő az igazi, ő és senki más. De mi haszna, ha a királyfiúk nem tudták és senki sem volt, aki ezt nekik megsúgja.

A kisvárosba, hol Hamupipőke lakott, egyszer egy igazi királyfi érkezett. Fiatal, húsz éves festő. Most került ki, vagy most csapták ki valamelyik iskolából?... Mindegy az. A kékszemű Hamupipőke mindjárt tudta, hogy ez a királyfi, ez és senki más.

És sem kopott ruhája, sem nagykarimájú szalmakalapja, sem színehagyott nyakkendője a kicsi leányt meg nem téveszthette. Azért volt ő Hamupipőke, hogy mindjárt megismerje a királyfit.

Mert a királyfiak néha tévednek. Elviszik a gonosz mostoha lányát, akinek a sarkából, vagy a lábujjából vágta le egy darabot, hogy a Hamupipőke kicsiny cipellőjét felhúzhassák. Ám Hamupipőke sohasem téved, ő mindig tudja, hogy melyik az igazi királyfi? És ha szegény néha végül mégis csak elmegy a kocsissal, vagy a vadásszal, nagyon is tisztában van vele, mindjárt az első percben, hogy kivel ment el? Ám Hamupipőke okos és nagylelkű. Ha már a kocsissal, vagy a vadásszal kell elmennie, elhíveti velük, hogy királyfiúnak tartja őket, dicséri

aranyos ruhájukat, gyémántos koronájukat és alázatosan hálálkodik nekik, hogy hatalmas országukat, büszke trónjukat megosztják vele.

Ilyenkor az emberek azt mondják, hogy a szerelem vak és ostoba. Holott Hamupipőke szegény, élesebb szemű és okosabb mindenkinél. S mikor mindenkit megcsal, félrevezet, önmagát soha egy pillanatig sem bírja csalni, ámítani.

Mikor a fiatal, iskolát végzett, vagy iskolából kicsapott festő megérkezett, Hamupipőke rögtön látta, hogy ez a királyfi, ez és senki más. A többi férfi, aki a világon van, az mind vadász, kocsis, inas, vagy más alsóbbrendű személy.

S a vándorművész is rögtön észrevette Hamupipőke lábán, hogy ő az, ő és senki más. És lefestette őt kétszer is. Az egyik képen ott ül a hamúba és mákot szemelget, a másik képen ott áll a királyfi előtt, alázatosan, aranyos ruhában, ezüsfátyollal és büszke, szemérmesen odaadó pillantással nyújtja neki a kezét.

Ez a két kép lett Hamupipőke minden kincse, minden boldogsága, később, a magányosság hosszú évei alatt.

Mert a fiatal festő csakugyan királyfi volt, hatalmas, nagy, büszke országnak az örököse, de még akkor nem kaphatta meg a birodalmát. Elment harcolni, verekedni érte. A két képet ott hagyta Hamupipőkének emléke.

Mikor később, évek múlva megkapta mindazt, amiért harcolt, király lett és beült a trónusába, már deresedni kezdett a haja és elfeledkezett a kékszemű, falusi, kislány pici papucsáról.

Vagy talán nem is feledkezett meg teljesen, talán álmodott még néha a legkisebblábú, legszeli-

debb arcú leányról, de okos ember volt és azt gondolta: az álmokat csak úgy lehet éjjel tovább szőni, ha nappal nem gondolunk rájuk.

S az országát immár elfoglalt királynak igaza is volt, mert Hamupipőke, a kékszemű, kicsinylábú, csakugyan férjhez ment egy nagyon derék emberhez. Ez azonban csak vadász, kocsis, vagy inas volt. Nem is lehetett más, mert királyfi csak egy van a világon s az pedig elment, eltűnt örökre.

Hamupipőke tudta, hogy az olyan királyfiak útja, kik még csak ezentúl mennek harcolni trónjukért országukért, előre, csakis előre vezet és az ő útja többé sohasem kereszteződhetik azzal, aki elindult.

Férjhez ment hát a vadászhoz, kocsishoz, vagy inashoz. Mindegy az. Hamupipőke okos és nobilis teremtség volt, elhitette az urával s el az egész világgal, hogy az ő férje-ura igazi királyfi,

S olyan erősen bizonykodott, olyan ájtatos, alázatos arccal állította, hogy elhitte neki a világ, elhitte a férje, csak ő nem hitte soha, egy percig sem.

Mikor aztán évek múlva kis fia született erre gondolt:

Te fogod leélni mindazt, ami reám nézve elveszett. Te ébreszted fel az erőszakkal elkábított álmokat, a koporsóba fektetett vágyaknak csak egy szót kell szólnod, hogy feltámadjanak s a tied legyenek. Vedd át őket, mint jogos örökségeidet. Minden mosolyodért könnyekkel fizettem, minden sikeredért meddő, tehetetlen vágyakozással, minden akarásodért, bírá sodért lemondással és önfeláldozással.

S Hamupipőke komolyan hitte, hogy átadhatja fiának mindazt, ami őrá nézve elveszett, holott a fiú csak álmait, csak szenvedésre való nagy fogékony-ságát örökölte tőle.

Ezzel, meg egy levéllel indította el a beteges Hamupipőke fiát a hajdani küzdő királyfihoz, a most már trónját elfoglalt uralkodóhoz: Ladányi Déneshez.

Mikor a megrendült király elolvasta a kis kékszemű ideál sorait, akkor már Hamupipőke nem volt életben s a király együtt sirathatta meg a piciny lábú kis leányt a hajdani ideál fiával.

És együtt utazott el vele Hamupipőke temetésére és együtt nézték meg a mester fiatalkori két képét, a hamuban mákot szedegető kis leányt s a fényes ruhában mosolygó királykisasszonyt.

S bár a királyfi nem is jött el érte, mind a ketten tudták, hogy Hamupipőke isten kegyelméből való királynő volt s úgy is halt meg, kiváltságosan, királyi koronával a fején.

A mese véget ért. A festő még mindig dolgozott a képen, de fejét lehajtotta s arcát nem lehetett látni, szemébe sem nézhetett senki.

— Megvan még az a két képe? — kérdezte a hercegnő halkán.

— Melyik?

— A Hamupipőkée, — az édes anyjáié?

— Megvan.

— Hol?

— Mindig magammal hordom.

Csönd volt. A hercegnő lesütötte hosszú, sötét pilláit, arcán olyan fájdalmas szomorúság ült, hogy Charlotte báróné felkiáltott:

— A fenséges asszonyt nagyon kifárasztotta az ülés.

Tatár Sándor nem felelt. Mereven, áthatóan nézte ezt a fájdalmas, fáradt, szomorú arcot. Mintha most látná először egyéninek, őszintének, stilizálás nélkül valónak. Most, hogy nem játszotta sem a

cinikus anarchistát, sem az érdekes nihilistát, sem az átszellemült szentet, most látta annak, ami valóban volt. Fáradt, elcsüggedt, szomorúan tévelygő, szegény, szerencsétlen asszonynak.

IX.

Az illedelmesen, szabályosan körülnyírt, nyesett és ápolt parkban két ember sétált. Egy férfi, meg egy asszony. Az, akinek a garde nemes és tisztos hivatalát kellett volna betöltenie, ott ült egy kerti padon és buzgón rajzolt kis vázlatkönyvébe. Szem-melláthatólag nagyon is fogva tartotta a szent lelkesedés, nem ért rá törődni a sétáló párral.

— Én, — kezdte az asszony, — én egyszer olvastam egy regényt. Egy asszonyról volt benne szó, ki egyszerre csak eltűnik családjá köréből s egy évig nem hallani róla semmit. Egy év múlva visszatér megint otthonába és lesz belőle újra példás anya, gondos feleség, mintaháziasszony. stb. A család természetesen kutatni kezdi annak a bizonyos évnek történetét és kisül, — hogy semmi sem sült ki: az asszony a legpéldásabb, legerényesebb életet élte ott a zajgó nagy városban. Nem volt titkolt szerelme, sem léha kalandja. Mikor faggatták, hogy miért tette, maga sem tudott rá pontos, biztos választ adni. Csak úgy homályosan célzott arra, amit én biztosan tudok.

— Mit tud Fenséged?

— Én jobban ismerem azt az asszonyt, mint ahogy ő ismerte saját magát. Én tudom, miért szökött el, mit akart, mire vágyott? ...

Fölemelte a fejét és a férfi szemébe nézett.

— Mert egyszer eszébe jutott, hogy egy évet, egyetlenegy rövid évet önmagának éljen. Az élet oly

kétségbeesítően hosszú, ezt az egy évet meg akarta menteni a maga számára. A többi ott van, vegyék... Ezzel az egy esztendővel elmenekült. Maga nem érti ezt? Nem vágyott ilyesmire?

— Én, Fenség, azt a regényt nem olvastam, de így, Fenséged előadása után, igen hazug és kontárműnek tartom. Az élet sokkal komolyabb dolog, semhogy ki lehetne belőle ruccanni egy évre, vagy akár egy órára kis színjátékokra. Az életünk, mely nekünk rendeltetett, vagy amely reánk méretett, nem kosztüm, amelyet tetszés szerint változtathatunk. Hozzánk tartozik, mi nem hagyhatjuk el őt s ő nem hagyhat el minket.

— Komolyan hiszi ezt?

— És ez nem is olyan rettenetes, mint az igen fiatal, igen tapasztalatlan s igen szép lelkek hiszik. Mindenki el bírja viselni a maga életét. Persze; míg nagyon fiatal, nagyon gőgös és nagyon türelmetlen lázadozik egy kicsit, de ezt sem komolyan teszi.

Az asszony arca krétafehér lett, az ajka kínoosan megrándult.

— Ilyet nem szabadna mondani, ilyet nem...

A férfi úgy megijedt, mintha a szívére ütöttek volna. Megijedt a magánytól, a nagy csöndtől, főként saját magától s attól, amit a következő perc hozhat.

— Fenség, — mondta halkán, — alázatosan kérem bocsánatát, ha megbántottam. De nem mondhatok mást, mint amit hiszek és amit látok.

— S amit érez...

Tatár Sándor kissé szinpadi gesztussal kicsinylőleg legyintett kezével.

— Amit érzek?... Ugyan?... Erre építeni... Van-e alkalmazkodóbb, hajlíthatóbb, könnyebben engedő dolog, mint a mi úgynevezett nagy érzéseink?

Később, sokkal később, gyakran gondolt a festő ezekre a hazug, alávaló és gyűlöletes szavakra és vezekelt érte, véresre marcangolva lelkét, de most azt hitte, hogy úgy beszél és úgy cselekszik, mint becsületes embernek kell tennie és beszélnie.

És könnyed, szinte tréfás hangon folytatta:

— Ismeri fenség a szép Mary és a legcsúfabb orangutang történetét?

Még választ sem várt és mesélni kezdett, mosolyogva, jókedvűen. S mikor elkövetkezett a fizetés órája, legsúlyosabb bűnei közé írta fel ezt a mosolyt és ezt az ostoba mesét.

Most azonban elmondta:

„Miss Marynek a legszőkébb haja és a legkékebb szeme volt az egész szigetországban. Híres volt Mary az ő tündöklő, nagy szépségéről, előkelő szelleméről. Mert tetszett az úristennek, hogy egy kiválóan szép testbe egy előkelő, finom lelket adjon. A legszebb összhang volt ez, a testi és lelki kiválóság harmóniája.

Mikor Miss Mary menyasszonya lett lord Herbertnek, az egész társaság elragadtatással üdvözölte a frigyet, mert általánosan elismerték, hogy soha még összeillőbb pár egymásra nem talált, mint Mary és az ő kiváló vőlegénye.

Lord Herbert igazi úr volt, tetőtől talpig, gentleman, nemes szív, bátor lélek, deli alak, Adonis-arc. Arra kérem Fenségedet, üsse fel valamelyik szép, romantikus könyv lapját, ott megtalálja Herbert lord leírását.

Miss Mary és lord Herbert szerették egymást, mint szerethet két ember, ki egymásnak teremtve, egymásért él. Herbert nemcsak nagy úr volt, hanem

művészlélek is: poéta. Mindenki tudta, hogy az „Aranyvirág” című, névtelenül megjelent verskötetet az ifjú lord írta és a csengő rímek, a hullámszó ritmusok, a gyöngéd lelkekből könnyeket facsaró édes, bús sorok, a szép Mary arany haját és kék szemét dicsőítik.

Mary büszke volt az ő szerelmére, de annyira szerelmes, hogy ezt a büszkeséget már nem is tudta titkolni. Nem is tartotta szükségesnek. Kinek? Miért ne emelné fel fejét, mikor minden asszonyszem bámulva, irigykedve néz reá? Talán kissé ki is lépett az illem határolta korlátokból, mert ama végzetes nap előtt, melyet sokáig gyászoltak az országban, egy társaságban hangosan kijelentette, hogy az ő vőlegénye a legszebb, a legderekabb férfi és a legjobb poéta az egész világon.

Mint említtem, Marynak volt oka a büszkélkedésre, de ez a kijelentés egy nagy társaság előtt, kissé különös volt. A társaság tagjai, — jónevelésű asszonyok lévén, — csak diszkréten mosolyogtak, de a szép Marynak e mosoly láttára lángbaborult az arca és megfeledkezvén mindenről, büszkén kiáltotta:

— Igenis, így van, hölgyeim. Ő nem férfi, hanem hős, ideál! És...

Tovább nem tudta folytatni, vőlegénye, ki az utolsó szavakat véletlenül meghallotta, odalépett hozzá s karját nyújtva, kivezette a tereméből. Szeliden pirongatva meggondolatlanságáért, mely — mint láttuk — fölötte ildomtalan magaviseletre vitte a szép Maryt.

— Ez mind azért van, mert oly nagyon szeretlek, — suttogta Mary és hozzásímult a vőlegénye hatalmas, erős alakjához.

A férfi csak nézte a tündöklő szempárt és most

már megrovás helyett csupa forró, édes, szerelmes szavakat talált. Igazán szomorú, hogy e gyönyörűen indult, biztos boldogsággal kecsegtető regényt egy váratlan katasztrófa tönkretette. Másnap kirándulásra mentek hajóval, ki a tengerre, nagy társaságban. Útközben vihar érte őket és a szép Maryn kívül a kirándulók mindnyájan a tengerbe veszttek.

Ott veszett el Herbert lord is, korának legkiválóbb poétája és legelső karaktere, az Apolló-arcú férfi, Mary vőlegénye. A boldogtalan leány, a sors különös kegyelméből, vagy kegyetlenségéből egyedül menekült meg, egy puszta szigetre vetőd-vén. Maga sem tudta, micsoda véletlenség tartotta meg életét, de mikor kinyitotta szemét, nem látott maga előtt mást, csak óriás fákat, buja növényzetet és lába alatt a zajgó, félelmetes tengert, mintha égbe-törő hullámaival újabb, meg újabb áldozatokat követelne. Marynak egyszerre visszatért öntudata. Ez a gyilkos rabolta el tőle mindazt, mi neki kedves volt, apját, anyját, ami legrettenetesebb volt, kedvesét is, a legderekabb, legszerelmesebb férfiút. Ez zárja el tőle az egész világot, mely nélkül, úgy érzi, nem tud élni. Új áldozat kell neki? Miért ne? Mary kitérte karját és lebomlott aranyfürtjeit hátravetve, rohant a rettenetes szörnyeteg felé, bátran, dacosan, elkese-redetten, félelem nélkül. Mi veszteni valója van még? A szörnyeteg életére vágyik? Tessék, itt van, oda-dobja neki...

A hullámok már locsolták fehér lábát, mikor hirtelen valaki megkapta, nem gyöngéden, nem szerelmesen, hanem brutális erővel, szinte fenyegetve. Hosszú aranyhaját kapta meg és húzta vissza a tengertől, oly erővel, hogy Mary fölsikoltott fájdalom-ban. Aztán hátrafordult, egy hatalmas szörnyeteg,

egy rettenetes állat, a hímgorilla állt előtte. Vicsorogatta a fogát, forgatta a szemét, úgy, hogy a leány félelmében térdrehullott.

Fehér, finom kezét rémülten összekulcsolva, halk, emberi hangon kezdett könyörögni a vadállatnak, hogy ne bántsa. A tengertől nem félt, ez a szörnyeteg, megrémítette. Már érezte, hogy rettenetes körmeivel, mint marcangolja halálra és fogaival, mint tépi szét. A halálfélelem annyira erőt vett rajta, hogy görcsösen zokogott. A gorilla mozdulatlanul nézte. Még mindig szőrös kezében tartotta a selymes haját, melynek aranyszíne, úgylátszik, tetszett neki, mert kedvtelve nézegette, felelt is neki valamit a maga nyelvén, de Mary nem értette. Pedig a szörnyeteg mindenáron meg akarta magát értetni vele. Lehajlott hozzá és sokáig egytagu szavakat üvöltött, mitől a szegény leány még jobban reszketett.

Pedig a gorilla csak azt magyarázta neki, hogy ne féljen, nem bántja, csak jöjjön vele. Mutogatott is be az erdő mélyébe, de Mary ijedten hátrált. Erre aztán elvesztette az ős-állat türelmét, megfogta a szép, aranyos haját, rettenetes kezére csavarta és úgy húzta maga után a leányt, ki a fájdalomtól és kétségbeeséstől félőriúlt, csak ment utána. Az erdőben szörnyű vihar keltkezett, a villám cikázott, a menny dörgött. Mary nem bírta tovább menni, hangos jajszóval elbukott az úton. A szörnyeteg pár percig tanácstalanul nézte, aztán fölkapta a földön fekvő leányt és hatalmas karjára véve, vitte magával. Mary lehunyta szemét, foszladozni kezdett az öntudata és arról sem volt tudomása, hogy szédülő feje a szörnyeteg hatalmas vállára esett. A szörnyeteg morgott és a hangjából úgy lehetett kivenni, hogy nem elégedetlenül.

Aztán egy óriási fa tövében,¹ egy sziklába vájt barlangba vitte a leányt. Letette öléből, Mary lehunyt szemmel ott is maradt, nem volt már annyi ereje sem, hogy mozduljon. Az ijedség, a fáradalom, a nagy éhség teljesen elgyöngítette, úgy ült ott, mint aki nem tud, nem ért, nem eszmél. De mikor a gorilla egy édes, illatos gyümölcsöt nyújtott át neki, vigyorogva mutatva saját fogait, hogy harapjon belé, önkéntelenül engedelmeskedett és ajkához vitte a gyümölcsöt. Édes, üdítő, kellemes íze volt és Mary hálásan pillantott föl a szörnyetegre. Az ős-állat fölfogta ezt a pillantást és oly elégedett mormogással viszonzta, hogy Mary, — Isten bűnül ne vegye neki, — elmosolyodott. A gorilla közelebb lépett és fölemelte kezét, Mary rémülten felsikoltott, de mikor látta, hogy a hatalmas állat nem akarja bántani, csak éppen a csillogó aranyhajra teszi a kezét, hát csöndesen meghúzódott.

Odakünt dörgött az ég, cikázott a villám, bőszerűen rohantak alá a hegyeken a megdagadt patakok, a fergeteg tövéből csavarta ki a százados fákat és Mary hálásan nézett a szörnyetegre, ki védett, biztos helyre hozta és enni adott neki. Pedig ez az állat egy csöppet sem hasonlított Herbert lordhoz, a gentlemanek mintaképéhez, a kiváló poétához az ő elhunyt szerelmes jegyeséhez...

Tizenöt esztendő telt így el. A szép Mary ott élt a puszta szigeten. Tizenöt esztendő múlva nagy angol hajó kötött ki a sziget előtt, pihenőt tartva.

Hatalmas, büszke lobogó az árbocán, mintha csak szabadulásra, menekülésre hívta volna föl Maryt. Az asszony jól látta ezt, de eszeágában sem volt mozdulni. Ott ült egy szikla előtt, barlangjuk torkolatánál és a többi gorillahölgyekkel beszélgetett.

A majomasszonyságok, amint Mary kissé hátrafordult, rögtön összesúgtak, hogy háziasszonyuk fölötté izléstelen és dicsekvő teremtés. Egész délután azzal hivalkodott, hogy az ő urának van a leghosszabb füle és legnagyobb szája az összes majmok között.

A hercegasszony sápadt arccal, sötét szemmel nézett végig a férfin.

— Szép mese volt. Köszönöm. De most már fádom Kisérjen Hollfeld bárónőhöz.

X.

Tatár Sándor a hercegasszony portréján kívül egy önarcképen is dolgozott. Sohasem jutott eddig eszébe, hogy a saját arcképével foglalkozzék. Ez is a hercegnő kívánságára történt.

Egy komor, sötét, fekete éjszakán, Tatár Sándor festőművész úr nyitott szemekkel feküdt ágyán. Nézte a vak, kegyetlen, átláthatatlan feketeséget és arra gondolt, hogy ez olyan éjszaka, amelynek virradatja talán sohasem lesz.

Egyszerre világosan látta, hogy a portréja, mely félig készen ott állt egy állványon, lejön a deszkáról és mintha ez legtermészetesebb dolog volna, leül ágya szélére és diskurálni kezd.

— Hát jól van ez így most nagyságos uram? Hát meg vagy-e most már elégedve magaddal?

— Sohasem voltam. Ma jobban utálok magamat, mint valaha.

— És jogosabban?

— Lehet.

— És ezt csak így mondod, könnyedén, a vállaidat vonogatva?

— Istenem, ha szívességet teszek neked vele, akkor szőrcsuhát öltök és zokogva verem a melle-

met. De jobb, helyesebb, okosabb lesz-e ezzel mind-
az, ami történt.

— Könnyen beszélsz, vidáman.

— Vidáman? Nézz bele a szívem közepébe.
Nézz bele jól. Vidámnak, könnyűnek, mosolygósnek
látod?

A látogató nem felelt egy pillanatig, aztán megint
suttogni kezdett:

— És most? Mi lesz most?

— Én nem kérdelem magamtól, hogy tudnék
felelni hát neked?

— És Ő! Ő, az Egyetlen, az Asszony, akit
megtaláltál végre, mi lesz vele?

Tatár Sándor nem felelt. A fogait is össze-
szorította, hogy egy kínos, keserves hörgés fel ne
törjön a lelkéből.

— Emlékezz vissza arra, amit az igazi szerelem-
ről hittél. Megtaláltad hát a párodat?

Óh, hogy világított a sötétségben is a férfi
szeme és arca.

— Meg! Az élő örök Istenre, akinek jószágában
és kegyelmében megint bízni tudok, megtaláltam! És
soha más asszonyszemély többé az én szívemhez,
lelkemhez közel nem férkőzhet.

— És Ő? Mert eddig ritka és megható nagy-
lelkűséggel csakis önmagadról beszéltél. Neki mit
adsz?

— Az életem...

A látogató mérgesen förmedt rá:

— Elhallgass ezzel a bárgyúsággal! A csaló
vagy a koldus mindig az életét ajánlja fel. Mást
nem akar vagy nem tud adni.

— Kínozol? Megaláztat és gyötörsz? Mire való
mindez? Azt hiszed, hogy eltéríthetsz az útból?

— Remélem, hogy igen. Hogy megállsz egy percre és gondolkozni fogsz azon, hogy mi voltál és mivé lettél? Ember voltál valaha. Becsületes, tiszta, bátor ember voltál. Úr voltál. Soha senkitől többet el nem fogadtál, mint amennyit te tudtál adni. Különösen nem asszonytól. Mi vagy most, mivé lettél? ... Itt a tükör, belé akarsz nézni?

— Nem akarok, — mondta Tatár Sándor és fogait csikorgatta tehetetlen dühében és fájdalmában.

— Nem tesz semmit, én azért mégis elmondom, hogy ki vagy.

És Tatár hallotta, mit sugdos fülébe látogatója.

— Nyomorultabb, alávalóbb vagy annál a nyomorult apacsnál, kit az utcai leány pénzel. Mert az az apacs, ha el is viszi a boldogtalan leánytól mindenét, legalább megvédi őt, ha kell, ha szüksége van rá. Megvédi az öklével, a törével, úgy ahogy bírja. Te a legnemesebb, legtisztább, legbecsületesebb asszonytól fogadsz el mindent, amit csak szerelmes asszony férfinak adhat s mit tehetsz érte? Védheted? Oltalmazhatod? Lekötheted neki sorsodat, mely egyedül fizetség az asszony igaz, tiszta szerelméért. Mi lehetsz te az ő életében? Kedves, boldog, mámoros, vagy talán kínzó, lealázó, szégyenteljes emlék? Nos mi akarsz hát lenni? Felelj!

Tatár Sándor a vánkosba fúrta fejét, hogy ne hallja mit suttog neki az a félig kész portré.

— Most még nem késő, még elfuthatsz. S ha igazán szereted azt az asszonyt, ha csakugyan ő a szíved-lelked párja, tehetsz-e érte mást, hozhatsz-e érte különb áldozatot? Egy világ választ el benneteket. Hogy egymást megtaláljátok, neki kell megkeresni téged, neki kell minden áldozatot meghozni, esetleg minden szenvedést elvállalni. És te a gyönyörű

mámoros órák után fütyörészve még tovább egy országgal. Így van?

— Hazudsz. Jól tudod, hogy nem így van. Senki sem érzi jobban nálad, hogy mit jelent számomra ez az asszony.

— És te mit tudsz a számára jelenteni? Miért beszélsz folyton magadról? Most már elhiszem, hogy igazán, őszintén, teljes szívedből szereted azt a szegény asszonyt, akit szerencsétlenné fogsz tenni. Elhiszem neked, bizonyos vagyok benne. Csakis a szerelmes ember lehet ilyen lelketlenül, ilyen emberfelettien, ilyen mindenki másról megfélelmezően önző.

— Ha azt akarod, hogy reggelre főbelőjjem magamat, elérheted. De azt az asszonyt élve el nem hagyom.

— Nagyon helyes, csak maradj itt és engedd, hogy a szerelmes asszony örültségével áldozzon fel érted mindent, rangját, hírnevét, biztonságát, életét.

— Én is neki adom az életemet. Az is csak ér valamit.

— Érne, ha csakugyan neki adhatnád, de tudod, hogy ez lehetetlen s egyelőre csak az övét veszed el. Ha mindenétől megfosztottad, akkor majd odaajándékozhatod neki Tatár Sándor festőművész urat és megoszthatod vele a te, úgynevezett büszkén hangsúlyozott életedet, az ötödik emeletbeli műteremtől kezdve egészen a Washington-kávéház piccolojáig, részesítheted minden fejedelmi kényelemben, mit a te munkád neki nyújthat. Drukkolhat veled, hogy új képedet mennyiért veszi majd át a kitűnő műkereskedő. Stilszerű lesz-e rajta a tavalyi kosztüm, a másodrendű kalap és cipő? Elbirod-e képzelni Szent Ágnest egy polgári, vagy ami még ennél is rosszabb, egy művészháztartás keretében? Látnod

őt a konyhapénzt számolni, a szakácsnővel, szobalánnyal beszélni és komolyan gondolni arra, hogy 100 korona csakugyan több, mint 50 korona.

— Ostoba vagy. Nem erre gondoltam.

— Hát mire? Hogy lödörögj mellette, itt nézetek egymás szemébe, míg botrányba nem fül minden s te...

— Én elpusztulok.

— Hát jól van, elpusztulsz. Mit használ ez annak a szegény asszonynak, akinek életét tönkretetted?

— Eddig falán boldog volt, nyugodt, megelégedett? Hallgass és ne akarjál megtevesztetni. Elmondhatom, mert nem az én személyem, de a saját érzése váltotta meg.

— Úgy van s megváltó érzés nevében elköveti a legnagyobb örültségeket s te hagyod, hogy fejedekre szakadjon a világ. Jól van ez így?

— Nem jól van. És ezt éppen úgy tudom, mint ahogy te. De nem teszek, nem tehetek másként. Kínozhatsz, gyötörhetsz, lealázhatsz, az örültségbe kergethetsz, de én most már az asszony mellől, kit megtaláltam, nem mozdulok.

A félig kész portré vállat vont, elfintorította az arcát, aztán szép csöndesen visszasétált az állvány felé, de mielőtt még felmászott volna a deszkán, hideg, dölyfös arccal visszanézett az ágyban vergődő Tatár Sándor felé.

— Csak arra kérem Nagyságodat, hogy a képemhez ne nyúljon többet. Eddig egy becsületes, derék, tiszta embert ábrázoltam, de holnaptól kezdve... Lesz olyan kegyes ügyebár és teljesíti kérésemet? Én még mindig finnyás vagyok egy kicsit. S igazán nem óhajtom, hogy a Nagyságod keze valamikor még hozzám érjen.

Tatár Sándor még beszélni akart, szólni, védekezni, könyörögni, de a portré arcán oly undor és gyűlölet látszott, hogy a festő a fal felé fordult, azt hitte így megmenekszik a rideg kegyetlen undortól, mely saját arcképéről sugárzott felé.

XI.

Egy kis egyszerű svájci ház volt a nagy hegyek között, fenyők közé rejtve, nem igen esik sem a turisták, sem az üdülők útjában. Ha valaki mégis érdeklődni talál utána, annyit megtudhat, hogy ott egy fiatal pár ember lakik. A férfi hosszú, magas, barna legény, az asszonyról azt mondják, akik egy-egy pillanatra a sűrű fátyolon is át tudnak látni, hogy csodaszép. Egyébként ritkán mozdulnak ki villájukból és akkor is a járatlan, néptelen utakat keresik. Szemmeláthatólag nagyon is meg vannak elégedve egymással és senkire a világon szükségük nincsen.

Két ember, ki nagyon gazdag lehet, mert megengedheti magának azt a fényűzést, hogy folyton egymás mellett, egymásnak éljen.

Kik lehetnek? Amennyi kevés hír abból a kis villából kiszivárgott, épen elég volt arra, hogy az érdeklődést, ha diszkrét, úri formában is, de ébren tartsa.

Valaki, kinek volt fantáziája, így szólt:

— Biztos forrásból tudom, hogy egy amerikai dollárkirálynő, ki beleszeretett valami művészfélé emberbe, én láttam is egyszer a férfit az erdőben rajzolgatni. Az öreg John, vagy Sam még dühöng New-Yorkban, palotájában, de majd megunja a dörögést és kibékül a boldog párral, kiknek van idejük és türelmük a várakozásra, hiszen olyan fiatalok

és olyan szerelmesek. Az egyetlen dolgot, mi reájuk nézve fontos és sürgős volt, már megkapták, ők ráérnek várni, míg az öreg John, vagy Sam térdreborulva nem hívja vissza őket New-York legfényesebb palotájába.

Ez olyan mese volt, melyet *a gyermek hallgat örömmel*. Akik meghallották, kételkedés nélkül mondták tovább. S a kis villát az a rejtelmes, sokatmondó tisztelet környezte, mely csak az igen boldog embereknek jár ki.

A kis villának hátul a sötét, áthatlan, fenyveserdőre néző, óriási nagy és széles verandája volt. A nagy veranda előtt futórózsa hajtott biborpiros virágokat. Erre a verandára semmiféle útról-helyről, nem lehetett belátni. Oh, de okos ember volt, aki építette!

Az a fiatal emberpár is ilyesmit gondolhatott, mikor ott heverészett a rózsalugas alatt. Az asszony szidta a férfit és veszekedett, ahogy csak a nagyon szerelmes asszony tud veszekedni, a férfi hallgatott és mosolygott, az asszony azonban elhárította ölelő karját.

— Szó sincs róla, nem akarom. Erről beszélni sem lehet. Nem megígérte nekem, hogy jól viseli magát és hogy hozzá fog a munkához? Mért nem veszi elő a palettáját? Látott még ilyen gyönyörű naplementét?

— Én nem látok semmit, csak a maga szemét, amint feltámad benne minden, ami boldogságot, gyönyörűséget, üdvöt ad...

— Lárifári...

De azért már mosolygott, mikor a festő lehajlott feléje és sokáig nézte saját arcát az asszony sötétkék szemében. Aztán lelankadtak a hosszú, sely-

mes szempillák. Két csók lezárta őket s az asszony, mert lelkének minden gondolatával, testének minden porcikájával szeretett, a halálra gondolt és titokban azért imádkozott, bár halna meg e pillanatban, mely mindent megadott számára, mit valaha az élettől várt.

De mert a halál nem jött el, az asszony később megint folytatta:

— Szeretném, ha valamit csinálna. Bármit, de legyen benne mindkettőnk lelkéből valami. Egy képet, mely összefűz egymással, megtart bennünket örökké, mikor mi már testi valóságunkban nem leszünk.

A férfi elgondolkozott. Az asszony odatette fejét az ölébe s a férfi lassan simogatta a sötétszőke, hullámos haját.

— Én nem tudom, hol olvastam, hogy a férfinak nőről készített portréja mindig valami vallomásféle. Hogy az igazi, a jól sikerült, a lélekről beszélő portréknak mindig történetük van, ha nem is ismerjük őket. Mona Lisa sem volna a világ legszebb, legfájdalmasabb és legrejtelmesebb képe, ha a nagy Lionardo nem szenvedett volna olyan mértéktelenül sokat Francesco Gioconda firenzei polgár barnahaju asszonyáért. Tíz esztendei vágyakozásnak, szerelemnek, szenvedésnek, boldogságnak, lemondásnak és diadalnak története van ott, ez asszony mosolyában. A Lionardo letört és szárnyaló lelke repdes az ajkak körül.

— Maga már lefestett engem, — súgta halkan az asszony.

— Nem — nem. Rendelésre képet készítettem. Reprezentálót, finomat, kedveset, imponálót, családi képtárba valót. Arról, ami lelkemben, szívemben volt, nem beszéltem soha. Csak nem hiszi, hogy az ilyen képeket kiállításra lehet küldeni?

— És most?

— És most... Hát akarja?...

— Akarom... Akarom, hogy minden érzése, minden gondolata, minden álma az enyém legyen. Most és a jövőben. A földi életben s az örökkévalóságon át, mindig — mindig...

A férfi lehajlott az asszony fölé és látta, hogy a legszebb kék szemeket könny borítja.

S a könnyfátyolon s az asszony szemén át lenézett az asszony lelkébe, a szívébe, oda, ahol az önmagunk előtt is rejtett vágyak, ösztönök és gerjedelmek élnek.

Az asszony pedig állta a pillantását s hagyta, hogy a férfi meglássa lelkének, szívének legrejtettebb titkait. S az, akinek megadatott e ritka kegy és boldogság, láthatott mindent, tudhatott mindent és megtudhatta, milyen érzés itt a földön üdvezülni lenni.

— Én csak a te arcodat akarom látni, csak azt akarom festeni, mindig azt, örökké csak azt...

Az asszony nem felelt. Két nagy könny gördült végig az arcán, mely kísértetiesen halvány volt e pillanatban. A férfi lehajolt s mikor felemelte fejét, már nem volt könnyes az asszony tűzbeborult, égő rózsáktól piros, mosolygós arca.

És örvendtek egymásnak, egymásban, mint ahogy az Énekek Énekében írja a zsidók bölcs és költő királya.

XII.

Valamelyik római költő mondja, hogy minden emberi dolog mögött fájdalom és szomorúság rejtőzik. Tatár Sándor csakhamar megérezte, milyen igaza van az antik rómainak.

Nem mintha a diadalmas hozsánna hangja, mely

lelküket betöltötte, nem lett volna állandóan diadalmas, ujjongó, egymásnak hálálkodó, de Tatár Sándor érezte, látta legujjongóbb, legmámorosabb perceik között a könnyet, mely a régi római szerint az ember dolgai mögött vagyon.

Hogy az asszony mint gondolkozott, mit érzett, azt senki sem tudta, legkevésbé Tatár Sándor. És a festő néha életét adta volna érte, ha megtudhatja, mi van a sima, fehér homlok alatt, a sötétkék szempár mélyén?

Mire gondol? Mit remél? Mit vár? Hogyan képzei az életük folytatását?

Vagy nem gondol semmit soha, mert szerelmének tüzeiben megsemmisült a múlt s a jövő s nincs számára más, csak amit most ad a perc, a futó pillanat...

Ha így volna... Ha az asszony igazán más-ként szeretne, mint a férfi?! Tatár Sándor néha nagyon boldogtalannak, máskor nagyon is üdvezültnek érezte magát, ha erre gondolt.

És elhatározta, hogy többé nem is keresi, mi van a sima, fehér homlok s a legmélyebb kék szempár mögött.

Hanem a titok zára magától kezdett kinyilni.

Egy este, mikor megint kint ültek a nagy terraszon, az asszony halkán megszólalt:

— Mondd csak drágám, igazán nem voltál boldogtalan velem?

Az ilyen kérdésre okos ember nem szokott szóval válaszolni s az asszony csak pár pillanat múlva folytathatta:

— Mert szeretném, ha igazán lettek volna boldog pillanataid velem. Pillanatok, melyeknek kedvéért aztán mindent megbocsát az ember.

Ime, a szerelmes asszony rendes önmegalázkodása, — gondolta a festő és hallgatta az asszony szavát s úgy érezte, hogy akácvirágok hullnak lassan, illatosan a szívére.

— Szeretném, ha megigérnél nekem valamit.

A férfi bólintott s az asszony érezte, hogy ez a bólintás erős és kötelező volt.

— Hogy soha, soha rólam rosszat gondolni nem fogsz. Még akkor sem, ha az eszed, az értelméd azt mondaná, hogy igazad van. A szívedet fogod majd megkérdezni, mely úgy ismeri az én szívem dobogását.

A festő riadtan, névtelen, megmagyarázhatatlan félelemmel nézett asszonyára. Az folytatta:

— Csak a szívedre fogsz hallgatni és nem hiszel soha senkinek, aki engem vádol. Nem hiszel saját magadnak sem. Behunyod a szemedet és a sötét éjszakában hallgatod a szíved dobogását, amint én rólam mesél és ügyebár mindig csak szépet, mindig csak jót mesél?

A férfi felemelte az asszony fejét és a szemébe akart nézni, de az állhatatosan lesütötte pilláit, mintha félne a tekintetétől. S a férfi nem mert tudakozódni, nem mert kérdezősködni. Reszketett attól, amit úgyis tudott. Ez az asszony, az imént lelkében már búcsuzott tőle.

A másik eset jóval vidámabb volt, de azért Tatár Sándornak mégis megmutatta a könnyet, mely az emberi dolgok mögött vagyon.

Senkit sem láttak, senkit sem ismertek onnét a telepről, de egy hirtelen jövő nyári vihar egy kis társaságot kergetett be hozzájuk.

Tatár Sándor jól látta, hogy mint futnak a viharban egyenesen a villa felé. Kedve lett volna kiadni a rendeletet, hogy senkit bebocsátani nem szabad, de emberszeretete aztán mégis győzött. Hanem felfutott a hercegnőhöz, hogy vonuljon vissza. Hollfeld bárónő bement a szomszéd kis városba egyet-mást vásárolni, de nem baj, majd ő egyedül fogadja a vendégeket.

A hercegasszony ma kitünő kedvében volt és semmiképen sem akart engedelmeskedni.

— No de hova gondol? Nagy udvariatlanság volna.

— Esedezve könyörgöm, tegye meg a kedvemért.

— Szó sincs róla. Mennyi hírt hozhattak a telepről. Meghalok, ha ki nem pletykázhatom magamat.

— De hát ez lehetetlen. Értse meg, kérem. Én reszketek...

— Micsoda? Maga ilyen gyáva, barátom.

— A becsstelenségig gyáva vagyok, ha azoknak sorsáról van szó, akiket szeretek.

— A sorsom? Istenem, csak nem azon fog eldőlni, hogy ezek a kedves emberek megisznak a terraszomon egy csésze teát.

— Mindenre kérem, most az egyszer tegye meg, amiért könyörgök.

Az asszony nem felelt. Látta, hogy a vendégek már beléptek a kapun és félénk, tétova pillantással néznek szerteszét. Mosolygott és Tatár Sándor felé fordult.

— Kérem, nyissa ki a verandaajtót.

Tatár Sándor meghajolt és engedelmeskedett.

Az ázott társaság sietve törtetett fölfelé és ha némileg meg is rettent a férfi zord tekintetétől, annál elbűvölőbbnek találta a gyönyörű asszony mosolyát, szemét, pillantását, hangját, megjelenését.

Soha háziasszony lebilincselőbb, szívesebb és sürgölődőbb még nem volt, mint most e viharos nyári délután az adlersfeldi trónörökösnő.

Külön-külön kacérkodott mindenkivel. Férfivel, asszonnyal egyaránt.

Annyi őszinte kedvesség, finomság, megértés és báj volt minden pillantásában, minden szavában, hogy a szívek önkéntelen megnyiladoztak és a hercegasszony egy fél óra alatt tisztában volt a társaság eddigi életével, körülményeivel, világnézetével.

Tatár Sándor pedig némán ült az asztalnál. Úgy itta a teáját, mintha arzén volna benne. A szép háziasszony forró, szerelmes pillantásokat vetett felé, a festő azonban nem reagált semmire, kibámult a terraszból és arra gondolt, meddig fog tartani ez a veszedelmes komédia?

— Ez egy mesalliance, — állapította meg egy csáb-nyakkendő fiatalember a mellette ülő sápadtszöke leánynak. — Ez a gőgös, dölyfös nagy úr felette erősen és tapintatlanul érezteti ezzel a gyönyörű asszonnyal a szerencsését, pedig...

— Ilyenek maguk, férfiak, — mondta a szöke kisasszony, nagyot és keserveset sóhajtván.

A szép háziasszony, miután látta, hogy fagyos, gőgös, párja nem reagál kacér és szerelmes pillantásaira, teljes figyelmét vendégeire fordította. Egy kövér, öregedő hölgy arról panaszkodott, hogy a multkor csak egy negyedórát késett az ebédnél, a pensió külön szervirozást számított fel neki az elkésésért. A hercegnő is erősen megrovandónak ítélte az esetet, de azért figyelmét egy másik pár ember foglalta le.

Ezek sem voltak már fiatalok. A férfinak erősen deresedni kezdett a haja, az asszonynak is sok

ezüstszál csillogott már a fején, de arca friss volt és finom, szemé tiszta, mély és fiatalos tűzű. Gimnáziumi igazgató volt a férfi s kissé kecskeméti tájszólással beszélt a német nyelvet, de hibátlanul.

A hercegnő élénken érdeklődött, hogy mióta vannak itt, s meddig maradnak? A férfi előadta.

— Csak pár napig maradhatunk, mert hosszabb utat akarunk tenni. Tíz éve készülök a feleségemmel erre a hat heti utazásra. De úgy értsen a nagyságos asszony, hogy a szó szoros értelmében készülünk. Minden este, ha szabad időnk volt, — mert a feleségem is tanárnő, — tanulmányoztuk a konduktort, meg a vasúti és hajózási térképeket. Mi ismerjük az összes európai vasútvonalakat s a világ hajózási útirányait. S higgye el nagyságos asszonyom, hogy ez az ügy felette kontár és lelkiismeretlen módon van megcsinálva. Így például Brindisiben a vonat ott van reggel 6 óra 4 perckor, és hajó...

— De hiszen, — szólt közbe szelíden az asszony, — az nem baj, mi most nem megyünk Brindisi felé.

— Egyszer talán mégis elmehetünk. És azt hiszed akkor kedvezőbb lesz a helyzet?

— Remélem, — felelt az asszony.

— Mi tíz év óta minden este a vasúti térképet és a kalauzokat tanulmányozzuk s ha sokat bosszankodtunk is, reméltük, hogy míg a pénzünk összegyűl, majd a helyzet is javulni fog. A feleségem, nagyságos asszony, igen kitűnő nő, de ebben a dologban nincs igaza. A csatlakozás kriminális, de most, hogy igazán utazunk, nem bosszant annyira, mint mikor még csak terveztük a dolgot.

A hercegnő érdeklődve kérdezte:

— És gondolják, hogy hamar eljutnak Brindisibe?

— Öt-hat év múlva egészen bizonyosan. A feleségem oly kitűnő gazdasszony, ami pedig a takarékossgot és a beosztást illeti, hát mondhatom...

Az asszony hirtelen közbeszólt és másra terelte a beszédet. Igen finom, nobilis, artisztikus megjelenésű hölgy volt.

Egy fiatal szőke asszony is ott ült az asztalnál az ötéves kis fiával. A kis gazember szeme állhatatosan és erősen a gyümölcsös táltra volt szegezve. A hercegasszony kivett egy körtét és átnyújtotta a gyermeknek.

— Mamus, — kérdezte a fiú, mielőtt elvette volna, — ezért nem kell majd külön fizetni?

Látszott a kis csirkefogón, hogy már több ízben kikaphatott, amiért a pensió asztalára helyezett gyümölcsöstálba belenyúlt. Most is félve és vágyódva nézte a körtét.

Mindenki nevetett, még a fagyos, dölyfös nagyúr, a házigazda is elmosolyodott. A fiatalasszony fülig pirult és zavartan mentegetődzött.

— A pensióasztalra mindig oda teszik azt az átkozott gyümölcsöstálat s ha a gyermek kivesz egy körtét, drágábban kell megfizetni az egész ebédnél.

— De talán most? — kérdezte mosolyogva a hercegnő és átnyújtotta a gyermeknek a körtét.

Végre indultak. Tatár Sándor komor arccal kísérte ki őket. Az úton aztán mindenki elragadtatással beszélt a csodaszép, bájos háziasszonyról s haragos felháborodással ítélték el a gőgös nagyurat, ki olyan hidegen és kicsinylőleg bánik asszonyával.

— Nem kellett volna elrontani a mulatságot, — mondta szeliden a hercegnő, — ma délután olyan boldog voltam.

— De hát miért? — kérdezte Tatár Sándor csodálkozva.

— Hogy ezekkel a kedves, furcsa emberekkel megismerkedhettem.

Tatár Sándor ajkába harapott. Maga sem tudta mi bántja?

Este aztán ezt is megtudta.

Lennt járkált a kertben és a verandáról lehalatszott minden szó. Az ő szívének királynője beszélt Charlotte bárónéhoz.

— Tudja Charlotte, ez nagyon-nagyon kedves volt. Kár, hogy nem volt itten. Olyan más világbeli emberek, de aranyosak, bájosak, kedvesek mind, mind..... Egy szép, kis fiatal asszony, ki összeszidja fiát, mert olyan gyümölcshöz nyult, melynek ára nincs benne a kialakított pensióban. Aztán az a másik kedves pár ember, tíz évig gyűjtik a pénzt és csinálják az úttervet, míg ide eljutnak. És tudja Charlotte, hogy a maga barátnőjét ebben a világban nem találták sem csunyának, sem kellemetlennek. Hódítottam kedves Charlotte, ezeknél az idegen, más világban élő embereknel is.....

Tatár Sándor véresre harapta ajkát, míg e kedves, vidám csevegést hallgatta.

Mi volt ez? Micsoda keserű fájdalmas harag szorította össze szívét? Szemrehányásokat tett magának és azt bizonygatta, hogy örülnie kellene e vidám, gyermekes jókedvnek..... akif szeret, az boldog, gyermekesen, naivan, szinte öntudatlanul boldog. De minden megelégedését elfojtotta a fájdalmas megismerés, hogy az élet, az igazi élet, minden dolgozó, küzdő ember élete ez előtt az asszony előtt kedves, exotikus, mulatságos, kuriozum, melyet olyan jóakaró szemmel néz, mint nézte ott Adlersfeldben a

népünnepélyeket, melyeket fenséges leereszkedéssel megtisztelt.

És az égő rózsákkal felfuttatott kis villa, bájos empire butorzatával, poétikus zárkózottságával, hirtelen elrántott szinpadi díszletnek tetszett neki, melynek csak az a rendeltetése, hogy a szereplők eljátszák szerepeiket rajta, aztán megint betolják a szertárba, míg új darab jön új színészekkel.....

Ki tudja, hogy hányszor hányan léptek fel rajta?.....

Tatár Sándor félni kezdett a saját gondolataitól. És most egyszerre világosan hallotta, amit a szerelmes asszony egy fájdalmasan mámoros percben sugott fülébe:

— Csak a szívedre fogsz hallgatni és nem hiszel senkinek, ki engem vádol. Nem hiszel saját magadnak sem. Behunyod szemeidet a sötét éjszakában és hallgatod a szíved dobogását, mely olyan jól ismer engem.

Igen, Tatár Sándor hallgatta, mit dobog a szíve, s az hűségesen elmondotta, amit az asszony sugott egyszer a fülébe, de az utolsó mondatnál még hal-
kan hozzátette:

Ismerem, Édes, áldott, drága jó teremtés és nem tehetett róla szegény, hogy más csillagzaton született. Hogy az én világom, az én életem, az igazi, a munkás, a küzdelmes élet csak érdekes, mulatságos, vagy szentimentális, kuriózum lehet az ő számára.

XIII.

Tatár Sándor izgatottan járt fel s alá a terrasszon. A hercegasszony rosszul érezte magát s fent feküdt hálósobájában, heves főfájás gyötörte,

az ablakfüggönyöket is mind le kellett eresztetni, hogy világosság ne jusson be hozzá.

Tatár Sándort különös izgatottság gyötörte. Nem a főfájás rémítette meg. Annyira értett az emberi természethez, hogy ennek ne tulajdonítson túlságosan nagy fontosságot. Láz, vagy más eféle ijesztő tünet nincs. Futó rosszullét az egész.

Ezt éppen olyan jól tudta, mint amilyen biztosan elmondta magának. Egyszer, tízszer, százszor, ezerszer... Ám valami kegyetlen, fekete szomorúság ereszkedett le a lelkére és mintha kemény vas-kéz szorongatta volna a kezét.

Mióta itt volt a kis villában, úgyszólván először volt egyedül. És ez a magányosság valami különös, hihetetlen, gyermekes félelemmel töltötte el.

És mintha egy szempillantásig maga előtt látta volna jövődjét, életét, mely e rettentő magányosság legyében fog eltelni.

S hihetetlen élességgel villant fel előtte egy régi gyermekkori kép. Egy székelő cselédleány képe. ki az édesapja házában játszott, ugrált valaha, kit Julának hívtak.

Sűrű, szénfekete, fényes haja volt, egy copfba fonta s széles, piros pántlikát kötött a végére. A kis fiú sokszor játszott ezzel a hosszú, lelógó copffal. Egyszer nagyon megrántotta s jula keservesen sírni kezdett. Lehet, hogy csakugyan fájt neki a cibálás, lehet hogy valami más bánat nyomta a szívét s örült, hogy a sok dolog, lőtás-futás között alkalma és ideje akadt arra, hogy kisírja magát.

A kis fiú nagyon megbánta gonoszságát. Ráborult a lány fejére és megcsókolta a haját. Ma is emlékszik, hogy fúrta be fejét a sűrű, fekete haj-sátorba, milyen különös, furcsa illata volt ennek a

sok fényes, fekete hajnak. Jula nevette, felállt s abba-hagyta a sírást. Aztán megcirógatta a kis hétéves fiú kipirult arcát és énekelni kezdte:

„Nincsen olyan nyomorúság,
Mint az egyedülvalóság...”

Mért él olyan biztos, átható világosságban előtte ez a kép: a piros arcú, fekete hajú, énekelő kis cseléd-lány s rábámuló hétéves kamasz, ki hirtelen sírásra fakad? A jólelkű Jula vigasztalja, hogy már nem haragszik, már minden rendben van s nem fáj semmi. A kis fiú nem tudja, nem bírja abbahagyni a sírást s a lány fölébe hajlik, hogy elcsittítsa. A fiú megint érzi a dús, fényes női haj illatát és szinte remeg belé minden idegszála. Most már még keservesebben sír, hogy Jula még jobban dédelgesse és ő betemet-hesse kis arcát a szinte villamos szikrát szóró, sűrű feketeségbe. Jula türelmesen hagyja, hogy belezokogja bánatát és a hétéves szívben először feltámadt érzelmi felindulását sörényébe, de szemmeláthatólag nem nagyon érinti az egész ügy, mert míg a fiú boldog és kielégült könnyei fejére hullanak, a távolba néz és megint csak halkán dúdolja a régi nótát:

„Nincsen olyan nyomorúság,
Mint az egyedülvalóság...”

Tatár Sándornak eszébe jut ez az első, ártatlan és mégis minden érzékét felkorbácsoló kalandja és a kis székelő Julára gondol, a feketehajú cseléd-lányra és arra a csodára, mely bevilágította éretlen kis gyermeklelkét. Hogy valaki az először megismert boldogság és gyönyör könnyeit hullatja, míg az, aki mellette ül, kinek fejére hullanak az ártatlan, szerelmes, forró könnyek, a távolba néz és arról énekel

hogy milyen rettenetesen szörnyű, nagy nyomorúság egyedül, magányosan élni és bolyongani a világban.

Szinte szerencsésnek érezte magát, hogy Hollfeld bárónő lejött hozzá.

A szép és elmés Charlotte, ki híres volt arról a rendíthetetlen hidegvérről, mely őt az élet legválságosabb perceiben sem hagyta cserben, ma kissé izgatottnak látszott.

— Tudja, hogy két hét óta nem jött levél?

— Honnét? — kérdezte Tatár Sándor kissé kábultan.

Most már a bárónő nézett rajta végig, különös csodálkozással.

— Honnét? Maga úgy beszél, kedves barátom, mintha mi innét kiterjedt korrespondenciát folytatnánk az öt világrésszel. Maga tudja, hogy mi most csak Hatzenstein Karolinától várhatunk hírt...

Tatár megrezzent. Olyan keveset gondolt eddig erre a gyermekesen együgyű, lehetetlen, naiv tervre, melybe szó nélkül, mámorosan, gondolat nélkül belement.

Hogy míg Mária hercegasszony itt él e kis villában, Hatzenstein Karolina elindul a hercegnő nevében egy udvarhölgygel utazgatni. Természetesen inkognitóban utaznak s természetesen olyan helyeken, hol a hercegnő még nem igen járt.

Egyszer beszéltek erről a naiv romantikával megcsinált tervről. Tatár Sándor jóformán oda sem hallgatott. Most eszébe jutott minden és megdöbbsent.

— Ha történt volna valami...

— Ha fölfedezték volna ezt az asszonyi ügyetlenséggel megkonstruált tervet, melyet fel nem fedezni volt nehéz.

Ha a hercegnő útja el lenne vágva...

És soha vissza nem térhetne a világba, melyet otthagyt...

És Tatár Sándor arca kipirult, mert eszébe jutott, amit ideérkezésük első napján az asszony a fülébe súgott:

— Ha a könyörülő Úr Isten megengedné, hogy én mindig együtt veled maradhassak...

Ha valóra válnék a megváltó csoda, mely visszaállítaná nekik a paradicsomot, melyet Ádám és Éva élvezett...

Aztán már alig hallotta, amit Hollfeld báróné beszélt.

— Érthetetlen! Karolin eddig minden nap írt. Tudtuk, hol van, merre jár, mit csinál s ami legfontosabb, küldte a hercegnő által rábizott, sorrend szerint dátumozott leveleket egymásután az adlersfeldi udvarhoz. Mi történhetett? Csodálatos, a herceg-asszonynak eszébe sem jut a dolog miatt nyugtalankodni.

— Talán csak eltitkolja? Talán a nyugtalanság teszi beteggé? — mondta a festő tüdődvé.

Hollfeld Charlotte felkacagott:

— A fenséges asszony e pillanatban azt sem tudja, hogy van-e a világon egy Hatzenstein Karoline nevű jámbor és ártatlan személy. Leveleibe soha be sem pillantott. Én referáltam róluk, én válaszoltam reájuk. Nyugtalanságomat sem közöltem vele, úgysem érdekelné, talán végig sem hallgatná...

Annak, amit a bárónő beszélt, nagyon kellett volna örülnie, de ahogy mondta, Tatár Sándor világosan látta gúnyos, kíváncsi, kérdő tekintetét.

— Hát aztán, kedves barátom, a fináléra nem gondolsz? Hogy is lesz az, ha majd eljön az ősz

és a rózsalevelek hullanak? Ha Hatzenstein Karoline leveti inkognitóját és a hercegnő visszamegy Adlersfeldbe, reprezentálni? Lehet, hogy azóta már a herceg is elérte valamelyik sarkot és visszafelé tart. És te?!... Mi lesz belőled, fantómok után futó bolond? El tudod-e viselni életedet Adlersfeldben, mint a hercegasszony kitüntetett, kedves festője?... Kibirod-e a lealázó, becsstelen szerepet sokáig, míg megszököl, vagy erőszakkal megszöktetnek, attól ki legdrágább szívednek...

És, míg a bárónő leült az íróasztalhoz, Hatzenstein Karolinehez újabb sürgető levelet írni, Tatár Sándor maga sem vette észre, hogy a kis székely Julia nótáját dúdolja, halkán, inkább a lelkével, semmint az ajkával.

„Nincsen olyan nyomorúság,
Mint az egyedülvalóság...”

XIV.

— Itt van, olvassa...

Hollfeld Charlotte krétafehér arccal nyújtott át egy ujságot Tatár Sándornak s a festő szeme egy nagybetűs hírre tévedt.

„A Princessin Elisabeth hajót 7-én éjjel Gibraltár körül szerencsétlenség érte. Részletes és pontos jelentések még nincsenek, de nagyon valószínű, hogy ezen a hajón utazott Mária hercegasszony, az adlersfeldi trónörökösnő is, ki hosszabb tengeri útjáról hazafelé tartott.”

Tatár Sándor keze görcsösen szorongatta az ujságot s amint a szemben álló bárónőre tekintett,

úgy tetszett, mintha nem is asszonyi arc nézne reá vissza. A halálos rémület letörölte arról minden emberi vonást.

Ha Hatzenstein Karoline odaveszett, akkor mindennek vége, a hercegnő soha többé vissza nem térhet Adlersfeldbe.

Tatár Sándor szíve nagyot dobbant. E rémült suttogás mögött egyszerre hallotta szerelmes asszonyának szavát:

„— Ha a könyörülő Úr Isten megengedné, hogy én mindig együtt veled maradhassak. Hogy valóra válnék a megváltó csoda s mi visszaállítanánk a paradicsomot, melyet Ádám és Éva elvesztett...”

Ha a sors most egy erőszakos lökéssel egymás karjába dobta volna őket örökre...

Ha mindazért, ami most történik, a végzet viseli a súlyos, kegyetlen, komor felelősséget s nekik csak, mint a boldog felelőtlenségben élő gyermekeknek, a boldogság marad.

Tatár Sándor nagyon jól tudta, hogy sohasem lett volna elég ereje ahhoz, hogy ő vezesse erre az útra lelkének asszonyát, de ha a végzet, a sors odadobta... A férfi szíve nagyot dobbant és már nem félt a jövődőtől.

A helyzetet nem az ő akarata teremtette, de olyanná varázsolhatja, amilyenre erejétől, energiájától telik.

És Tatár Sándor nem félt, pedig gyáva és skrupulózus volt a lelke, ha azoknak sorsáról volt szó, kik szívéhez közel álltak.

De hát aztán? Az asszony elvesztette eddigi életét, melyben mindig szerencsétlen, önmagával meghasonlott teremtként vergődött.

Most már mondhatja, hogy igenis neki adom az én életemet, az egyetlen, igaz fizetséget, mit férfinember az asszonynak szerelméért nyújthat.

A többi mind frázis, hazugság és csalás, ez az egyetlen igazi fizetség, akár csavargó, kis cigányleány, akit szeretünk, akár hercegasszony.

És a multkori éjjeli látogató, ki olyan keserves igazságokat suttogott fülébe?!... Mikor saját arcával kellett szembenéznie.

Tatár Sándor már többé nem félt. Ami elveszett az asszony számára, azt nem ő vette el. E két hónap itt e kis svájci házban, meggyőzhette arról, hogy az az élet nem is jelentett az asszony számára egyebet kínos, keserves vergődésnél. Boldog lesz, ha egy erőszakos taszítás kilöki belőle.

S amit ő nyújthat neki, azt sem olyannak látja már, mint amilyennek a komor éjjeli látogató festette. Nem hajtott-e tehetsége újabb virágzásba? Nem történt-e meg az isteni csoda, hogy megint tud dolgozni és meg van munkájával elégedve...

Reá nézve ez a Megváltás, az Élet.

Az Élet, melyet immár felkínálhat lelke asszonyának.

— A hercegnő még semmit sem tud, — hallja Hollfeld Charlotte suttogó hangját — és ha Hatzenstein Karoline csakugyan odaveszett...

Tatár Sándor csak a kezével legyint. Mindegy az már, ha odaveszett, ha nem... A hajókatasztrófát követő vizsgálaton úgylis megtudják, hogy nem az adlersfeldi trónörökösnő volt a hajón. Ha nem ott volt, ahol hivatalosan lennie kellett, majd megkeresik... És meglelik majd ezt az utolsó két hónapot, a vadrózsás kis villát s azt a pár képet, mely Tatár Sándor szerelmes álmairól mesél...

— Nincs itt más út, csak egymás mellett. Nincs itt más menekvés, csak egymáshoz, nincs itt más jövődő, csak egymásban!...

Oh, milyen nagy felszabadulása a léleknek, hogy ezt megismerhette!...

— Én felmegyek a hercegnőhöz, — mondta csendesen Hollfeld bárónő.

És Tatár Sándor hagyta, hogy menjen, ő nem tudott volna most szavakat találni mondanivalójához. Azt, hogy itt a szabadság, az új élet, egymás fel-találása és örökös egyesülésük... azt neki az asszony szerelmes, újjongó sikoltásából kell megtudni.

Aztán várt... várt... várt... Eltelt egyik perc a másik után... Tatár Sándor számítgatta a szíve dobogásán... Most ért fel a szobába... Most kezd beszélni, most mutatja meg az újságot... Most olvassák el együtt a hírt és... és... most kell az ajtónak kinyílnia, hogy belépjen rajta az asszonya, ki immár örökre övé marad...

Ám csend, csend, dermedtő, kínos, félelmetes csend...

Aztán múltak a percek, a negyedórák, az órák s Tatár Sándor még mindig ott állt a szobában és nézett az ajtó felé, hol be kell lépnie jövődőjének, sorsának, életének. Az ajtó csukva maradt s a férfi még mindig várt, mert érezte, hogy egyetlen lépést sem szabad előre tennie. Annak, akit várt, magában, magától, hívás, kérés, sürgetés nélkül kell eljönnie hozzá.

XV.

Aztán kissé beborúlt, alkonyat lett és a kora este nesztelen homálya ráereszkedett a szobára, hol a férfi még mindig várta lelkének asszonyát.

Maga sem tudta, mióta várt, mikor a kis francia szobaleány egy levelet adott kezébe.

Tatár Sándor a homályos szobában már alig látta a hercegnő apró betűit.

Kiment a levéllel a verandára és ott olvasta el.

„Édes, egyetlen, jó Barátom,

nem akarok sírni, nem akarok búcsuzkodni. Biztos vagyok benne, hogy rövid időn belül látjuk, láthatjuk egymást. Ha nem élne lelkemben mindent lebíró bizonyossággal e tudat, volna-e erőm megtenni mindazt, amit most tennem kell?

Charlotte elmondott magának mindent, ugyebár? És valószínűleg akkor is azt tette, amit most, sírt, zokogott, kezeit tördelte. Használhatatlan és szenvedhetetlen teremtes. Komolyan haragudtam reá.

Főként azért, hogy magához, Egyetlenem, berontott azzal az újsággal.

Engem akart kimélni?! Engem! A bárgyú teremtes... Egy évtizednél hosszabb idő óta él udvarokban és még mindig nem tudja, hogy az én fajom és vérebeli embereknél mindig, mindenféle bajban kész az akcióképesség.

Nem szabad értem aggódnia, drágám. Ezt megtiltom és maga, Egyetlenem, szót fog fogadni, hűséges, engedelmes, kis asszonykájának.

A szegény kis Hatzenstein Carolinet nagyon sajnálom. Ha él, mindig hálás leszek hozzá, ha nem?... Hát tudja ott lent a mély óceán fenekén pihenni!... Magamnak sem kívánnék szebb sírhelyet.

De ne féljen, én élni fogok...

Míg ez a buta, tehetetlen Charlotte sápítozott, nekem két dolog járt eszemben, hogy hiába ment ez az asszony tűzön-vizen, vészen, viharon át, ime

most gyámoltalanabbul és ártatlanabbul pislog reám,
mint a bölcsőben fekvő pólyás baba.

A másik, hogy nekem mindenáron menekülnöm
kell innen s minél gyorsabban.

És ekkor eszembe jutott az egyetlen ember, ki
segíthet rajtam.

Beszéltem már magának, ugyebár, az én Teré-
zámról?

A földreszállt angyal és tisztaság. Most hozzá
menekülök. Ha ő tanúskodni fog mellettem, mindenki
előtt igazam lesz. Teréza inkább a máglyák lobogó
tűzére lép, semhogy egy hazug szót kiejtsen ajkán.

De én értem hazudni fog, ha úgy kívánom...

Meg fogom neki magyarázni, hogy nincs más
mentségem semmi-semmi. S bizonyítani kell mindenki
előtt, hogy nála, vele töltöttem az utolsó két hónapot.

S Teréza el is kárhozik, hogy engem meg-
mentsen.

S ha ő mellém áll, nincs, aki kételkedni merjen.
A Hatzenstein Caroline inkognitója egy kis íztelen
tréfa lesz, melyért kikapok, de nem túlságosan erősen.

Két-három hónapig nem fogok reprezentálni és
nem jelenek meg udvari ünnepségeken. Ez olyan
bánat, amit el lehet viselni, ugyebár?...

Ne aggódjék én értem.

Ha Teréza mellém áll, megnyugszik mindenki.
Az ő szavára kételkedés nélkül elhiszik, hogy teljes
magányosságban akartam lenni, hajdani társalkodó-
nőm házánál.

S tudják, hogy ott olyan biztos s jó helyűtt
vagyok, mint egy klastromban.

Teréza nem fog engem megtagadni, ne féljen.

De sietnem kell, mielőtt kiütne a botrány. Nincs
vesztegetni való percem.

És sietve, titokban hagyom el e kis villát, mert nem szabad késnem egy percet sem. És nem szabad bemennem magához, hogy még egyszer lássuk egymást, mert félek magamtól, hogy akkor nem volna erőm többet innét távozni.

És bár tudom, hogy rövid válásról van szó, mégis úgy érzem, hogy ha lemennék, ezt nem bírnam el. Ha még egyszer karjaiba szorítana, hagyom, hogy romba dőljön felettünk a világ, a jövő... vendő...

Ezért kell szöknöm maga elől, magam elől. Mentől jobban menekülök, annál gyorsabban és biztosabban látjuk egymást. És nem búcsúszom és nem sírok és nem üzenek... csak annyit, hogy mindig a tied lesz és marad

Máriád."

XVI.

Tatár Sándor ott ült a vasúton és kinézett az ablakon; a mellette elröpülő tájra.

Csak az volt a különös, hogy bár egyedül ült a kocsiban, a visszanéző hátulsó ülést foglalta el, mintha mindig csak azt akarná látni, ami mögötte elmaradt.

Amit elhagyott, ami elhagyta, ami többé vissza nem tér, mint ahogy nem jöhet többé vissza egyetlen napja sem életünknek, akár boldogságot, akár gyászt temetett magában.

Semmi sincs olyan biztosan, örökösen, a feláradás reménye nélkül eltemetve, mint ami a múlt ölében nyugszik.

A rózsaszínű kis villa már régesrég eltűnt. Más vidéken, más országokban kattogott, zihált lihegett a gyorsvonat motorja s Tatár Sándor még

mindig azt a kis rózsás házikót látta. S mentől tovább nézte, annál operettszerűbbnek tetszett neki a dolog.

Egy ügyes, szép kis szinpadi házacska a kelékes szertárból előrántva...

S a szereplők mind tudták, hogy pár heti játékra, tréfára lett felállítva. Nem is mozogtak, beszéltek, cselekedtek rajta úgy, mint ahogy a reális, az igazi, a becsületes életben szokás.

Csak ő, egyedül ő nem látta meg a szinpadi díszleteket, a kasirozott falakat... Csak ő beszélt, érzett, élt igazán... Oh, be megsiratnivalóan nevetséges is lehetett!...

Talán mulattak is rajta. Talán az is hozzáfartozott a színjáték sikerült voltához, hogy ő komolyan higgyen és érezzen.

Hogy ne lássa egy pillanatig sem a szinpadi sülyesztőt, melyen az előadás után a szereplők mind-mind visszatérnek régi világukba.

Hogy aztán, mikor megint megszomjazik az ajkuk, új díszletek között, talán újra lássák egymást.

Ezt nem, ezt nem, soha!...

Mert ha a többiek mind tudták is, hogy szinpadi játékot játszottak, Tatár Sándornak a szívét összemarkoló halálos keserűség beszélt arról, hogy mi volt az, amit most eltemetett?

Hogy ki volt neki az az asszony, ki búcsúszó nélkül szökött meg tőle, mikor régi életét veszedelem fenyegette.

Azt az életét, melyet utált, gyűlölt, megvetett, de mely mégis a reális valóságot jelentette neki. Míg ez, minden mámoros örömeivel, minden önfeledt boldogságával csak édes, bájos tündéri játék volt, melyet abba kell hagyni, ha a függöny összezsapódik.

S milyen egyszerűen, milyen természetes moz-
dulattal tudta az asszony abbahagyni.

S ha fájdalmasnak, kínosnak is, de milyen
rendjénvalónak tartotta, hogy megy, mikor szólítják.

Talán eszébe sem jutott, hogy ott lent a nagy-
szobában egy férfi várja a szent csodát, mely ha
erő van lelkükben, örökre egyesíti őket.

Örökre egyesíti az életüket s egymásé lehet-
nek, mint igazi férfi és igazi asszony s nemcsak az
ajkuk találkozik a szerelmes pásztorórák alatt.

Tatár Sándor most már biztosan tudta, hogy
ez a megoldás az asszonynak egy pillanatig sem
jutott eszébe.

Vívódásának, vergődésének ha csak valami nyo-
mát találja írásában, óh be jól esett volna a férfi
lelkének.

Egy szóért, egy gondolatjáért talán mindent
megbocsátott volna, de sehol semmi. Az asszony
lelkét csak egy dolog foglalkoztatta: menekülni a
veszedelem elől. Vissza a régi életbe!

Mely minden gyűlölete utálata és megvetése
mellett is drágább volt neki mindennél, mit szerel-
mesétől várhatott.

És aztán ha minden rendbejött, minden kiegyen-
lítődt, akkor lehet gondolkozni újabb szerelmi
idillről.

És be lehet rendelni újra a szinpadra a hős-
szerelmest.

Vagy ha az vonakodnék, majd akad más, ki
szívesen áll be partnernak a színjátékra...

Mikor idáig jutott, akkor már nem bírta ki
tovább keserű, maró, öldöklő fájdalmát. Végigvágta
mágát a kupé ülésén és öklével verte a szívét...

Mintha csak el akarta volna némítani annak

félénk, esdő, remegő dobogását. A dobogást, mely az asszony mellett s az asszonyért beszélt.

Mely a dühös ütések, a maró kínszások ellenére is ismételte egy szerelmes asszony fájdalmasan mámoros suttogását...

Azt a suttogást ott a nagy verandán, az égő piros rózsák között...

„Csak a szívedre fogsz hallgatni és nem hiszel senkinek, ki engem vádol. Nem hiszel saját magadnak sem. Behunyod szemedet a sötét éjszakában, hallgatod a szíved dobogását, mely olyan jól ismert engem...”

Tatár Sándor felugrott, kiegyenesedett és megtiltotta annak a vergődő, zakatoló kis jószágnak, hogy tovább sügdosson a fülébe. Ehelyett ő mesélt magának történeteket, melyektől ő maga undorodott legjobban. Beszélt magasállású hölgyek szeszélyeiről, megfélekezéseiről, mit ők szerelemnek hisznek. Beszélt lovászokról, soffőrökről, inasokról és művészekről, — igen, művészekről is, — kiket a fenséges szeszélyek boldogítanak. Kit hosszabb ideig, kit rövidebbig. Mindegy az... A regény végén a hercegnő visszatér a palotájába, a lovász az istállóba, a soffőr az autóhoz s a festő a műtermébe. Aztán minden rendbejön. Az ilyen kirándulásokat soha senki sem veszi komolyan.

Később, mikor megtudta, mi az gazi, a gyógyíthatatlan, az örökös feketeségbe vesző fájdalom, később, mikor ott feküdt a földresújtva és még kívánni sem tudta, hogy felkeljen onnét valaha, később nagyon is megvezekelt azért, hogy szívére ütött s annak hallgatást parancsolt.

S akkor, a nagy órák megismerésében jött reá, hogy minden, amit látunk, értünk és gondolunk, ha-

zugság és csalás. Igazság csak abban a halk, ritmikus dobogásban van, melyre mindig figyelünk kell s melynek mindig-mindig hinnünk muszáj...

XVII.

Hanem akár mint akarta sérteni az asszonyt, igazában mégsem tudta bántani.

A rágalmazó, szennyes gondolatok hulláma nem ért fel hozzá. A tarajos, piszkos hullámok ott csapkodtak a fehér szobor lábánál. Körülvették, ostromolták, de hófehér ruhájának szegélyét sem bírták bemocskolni.

Tovább is csak olyan bánatosan mosolygott, olyan édesen, olyan mennyei tisztasággal nézett reá.

Még azért sem haragudott, hogy bántani akarják.

Mintha tudta volna, hogy hiába minden, ő sértetetlen.

És Tatár Sándor már akkor sejtette, hogy az érzés, ami az asszonyhoz fűzi, erősebb mint ő.

Később a magányosság rettenetes óráiban megtudta, hogy ez az érzés volt életének értéke.

És a szerencsétlen francia geniere, Maupassant-ra gondolt, ki annyira ismerte a szerelmet és az asszonyokat s ki elméjének épségével fizetett meg ezért a nagy tudásáért.

Mit is mondott ez a szerencsétlen lángelme:

„A férfi akkor szeret igazán, ha a vágy beteljesülése után is együtt akar maradni a nővel. S a kielégülés még szorosabbra fűzi össze azzal, akit imád...”

Tatár Sándor most már megértette, hogy ez az érzés volt életének első és egyetlen szerelme.

XVIII.

Tatár Sándor levele Ladányi Honóriához:

„Édes, egyetlen, jó Barátnőm!

Megvagyok, élek. Ugyebár, ez most elég?

Azt írja, hogy szeretnének látni. Egészen bizonyos vagyok abban, hogy nem sok örömük volna kívánságuk beteljesedésében.

Aki bújik a napvilág elől, azt a sötétben kell hagyni.

Mert ő érzi, tudja legjobban, hogy nem érdemli meg a világosságot. Sem azt, amelyik onnét felülről süt le reánk, sem azt, mely a lelkekből, a szívekből árad.

Egyébiránt a mi kedves csacsi Jánosunk megint túlzott. Amint látom, úgy beszélt rólam, mint egy haldoklóról.

Holott csak annyi igaz rémes látományaiból, hogy nem voltam kitűnő kedvben és színben, mikor Bécs egyik kis utcájában reám akadt.

Az ember nincs mindig barátkozó kedvében, de ezt Jánosnak hiába magyaráztam.

Maga azonban, imádott Barátnőm, magyarázat nélkül is megérti, hogy vannak pillanatok az ember életében, mikor még Száraz János festőművész úrnak sem tud örülni.

János barátunk érzékeny majom, mert ahogyan ezt megmondtam neki, halálosan megsértődött.

És hazament a kis mamához panaszkodni.

Elmondta, hogy szívtelen, önző, komisz fráter vagyok s maga előtt, egyetlen Barátnőm, mindez nem is lehetett szenzációs ujság.

Az Ön útján kérem hát Jánost az összes többi érdeklődő barátaimat: szüntessék meg az irántam való érdeklődést. Isten bizony nem vagyok érdemes reá.

De magának, édes Honória, mindig hálásan és mindig szeretettel csókolja a kezét

Tatár Sándor:“

Ladányi Honória levele Tatár Sándorhoz:

„Kedves barátom,

a mereven és hidegen visszautasított barátság után is jelentkezni merünk.

Ne vegye ezt túlságosan rossz néven!

Engedje bejelentenem, amit már a lapokból talán úgysis tud, hogy megnyerte a nagy állami díjat.

Apa nagyon boldog volt, mikor a jó hírt megtudtuk.

Én nem rontottam el boldogságát azzal, hogy a maga kegyetlen és csúnya levelét megmutassam neki. Az utóbbi időkben úgysis sokat gyöngélkedett, de azért folyton dolgozik a nagy Léda képen. Emlékszik még reá? A vázlatait gyakran nézegettük együtt. Apa gyakran szédül a nagy vászon előtt, de a munkáját nem hagyja abba. Azt mondja: ez az ő orvossága. Nem próbálná meg maga is az apa medicínájával élni? Talán van olyan hathatós orvos-szer, mint Bécs külvárosi kis utcáiban csatangolni...

A mi barátunkra pedig ne haragudjék, ő nem pánaszkodni jött hozzám, hanem sírni.

Azt hiszem, Ön túlon túl kegyetlen volt vele szemben s nem lehetetlen, hogy sajátmagával szemben is az.

Mi azért változatlan hűséggel szeretjük tovább.

Honória:“

Tatár Sándor levele Ladányi Honóriához:

„Egyetlen, kedves Barátnőm!

Köszönöm az ön földöntúli jóságát, irgalmát, elnézését. Senkisémet tehet róla, hogy rajtam már ez sem tud segíteni.

Kezét csókolja

Tatár Sándor.“

Sürgöny:

„Apa hajnalban meghalt.

Honória.“

XIX.

Mikor elég erőm volt, hogy megint szembenézzek magammal, nagyon meggyűlöltem azt a lehetetlen embert, aki reám visszanézett.

Kezdtém megismerni egész nagy terjedelmében végtelen önzésemet, kegyetlen makacsságomat, a betegségig érzékeny hiúságomat.

El kellett veszítenem azt az embert, kit leg többre becsültem a világon s kinek legtöbbet köszönhettem életemben, hogy ráébredjek a valóságra.

Milyen rettenetesen idegen volt számomra mindenki, ki szeretett s kiről azt képzeltem, hogy szeretem.

Hozzám közel, mellettem, velem csak egy alak élt, ki örökre elveszett számomra.

Ki messzebb van tőlem, mintha más csillagzaton lalnék. Mert saját akarata választotta el tőlem.

A sors kezébe adta a döntést és ő ellenem döntött.

Visszafutott előlem a régi életébe.

Oda aztán csak úgy követhetem, ha emberi méltóságom ízekre téptem, szaggattam, hogy ő maga

is csak megvetéssel gondoljon reám, ha a mámor percei elszállnak.

Én tudtam, hogy őt, ki hozzám tartozik, az egyetlen embert, ki jelent számomra valamit, ki értéket adott az életemnek, — örökre elvesztettem.

És most menjünk tovább...

Eltemettük Ladányi Dénest, ki olyan forrón és igazán szeretett, mint egy igazi apa s kihez én hálátlanabb és rosszabb voltam száz gyermeknél.

Eltemettük, ahogy Magyarországon nagy embereket temetni szokás. Nagy pompával, tüntető fénnel, feltűnő zajjal. Miniszterrel, királyi kondoleálással. Ilyenkor mindenki adósnak érzi magát, mindenki fizetni kíván bőkezűen.

Egészen addig, míg a koporsót le nem bocsátják a sirgödörbe.

Aztán mindenki megkönnyebbülten megy tovább, mint az adós, ki tartozását pontosan megfizette. A többi nem az ő dolga.

Hogy mit jelentett Ladányi Dénes a magyar művészet történetének fejlődésében, azt majd eldönti a jövő. Mi ketten arra gondoltunk, amit elvesztettünk vele. Arra gondoltunk Honóriával együtt, mikor lent ültünk a kis szalonban.

A kis szalonban, hol annyit vártuk ketten a mestert, míg ő ott fent a műtermében dolgozott.

Ha megúntuk a várakozást, bátran benyithattunk hozzá, ha egyszer benne volt a munkában, nem zavarhatta többé senki.

Még most is látom a Léda nagy vászna előtt. A hattyú nyaka magasan, diadalmasan emelkedik fel mintha harsány, győzelmes szerelmi kiáltásával beakarná zengeni az egész mindenséget. A mester ott áll pár lépésnyire a vászon előtt, összehúzott szem-

mel nézi a hattyú karcsú, fehér nyakát és hangosan dúdol. Festés közben mindig dúdolt, mindig egy és ugyanazt a nótát:

„Köles falu gyászban van,
A juhásza halva van.
Még szombaton délután
Vígan ment a nyáj után
Vígan járt a nyáj után...”

És míg ott állunk a kis szalonban, önkéntelenül én is rákezdem halkán, dúdolván:

„Köles falu gyászban van...”

Honória még mindig ott áll a szoba közepén. Hosszú fekete fátylával, fehér arcával olyan, mint a megdermedt fájdalom. Egyetlen könnyét nem láttam, egyetlen sóhajtását nem hallottam, de az együgyű kis nóta hangjára megrázkódik és kitörő zokogással borul a karjaim közé.

A könnyeit azt felszabadíthattam, a dermedt fájdalmát azt feloldhattam. Egyébhez nincs erőm, nincs jogom, nincs hatalmam.

Egyebet mindent elvett tőlem egy másik asszony örökre, visszavonhatatlanul.

És Honória ne tudná ezt? Ó, a mindent megértő, mindent előre sejtő. Kibontakozik karjaimból, leveti fátyolát és halkán mondja:

— Most pedig próbáljunk tovább élni.

Megfogom a kezét s úgy mondom:

— Próbáljuk meg, Honória. Legyen segítségemre és engedje meg, hogy maga mellett maradhassak mindig, szolgálatára, parancsára készen. Ha igazán hasznára lehetnék, talán volna még értelme és célja az életemnek.

Honória kezét nyújtja és e perctől fogva szakadatlan munkában telik életünk. Rendezgetjük a Mester hagyatékát. Összeszedjük vázlatait, apró kis rajzait, halhatatlan érdekességű tanulmányait. És e lázas munka közepette iparkodom megfélekedezni arról, hogy halott ember vagyok.

Csak akkor este ütött megint valami rettenetes kéz a szívemre, mikor már dolgainkat nagyban valahogy rendbehozva, ott álltunk a Mester utolsó műve, a nagy Léda előtt.

A képre függöny volt bocsátva. Honória lassan felemelte a szövetet.

Egyszerre kiáltottunk fel és egyszerre lettünk halotthalványak mindaketten.

A hattyú, mely mikor utoljára néztük a Mesterrel együtt, oly diadalmas, mámoros boldogsággal emelte fejét a magasba, hogy üdvösségét az egész mindenséggel tudassa, most bágyadtan, szomorúan nézett le Léda alvó szép arcára. Mintha a nagy megismerés fájdalma magába temette volna a földi gyönyörűséget.

Később megértettük, hogy nem volt a dologban semmi különös. A Mester dolgozott, javított képén újra, mint már annyiszor. A hattyút újra meg újra átfestette. Ez csak egy pillanatnyi hangulat átfestés volt, lehet, hogy másnap már megsemmisíti.

Csak hogy ez a másnap nem jött el többé...

— Apa utolsó estéjén ezen a képen dolgozott, — súgta halkán Honória.

És reggel már nem vett többé ecsetet a kezébe, hogy a csüggeteg, szomorú, bágyadt hattyút elevennek, diadalmasnak, üdvösséges mámorban harsányan éneklőnek fesse. A szerelmes madár feje megmaradt szomorúnak, lehajlónak, tépelődőnek, mint aki meg-

ísmerte a földi gyönyörűségek hiábavalóságát, gyötrelmességét, szégyenteljességét és lealázó fájdalmát.

XX.

És eljött, amit annyira vártam, amitől olyannyira féltem: a levél.

Levél, O tőle én hozzám.

Reméltem, hogy nem fog hozzám szólni és kétségbeestem a gondolatra, hogy nem hallom többé hangját és nem olvasom írását.

Ime a levél:

„Kedves, egyetlen, jó Barátom.

Itthon vagyok, élek, nincs semmi bajom. Ez most elég, ügyebár?

Terézában nem csalódtam. Habozás nélkül mellém állt, bár rettenetesen szenvedett szegény a dolog miatt.

Magunk után őt sajnáltam a legjobban.

De hát ez is elmúlt.

Senki sem kételkedett Teréza szava után.

Legkevesebb a herceg, ki a „szerencsétlenség“ híre után félbeszakította sarki expedícióját.

Olyan nemesen viselkedett, mint a romantikus regények hősei.

O volt az, aki rögtön megértette, hogy milyen nagy szükségem volt magányra, nyugalomra és békére. Nagyon helyeselte, hogy ezt a jó Terézánál kerestem. Nála jobb tanácsadót úgy sem kereshetnék sehol.

Ő volt, ki édesapámat is kibékítette, neki mindent megmagyarázott, vele mindent megértetett.

S apám természetesen örült a herceg buzgalmának, igyekezett és oly szívesen hagyta meggyőzetni magát.

A herceg, miután nemes missziója sikerült, megint búcsút vett kedvelt Adlersfeldjétől és indul expedícióját végképen felszerelni.

De minek írok én erről? Mi közünk nekünk mindehhez, Egyetlenem?

Talán csak azért fecsegek össze-vissza annyi hiábavalóságot, mert egyetlen szót, mi lelkemből sikolt feléd, nem írhatom le.

Ezt a szót, hogy: jőjj!

Nem lehet. És ha írnám is, ne fogadj szót.

Most még nem.

Ha én gyöngé lennék, légy te erős helyettem, mindkettőnkért. Ennek most egyelőre így kell lenni.

Később megtudod, miért.

Máriád."

Ez a levél...

Azon a napon kaptam, melyen megnyílt a Ladányi Dénes hátrahagyott műveinek kiállítása.

Alig volt annyi erőm, hogy a kiállításra elmenjek.

A minisztert kellett üdvözölnöm.

Amíg az üdvözlő beszéd frázisait ledaráltam, folyton égette szívemet az a levél.

Ennek az asszonynak sejtelve sincs arról, hogy mit csinált velem, hogy mit viett el tőlem, hogy mivé tett? ...

A levele hangján látszik, hogy nem tud semmit. Hiába is magyaráznám neki, sohasem értené meg, hogy hiába találkoznánk újra, mi csak csókolódzni, szerelmeskedni tudnánk. A lelkünk örökre elszakadt egymástól.

Elszakadt abban a pillanatban, melyben a sors különös kegyelme, vagy kegyetlensége a választást a kezébe adta s ő a régi életét választotta.

Ha nem így van, ha nem a saját akarata, hanem kegyetlen kényszerűség viszi őt oda, akkor talán bele lehet törődni, talán el lehet viselni, míg így, most...

Minden csepp vérem izzva, égve vágyott a viszontlátás után és nem bírtam volna még egyszer a szemébe nézni.

A levélre nem írtam semmit.

Azt hittem, az a legfisztességesebb és legkegyetesebb dolog, amit tehetek.

Három hét múlva új írás jött, most Hollfeld bárónőtől.

„Igen tisztelt Művész Uram.

Ő fensége Mária hercegasszony megbízásából van szerencsém értesíteni, hogy a hercegnő jelenleg nagyon el van foglalva.

Így legnagyobb sajnálatára egyelőre nem ülhet a kőpéhez, melyet Ön róla festeni szándékozott.

A hercegasszony ő fensége reméli, hogy pár hónap múlva elég ideje lesz arra, hogy a kérdéses arckép befejeződjék.

Akkor majd mindnyájan örülni fogunk, ha Önt megint Adlersfeldben üdvözölhetjük.“

Ebből a levélből megértettem, hogy a hercegnő fél. Fél, hogy váratlanul Adlersfeldbe talállok érkezni, ahol úgylátszik, most nincs szükség reám.

Erre a levélre már felelni kell. Nem akarom, hogy továbbra is nyugtalankodjanak. Megírtam tehát, hogy felette el vagyok foglalva. Egyáltalában sejtetem sincs róla, hogy mikor juthatok el Adlersfeldbe. Hová különben hódoló és alázatos tiszteletemet küldöm.

Erre még egy levél jött a hercegnőtől.

„A maga kegyetlen levele, barátom, nagy fájdalmat okozott nekem.

Nem értem haragját, de szenvedek miatta.

Ha beszélhetnénk egymással, tudom, a hangja nem lenne olyan szívtelen, mint amilyen az írása volt. De ezt most nem lehet.

Ha majd később ide fog jönni, nem fogok magyarázatokat kérni. Nekem elég az, ha szeret.

Bár maga is megelégednék ennyivel. A legtöbbel, mit ember embertársának nyújthat.

Legyen hozzám jó egy kicsit, most nagyon reá szorultam.

Nem szabad többet ilyen hangon írnia, hacsak azt nem akarja elhitetni velem, amit — hiába — úgysem hiszek el soha.

Mert én azt soha el nem hihetem, hogy maga lelkében eltávolodott volna tőlem, mint ahogy minden keserű, haragos szava ellenére is éreznie kell, hogy örökre az Öné

Mária.“

Ez a levél, ha lehet, még keserűbbé, még elszántabbá tette lelkemet. A gyöngédségnek egyetlen hangja sem szólalt meg mellette. Pedig sohasem imádtam annyira, mint most, szilaj, elkeseredett, vad, szerelmes haraggal imádtam.

Hódolatteljes tiszteletbe öntve keserű fájdalmamat, megírtam, hogy nem mehetek, nem megyek többé Adlersfeldbe. A dolgaim ide kötnek, nem eresztenek. Üdvözlöttem Szent Ágnest, kit többé nem fogok viszontlátni.

Erre a levélre néma csönd...

Pedig hogy vártam, hogy lestem a választ. Hogy hívjanak, kérjenek s én megint írhattam ostoba, sötét, gögös, haragos soraimat.

Oh, be alávalóan esztelen, tudatlan és rövidlátó voltam!

S levél többé nem jött. Pedig egy nap húszszor hazaszaladtam megnézni, hogy nincs-e asztalomon? Nem mertem elmenni, hátha addig jön meg?... Nem bírtam otthon maradni, mert felemészített a várakozás gyötrelme.

Az éjszakák még csak eltelték valahogy. Reggel felé, ha hazavetődtem, elnyomott a kábultság. De azok a rettenetes felébredések... Nincs semmi sehol. Aztán újra a várakozás gyötrelme. Mi lesz ennek a vége?

Mindennap leültem írni. S írtam egymásután a szenvedélyes, bocsánatot kérő, irgalmat esdő leveleket, de egyetlen egyet sem küldtem el.

Mindennap útra készültem s megint visszafordultam.

S ez így ment már pár hónap óta.

Ez időben valóságos lázas dühvel kezdtem dolgozni s a nagy lelki gyötrelmek és vívódások közepette készültek azok a dolgaim, melyekről azt állítják, hogy érnek valamit s melyekkel magam is meg voltam elégedve. Magam sem értem, hogy bírtam ecsetet a kezembe venni, hogy bírtam szólni, beszélni másról, mint ami egész valómat gyötörte.

Mindennap gyötrelmesebben, kínosabban, lealáztottabban és összetöröttebben éltem. Míg végre egy reggel...

Egy napon nem jött fel a Nap többé az égbe és dermesztő, félelmetes, halálos sötétség borult reám. Ebben a sötétségben mozgok, élek, dolgozom s nem

is fogok onnét többé kiszabadulni a napvilágra
soha... soha...

XXI.

Azon a reggelen olvastam az újságban:

„Mária hercegasszony, az adlersfeldi trónörökösne, tegnap hajnalban 4 órakor egészséges fiúgyermeket szült. Fájdalom, a szülés szerencsétlen kimenetelű volt. Az orvosok buzgó fáradozása sem másíthatta meg a végzet beteljesedését. Az ifjú, 24 éves hercegasszony este 8 órakor meghalt.“

Ez volt az egész. Aztán jött a dermesztő, kietlen, reménytelen feketeség, melyben azóta élek, dolgozom, küzködöm, vergődöm, melyből többé nincs szabadulás soha...

A hosszú hónapok alatt, míg betegségem tartott, mindig világosan tudtam, éreztem, hogy Honória mellettem volt.

Mellettem volt, mikor vad, rémes képek ösztökeltek arra, hogy kiugorjam ágyamból és végre megbirkózzam kínzóimmal, kik állandóan ott settenkedtek az ágyam körül.

Különösen arra a véres szeműre, lelógó ajkúra haragudtam legjobban. Nagy fekete agyara volt és tüzes békák ugráltak ki a szájából, ha hozzám beszélt.

Egyszer felugrottam, hogy elbánok vele, de Honória reám borult, lefogott a két karjával és még most is érzem selymes hajának illatát, amint kért, könyörgött, esengett, hogy legyek jó fiú és feküdjem vissza a párnáimra.

— Nem lehet, Honória, — mondtam határozottan. — Egyszer már végeznem kell ezzel az átkozottal. Ha tudná, hogy kínoz, mint gyötör. Éles patá-

ját belevágja a szívembe és mikor forró vérem végig
ömlik a mellemem, úgy nevet, úgy kacag, úgy röhög,
az átkozott... Végeznem kell már vele, Honória...

Honória nagyon helyesli tervemet, sőt megigéri,
hogy segítségemre lesz a véres leszámolásnál. De
előbb igyam ki ezt a kis orvosságot, mert ettől új
erőre kapok és biztosabban elbánunk ellenségemmel.

És mikor az orvosság után elalszom, akkor is
tudom, hogy Honória ott ül mellettem és mert azt
hiszi, hogy most nem látom, megenged magának
egy kis kedvtelést: keservesen sírni kezd.

Miért sír ez a leány? Hiszen neki nem sugdos
a fekete agyarú a fülébe, mint nekem.

Őt nem gyötri tikkasztó, verejtékes nappalokon
s végtelenbe vesző éjszakákon. Hozzá nem beszél
ilyenformán:

— Hát jól van így? Meg vagy most már elé-
gedve? Elégtétel ez az ostoba dölyfödni, eszte-
len férfibüszkeségednek? Megvezekelt? Megbűnhö-
dött? Elég ez neked? Az ő ragyogó élete? Diadal-
mas, páratlan, ifjú szépsége? Vagy még mindig
haragszol? Még mindig nincs kifizetve a tartozás?...

Aztán a folytatás....

— Hát jól van, elment tőled. Otthagyt. Ezért
gyűlölted, aláztad, rágalmaztad őt? Te, te?! akinek
élete akkor nyert tartalmat, színt, értéket, amikor
egyszer szerelmesen reád mosolygott az Örök Szép-
ség, az Örök Jóság. Te mertél haradudni? Ő reá?
A Teremtődre?!

— Ne verd a melled, ne tépd a hajad. Nincs
kinek, nincs miért? A te nyomorult jajveszékelésed
és bűnbánatod nem hat el oda, ahova ő már elköl-
tözött. Feletted, kívülled van ő és ott is marad örökre,
elérhetetlenül...

.... Te akartál ítélkezni felette? Gonoszságod volt nagyobb, vagy ostobaságod, vagy vakmerőség? Tudod most már, miért ment el szó nélkül, búcsu nélkül. Mert, ha akkor benyit hozzád a szobádba, soha semmi sem tépi ki karjaidból. Pedig neki mennie kellett. Tudod, miért? Tudod most már?...

A férfi felhördült és arcát a párnákba vájta. A fekete agyaras nagyot kacagot és tovább repült. Most egy bánatos, szelidarcú alak ült le ágya szélére, de ez még jobban gyötörte halk, suttogó szavaival.

— Elment a gyermekéért, akiről már sejtette, hogy jönni fog... Elment az adlersfeldi trónörökösért, a fiáért, a fiatokért...

Tatár Sándor könnyörögve tette össze a kezét, mintha kiméletért esedezne, de a szelidarcú tovább beszélt.

— A fiadért, kinek most odaadta az életét. A fiadért, ki jobban el van zárva előled, mintha hétlakatos toronyban őrizné a tizennégyfejű sárkány. A fiadért, kit meg nem láthatsz, meg nem ismerhetsz soha....

A megkínzott ember szeméből lassan folytak le a könnyek. A szelidarcú kínzó beszélt tovább:

— Sohase közeledhetsz hozzá. Gazság volna, ha megmernéd próbálni. Halálos gazság a halott emléke ellen és ajás rablómerénylet a fiú ellen, kiért Ő mártírhálált halt. És mit tehetsz te érte? Hallgatsz, félrevonulsz és magtiltod még álmaidnak is, hogy szóljanak felőle és vágyakozzanak utána.

... Utána, ki véred, szíved, életed örököse volna, ha a végzet megmásíthatatlanul és jóvátehetetlenül el nem veszi tőled.

— Pedig, ha már bele tudsz törődni abba, hogy soha ne lásd Őt, milyen boldogság volna látni az Ő

fiát. Keresni arcán az imádott vonásokat, a halhatatlan szépséget, az örökéletű bájt.

Talán még maga a legsötétebb feketeség sem lenne olyan reménytelen, ha egy kis fehér, puha gyermekarcon leshegné a legnagyobb csodát, az Élet örökkévalóságát.

A halhatatlan csíra továbbélését, mely Istentől adatott az embernek, hogy továbbadja, hogy teremtsen általa és vele az idők végtelenségéig. . . .

De tudod, hogy nem lehet, hogy nem szabad, soha míg élsz s azután sem, ha meghalsz. Az Ő fiát te meg nem láthatod, még távolból sem, nehogy eláruljon szíved dobogása, szemed fellobbanó tüze. Egyetlen kötelességed fiaddal szemben: kitérni messzire-messzire az útjából.

És sohasem gondolni arra: milyen lehet? Kinek a keze irányítja lelkének fejlődését? Ki növeli benne mindazt, mi nemes és isteni s ki írja a gyomot, melynek pusztulnia kell?!

S ha megkapod véletlenül egy arcképét s nézheted, bámulhatod édes, szép arcát, míg a lelked el nem veszted a rettenetes kérdésekben: milyen lehet a szíve, a lelke? Hasonlít-e Ő hozzá, kinek szépsége és jósága olyan önkéntelen megnyilatkozás volt, mint a Napból sugárzó tüzes világosság. . . .

Tatár Sándor összekulcsolt kézzel könyörgött irgalomért. A szelidarcú, szomorú hangú, de kérlelhetetlen szellem azonban folytatta:

— Boldogok, akik hisznek és áldottak, akik bíznak. Emlékszel még, mit mondott neked Valaki, ott a rózsalugasok között, a nagy verandán? . . .

— Csak a szívedre fogsz hallgatni és nem hiszel senkinek, ki engem vádol. Nem hiszel saját magadnak sem. Behunyod szemedet a sötét éjszaká-

ban és hallgatod a szíved dobogását, mely olyan jól ismert engem.

Ugy-e, jó lett volna hinni, bízni, szótfogadni...
Neki, a Jónak, az Édesnek, a Szépnek...

Tatár Sándor verte az öklével a mellet, ahogy csak bírta és úgy mondta, hangosan kiáltotta deliriumában, mint hajdan az őskeresztények, Néró vadállatai előtt:

— Hiszek... hiszek... hiszek...

És várta a csodát, az istenit, a könyörületet, hogy a Végzet lobogó sörénnyel, remegő orrcimpával vágató lovai visszafordulnak, a legszebb kék szempár reá mosolyog s ő megint megpróbál élni...

És míg vad extázisban várta, hívta, követelte a csodát, Honória tágra nyílt szemmel, halásápadtan ült mellette. Értett mindent, tudott mindent, kitalált mindent. S míg a lázban égő, őrült férfit, szerető szívvel csitíftatta, lassan reáborította a halotti leplet szívében mindenre, amit életörömnnek, boldogságnak, szerelemnek hívnak...

XXII.

Sassen Teréza levele Tatár Sándorhoz:

„Igen tisztelt Művész Uram!

A megpróbáltatás után még csak most bírtam annyira összeszedni magamat, hogy kötelességemet teljesítsem.

Kötelességem még egyszer Önhöz szólni, Uram. Nehezemre esik és ezt nem is tagadom.

De tartozom ezzel Neki, ki immár örökre elköltözött tőlünk és hiszem, remélem, hogy az Úr kegyelméből megnyerte lelki békéjét, boldogságát,

melyet hiába keresett itt e földön, a rövid életben, mely neki rendeltetett.

Én hűséges szolgálója vagyok. Neki most is, mint voltam mindig, amíg élt.

Teljesítem tehát parancsát.

Ő hagyta meg, tudassam Önnel, hogy harag, neheztelés nélkül, szeretetben és engesztelődésben hagyta itt e földi életet.

Közelgő halálát tiszta öntudattal várva, vallást tett szent hitükről, melyben született, melyben neveltetett, melyhez, a gyarló halandó tévelygései ellenére is, mindig hű maradt.

S mint ahogy bánva, szánva minden földi tévelygését, hibáját és bűnét, alázatos és töredelmes szívvel várja Isten irgalmát, akként bocsát meg mindenkinek s csak szeretetet érez szívében, mikor távoznia kell.

Meghagyta, hogy ezt mindenestre írjam meg Önnek.

Ez után az üzenet után már nem is foglalkozott többé földi dolgokkal. A gyermekét megcsókolta és kiküldte a szobából, immár a bekövetkezett végső órák alatt csak halhatatlan lelke üdvösségére gondolt.

Amit most mondok, azt már én írom Önnek, kijelentvén, hogy ez az utolsó levelem s remélem, hogy Ön nem fog engem abba a helyzetbe hozni, hogy írását válasz nélkül kelljen hagynom.

Amit el akarok mondani, azt most elmondom.

Ő fensége, a trónörökös, tegnap ment el, szerető gondoskodással utasításokat hagyva fia számára.

A kis herceget mindenki imádja. A fejedelem ő fenségének egyetlen vigasza a kis gyermek, ki Tőle itt maradt.

Tőle, ki büszkeségünk, örömünk, szeretetünk és reményünk volt, míg itt a földön járt közöttünk.

De hagyjuk ezt. O az üdvezültek honából néz le reánk és önnét látja: ki-ki hogyan teljesíti kötelességét.

Úgy kell viselkednünk, hogy meg legyen velünk elégedve.

Ön megértett engem, ugye Uram?...

A megdicsőült hercegasszony engem bizott meg azzal, hogy állandóan a gyermek mellett legyek.

Azt kívánta, hogy jó embert neveljek fiából. Mintha az Ő fia lehetne más, mint jó, igaz és nemes.

Az én életemnek így hát megvan a célja.

Itt élek a kis fiúval a megdicsőült hercegasszony lakosztálya mellett. A trónörökös ő fensége a hercegasszony lakosztályát bezáratta, mielőtt elutazott volna.

Így hát most egyedül vagyunk.

Csak az O szelleme lebeg körülöttünk, int, óv, irányoz bennünket, hogy merre kell vezetni fiát.

És még egyet. A megdicsőült hercegnő, halálát közeledni érezvén, apró papirokat, levélkéket, sok kis emléktárgyat égettetett el velem.

Földi emlékeitől végképen megszabadult, mielőtt végső útjára indult.

O belépett már az örök életbe, de azt hiszem mindnyájunk számára új élet kezdődik.

Nem volna-e jó, ha mi is igyekeznénk a múlt minden emlékét elhamvasztani, megsemmisíteni...

Csak az maradjon meg, ami szívünkben él.

Az éljen tovább, megnemesedve, minden földi saláktól megtisztulva.

A többi hadd égjen, pusztuljon, jobb így annak is, aki elment, annak is, aki itt maradt.

Meg kell Önnek mondanom, hogy minderről a megdicsőült lélek nem beszélt. Ez csak az én kérésem, az én kívánságom.

De boldog volnék, ha teljesítené, bár tudom, nagyon fájdalmas és kínos az áldozat, amit kérek.

És még, mielőtt búcsút vennénk, beszélnem kell Önnek egy régi-régi képéről, arról a barnahajú, lesütött szemű Madonnájáról.

Valaha régen, mikor fenséges Úrnőm még fiatal, boldog, ragyogó leány volt, megvette a Madonnát és nekem, alázatos szolgájának ajándékozta.

Az utóbbi hónapokban visszakérte tőlem.

Ott állt ágyával szemközt. És utolsó pillantása a Madonna kegyes, jóságos, mindent megbocsátó szép arcán függött.

A képet elkértem a trónörökös ő fenségétől és a kis herceg fehér kis ágya felé akasztottam. Hadd örködjék felette a kép, melyen édesanyjának végső pillantása pihent.

Talán nem esik rosszul az Ön szívének, ha ezt megírom.

Mert tudom, hogy mindnyájunkra eljött a szenvedés órája. És ha valaha haragudtam Önre, most csak szánalmat érzek mindnyájunk iránt.

Kívánom, hogy sokat és szépet dolgozzék, tiszta, helyes, jóirányú és nemeserkölcsű műveket alkosson, Isten dicsőségére, mindnyájunk vigasztalására, épülésére és gyönyörködésére.

Isten békéje van a Halottal, az ő vigasztaló irgalma és bűnbocsátó kegyelme legyen mivelünk, élőkkel.

Sassen Teréza.“

Mikor ezt a levelet elolvastam, már azt mondták rólam, hogy egészséges ember vagyok, sőt egyik kritikusom megállapította, hogy tehetségem új virágzásnak indult.

Es csakugyan tudtam dolgozni, képekkel törődni. Azt mondták, szerencsés ember vagyok, mert a sok hallgatás után új, merész, színes lendületet vett a lelkem.

És én tudtam, hogy ez mind hazugság, én nem tartozom az élő emberekhez.

Mert nem tartozik oda az, aki nem vár, nem kér, nem akar semmit a jövődtől.

Kinek közömbös a nagy Sphynx rejtélye s nem is óhajtja azt megfejteni.

Kinek még az is közömbös, mit lelke munkájának hisznek.

Ki állandóan visszafelé néző szemmel járja az életet és nem akar és nem tud és nem kíván előre nézni, mint nem kívánt akkor régen, ott a vasúti kocsiban, mikor állandóan a rózsaszínű kis villát látta, nézte, kereste...

A Grál-mondában van egy mese: a három lovag története, kik egy sötét erdő alján megtorpannak, mert azt hallják, hogy az erdő sűrűjében ott áll a Halál.

Két lovag visszafut, a harmadik azonban bátran bemegy és szembetalálkozván a halállal, büszkén farkasszemet néz vele. És csak ő egyedül, ő, a hős, a bátor, a merész marad élve, a másik két gyávát elviszi a Halál.

Én pedig azt mondom, hogy a gyáváknak volt igazuk.

Mert jobb meghalni, mint tovább hurcolni az életet, ha egyszer már szembenéztünk a Halállal.

Mert nem szabad a Halál szemébe nézni.

Jaj annak, aki megcselekszi!

Mert jobb, százszor jobb halva feküdni, mint

élni, mikor már elszakadt közöttünk és a többi ember között minden kapocs, minden kötelék.

Boldog és szerencsés a másik kettő, ki künt, az erdő alján halva fekszik.

Aztán elolvastam Teréza levelét.

Megértettem minden sorát.

És tudtam, mi a kötelességem.

A kötelesség, mely elől nincs kitérés.

Előtettem leveleimet, melyek ő tőle valók voltak.

A kis rózsaszirmokat, melyeket az ő ajka csókolat hervadtá.

Egy kis miniatűrt, melyet ő festett, fiatal leánykorában.

S a Terézia levelével együtt, mind-mind elégettem.

Mert ennek az asszonynak igaza van, a múlt kapuját végkép le kell zárni a Jövendőért, azért a Gyermekért, aki itt maradt.

S akihez az esetleg talán még odavezethető utat most fölégetem.

Megtettem. Ő nem kívánta. De Terézának igaza volt: ezzel tartozom az ő fiának, az adlersfeldi trón leendő örökösének.

„A többi néma csönd“, amint a szerencsétlen dán királyfi mondja. Nekem nincs többé mit beszélnem.

Csak még egy rövid levél Sassen Terézához:

„Méltóságos Asszonyom!

Parancsa szerint cselekedtem.

Jóságos, áldott kezét csókolja

Tatár Sándor.“

Ami most jön? Kit érdekelné egy ember története, ki szembenézett a halállal s szerencsétlenségére mégis itt maradt. Itt maradt, de minden közösséget, minden vonatkozást, minden érzést elvesztett, mi őt az Élethez fűzte.

